

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav světových dějin

Diplomová práce

Mgr. Zuzana Žďárská

Katarská hereze v jižní Francii
The cathar heresy in southern France

Vedoucí práce: PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Th.D., Ph.D.

Praha 2013

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu této diplomové práce PhDr. ThLic. Drahomírovi Suchánkovi, Ph.D., Th.D. za vytrvalou odbornou pomoc při tvorbě práce a za četné hodnotné podněty k tématu.

Děkuji svým rodičům za všestrannou podporu během psaní práce i během celého mého studia a děkuji PhDr. Ireně Šnebergové, CSc., své babičce, za důkladné korektury a dohled na stylistickou podobu textu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Katarská hereze v jižní Francii

Anotace:

Diplomová práce se zabývá dějinami katarské hereze na území jižní Francie od poloviny 12. do 1. třetiny 14. století. Podává podrobný popis historických událostí, které ovlivňovaly vývoj katarské církve a sleduje změny v oblasti politické, náboženské i sociální, které jej provázely. Věnuje se také nastínění základů katarské nauky a struktury katarské církevní hierarchie. Na základě dostupných pramenů a literatury si klade za cíl zmapovat osudy katarské hereze od doby, kdy se poprvé objevuje v historických dokumentech, přes etapu jejího rozvoje v oblasti Okcitanie a dějiny křížové výpravy proti katarům, až po období jejího pozvolného zániku za působení papežské inkvizice. Snaží se uchopit společenské a politické fenomény, které se účastnily na vývoji hereze a popsat proměnu, kterou během období potlačování hereze prošly. Práce přináší do českého prostředí podnět k dalšímu studiu problematiky dějin katarské hereze a jejích vazeb na další kacířské společnosti.

Klíčová slova: kataři, hereze, středověk, dějiny Francie, křížová výprava, inkvizice

The cathar heresy in southern France

Abstract:

This master's degree work deals the history of the cathar heresy in the area of southern France from the mid-12th century to the 1st third of the 14th century. It supplies the minute description of the historic events, that influenced the development of the cathar church and trace the changes in the political, religious and social sphere that accompanied it. The work sketches out the base of the cathar doctrine along with the structures of the cathar ecclesiastic hierarchy. On the base of the accessible sources and literature, it takes aim in charting the fates of the cathar heresy from the point where it first emerges in the historical sources, through the period of its development in the space of Occitania and the crusade against cathars, as far as its slow destruction during the activity of the papal inquisition. The work tries to handle the social and political phenomena, which partook in the development of the heresy and describe the change they undertook in the era of its persecution. This works brings new impulse for the study of the issue of the history of the cathar heresy and its relation with other heretical groups into the Czech academic sphere.

Key words: cathars, heresy, Middle Ages, history of France, crusade, inquisition

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Vznik a rozvoj katarské hereze.....	13
2.1. Předkatarské skupiny.....	13
2.2. Kataři v Okcitánii.....	24
2.3. Katarská nauka a církev.....	31
2.3.1. Učení.....	31
2.3.2. Písmo.....	37
2.3.3. Struktura katarské církve.....	38
2.3.4. Obřady a svátosti.....	42
2.3.5. Kataři a bogomilové.....	47
3. Zákroky proti herezi.....	51
3.1. Reakce římské církve.....	51
3.2. Cesta ke křížové výpravě.....	58
4. Křížová výprava proti katarům.....	68
4.1. Úspěchy křížové výpravy.....	68
4.2. Mocenské boje.....	85
4.3. Královská křížová výprava.....	101
5. Doba míru.....	112
5.1. Vznik papežské inkvizice.....	112
5.2. Pokusy o odpor.....	124
5.3. Okcitánie v rukou kapetovců a úspěch inkvizice.....	139
6. Závěr.....	154
7. Seznam prostudované a zkráceně citované literatury.....	157
8. Seznam příloh.....	161
9. Přílohy.....	163

1. Úvod

Tématem této diplomové práce je problematika katarské hereze v jižní Francii. Jedná se o důležitou kapitolu dějin církve i dějin oblastí zasažených touto herezí zejména od druhé poloviny 12. století do 1. třetiny 14. století. Souběžně s vývojem katarského hnutí lze sledovat i proměnu společnosti, ve které toto hnutí působilo, a spolu s historií potlačování katarství se otevírají četné náhledy na proměny světské i církevní moci v dané oblasti.

Diplomová práce je věnována zejména studiu dějin katarů v oblasti jižní Francie. Sleduje heretickou církev od doby, ze které jsou zachovány jen nečetné zprávy, přes její rozvoj a období, kdy začalo její intenzivní pronásledování, až po poslední desetiletí její existence. Zaměřuje se na průběh vojenských tažení i diplomatických jednání, které provázely křížovou výpravu proti katarům. Důraz je kladen rovněž na vznik papežské inkvizice, na postup jejích zásahů proti herezi a na následný zánik katarské církve. Nastíněn je rovněž systém katarského učení a způsob, jakým kataři vnímali Písmo a otázku stvoření světa. V práci je popsána také hierarchie katarské církve, zásady, kterými se řídila a obřady, které praktikovala. Veškerý výklad je zaměřen na dějiny katarské hereze na jihu současné Francie, které jsou nejvýraznější kapitolou v historii širšího katarského hnutí. Katarskými obcemi v dalších oblastech západní Evropy (severní Itálie, Porýní) se práce zabývá okrajově.

Ke zvolenému tématu mě přivedlo zejména osobní dlouhodobé zaměření na církevní dějiny středověku, provázané s intenzivním zájmem o dějiny a kulturu Francie a jejích jižních regionů a opakovaným studijním pobytem v oblasti, včetně pobytu v Toulouse v rámci programu Erasmus, během kterého jsem se zaměřila na studium katarského hnutí. Současný stav české literatury zabývající se problematikou katarství dovolil předpokládat, že je zde prostor pro úvodní studii zejména na poli dějin katarů, kterou tato práce je.

Uvedená problematika je v zahraničí, zejména v západní Evropě, již dlouhodobě předmětem zájmu řady historiků a dalších odborníků. Ve Francii proběhlo od konce 19. století několik období zvýšeného zájmu o katarskou tematiku. Existuje množství odborných publikací, ponejvíce francouzské a anglické provenience, které se dějinám katarů a jejich církvi věnují. Mimo to došlo během 20. století k určitému zprofanování tématu, takže se katarři stali předmětem intenzivního zájmu i u neoborné veřejnosti. V oblasti odborné literatury vznikl velký rozdíl mezi produkcí českou a zahraniční. V našem prostředí jsou dostupné nečetné překladové publikace,¹ z nichž část se věnuje problému hereze obecněji.² Pro dějiny katarů v jejich úplnosti dosud v českém prostředí neexistuje samostatná publikace. Díla českých autorů, která se týkají katarské problematiky, se zaměřují spíše na teologickou stránku problému.³ Přinášejí však cenné překlady dobových pramenů z katarských i ortodoxních zdrojů zaměřených zvláště na základní prvky katarské nauky. Další publikace přehledového charakteru, které uvádím v seznamu prostudované literatury, mohou poskytnout pouze doplňující informace nebo krátké zmínky o katarech a detaily širších historických souvislostí jejich dějin.

Na poli zahraniční literatury je situace zcela jiná. K dispozici je celá řada publikací, které se katarství věnují z různých úhlů pohledu. Některé publikace, které vznikaly během první poloviny 20. století nebo v obnovené vlně zájmu o katarskou problematiku v 60. letech 20. století, jsou v různé míře zatíženy názory a domněnkami, které již byly překonány.⁴ Přesto

¹ Zejména BRENON, Anne, *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, Brno 2001, která ve formě odpovědi na položené otázky podává epizody z katarských dějin, věnuje se specifikům katarské nauky a uvádí na pravou míru některé tendence omyly spojené s katarským hnutím.

² Např. CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, Praha 2008 a LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*. Praha 2000, velmi okrajově též DUBY, Georges, *Rytíř, žena a kněz. Manželství ve Francii v době feudalismu*, Praha 2003.

³ Jedná se zejména o články PhDr. Davida Zbírala v časopise Religio: ZBÍRAL, David, *Zrod „katarské sekty“: Ekbert ze Schönau v boji proti herezi v Porýní*, in: Religio, 15, 2007, s. 211-231, ZBÍRAL, David, *Nikintova listina a historiografie katarství v 17. století*, in: Religio, 13, 2005, s. 307-328, ZBÍRAL, David, *Protikacířské pojednání „Odhalení albigenské a lyonské hereze“*, in: Religio, 16, 2008, s. 241-250, a o jeho publikaci ZBÍRAL, David, *Největší hereze*. Praha 2007, která se věnuje rozboru katarské nauky na základě dobových spisů proti katarské herezi a záznamů inkvizičních výslechů. Dále jde zvláště o text tzv. *Otázek Janových* zařazený do výběru apokryfických textů: DUS, Jan A. (ed.), *Proroctví a apokalypsy. Novozákonní apokryfy III*. Praha 2012.

⁴ Např. GRIFFE, Élie, *Les débuts de l'aventure Cathare en Languedoc (1140 – 1190)*. Paris 1969, který z pozice katolického historika přistupuje ke katarství jako k ohavné nákaze, která napadla středověkou ortodoxní církev, nebo RUNCIMAN, Steven, *The Medieval Manichee. A study of the Christian Dualist Heresy*. Cambridge 1982,

však přinášejí řadu podstatných informací o katarech a jejich dějinách.⁵ Řada novějších děl se podrobně věnuje dějinám katarské církve a zásahům proti ní.⁶ Existuje rovněž rozsáhlá skupina studií o dějinách inkvizice, z nichž některé se zabývají alespoň částečně i inkvizičními tribunály, které zasahovaly v jižní Francii proti katarům.⁷ Zájem o studium katarského učení je mezi zahraničními autory srovnatelný se zájmem o katarské dějiny.⁸ Objevují se také publikace zaměřené na katarskou společnost a prostředí, v němž působila.⁹ Množství cizojazyčné literatury doplňují obecnější a přehledové publikace, které poskytují okrajové zmínky o katarech a věnují se jevům, které s jejich historií souvisely.¹⁰

Podstatným zdrojem informací o katarech jsou samozřejmě dobové prameny. Křížovou výpravu proti katarům popisují tři významná díla – *Chanson de la croisade albigeoise*, *Chronica magistri Guillelmi de Podio Laurentii* a *Chronique* Petra z Vaux-de-Cernay – z nichž dvě se dočkala francouzské edice.¹¹ Úryvky z třetího z nich jsou dostupné

dílo prvně publikované v roce 1947, které staví na přímé návaznosti katarů na východní a raně křesťanské hereze.

⁵ Hodnotným, ačkoliv stručným zdrojem informací, který někdy na úkor fakt odbočuje k úvahám katarské problematice vzdáleným je MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade: an historical essay*. New York 1967.

⁶ Mezi nimi rozhodně nejobsáhleji ROQUEBERT, Michel, *L'épopée cathare*. Paris 2007 v pěti rozsáhlých svazcích a v jejich syntetické verzi ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares. Hérésie, croisade, inquisition du XIIe au XIVe siècle*. Paris 2002. Mezi dalšími je možné jmenovat zvláště WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition in Southern France*. London 1974, který sleduje dějiny katarů v podrobnosti, avšak sleduje linii nejvýznamnějších mezníků na pomyslné časové ose, a DUVERNOY, Jean, *L'Histoire des Cathares: le Catharisme*. Toulouse 1979, jehož text je založen na komentářích k obsáhlým citacím dobových pramenů.

⁷ K přehledovým publikacím o inkvizici patří zejména: ALBARET, Laurent, *L'Inquisition. Rempart de la foi?* Paris 1998, LEA, Henry Charles, *The inquisition of the middle ages. Its organization and operation*, New York 1954, MOORE, Robert Ian, *The Formation of a Persecuting Society*. Oxford 2007a RYŠ, Grzegorz, *Inkvizice*, Praha 2004. Působení inkvizice v Languedocu sleduje GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost. Moc, kázeň a odpor v Languedocu*. Neratovice 2008. Podrobně se inkvizičnímu tribunálu v Toulouse věnuje DOSSAT, Yves, *Les crises de l'inquisition toulousaine au XIIIe siècle (1233 – 1273)*. Bordeaux 1959.

⁸ Nejpodrobnější rozbor nabízí JIMÉNEZ-SANCHEZ, Pilar, *Les catharismes. Modèles dissidents du christianisme médiéval (XIIe – XIIIe siècles)*. Rennes 2008, o množství pramenů se podobně jako v práci o katarské historii opírá DUVERNOY, Jean, *La Religion des Cathares: le Catharisme*. Toulouse 1986. Přehled ve slovníkové formě, avšak velmi podrobně podává NELLI, René, *Dictionnaire du catharisme et de ses hérésies méridionales*. Toulouse 1994.

⁹ Mezi nimi vynikají práce profesora René Nelliho: NELLI, René, *La vie quotidienne des cathares du Languedoc au XIIIe siècle*. Paris 1969 a NELLI, René, *Les cathares*. 1972.

¹⁰ Patří k nim např. MAZEL, Florian, *Féodalités 888 – 1180*. Paris 2010 a PATERSON, Linda M., *Le monde des troubadours. La société médiévale occitane 1100 – 1300*. Montpellier 1999.

¹¹ de TUDELE, Guillaume, *La Chanson de la Croisade contre les Albigeois*, Paris 1924 zahrnuje obě části *Písně o křížové výpravě proti albigenkým* – první složenou Vilémem z Tudèle, druhou anonymní. de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique 1145- 1275*. ed. Jean Duvernoy, Toulouse 1996 přináší v úplnosti latinský text a francouzský překlad kroniky Viléma z Puylaurens s kritickým komentářem.

v českém znění v hodnotném díle Václava Černého.¹² Některé texty náboženského charakteru, stejně jako velké části textů protikatarských pojednání uvádí v českém znění postupně ve známost PhDr. David Zbíral, jak již bylo zmíněno výše. Dlouhé pasáže ze záznamů výsledků před inkvizičními tribunály, které i přes svůj fragmentární stav dochování poskytují množství cenných podrobností, cituje ve svých dílech Jean Duvernoy.

Je zjevné, že mezi českou a zahraniční odbornou literaturou na téma katarů, jejich dějin a učení, existuje propastný rozdíl v množství i v šíři zaměření. Důležitou motivací a cílem této diplomové práce je tedy snaha prosadit tuto zajímavou problematiku v českém prostředí a obrátit pozornost akademické obce a odborné veřejnosti k otázce dějin katarské hereze. Tato historická kapitola by si právem zasloužila více zájmu. Proto se práce zaměřuje na podrobný popis historických událostí, které provázely vývoj i zánik katarství. Snaží se zachytit dějinné okolnosti a společenské jevy, které tuto herezi ovlivňovaly a podílely se na proměnách jejích projevů a působení.

Tato diplomová práce popisuje dějiny katarů v chronologickém smyslu. Pracuje s fakty a hypotézami z uvedené literatury, srovnává je a těží z dostupných pramenů. Sleduje proměny společenských struktur. Věnuje se nejprve lidovým hnutím, která předcházela katarství a v mnohém svými znaky odpovídala pozdější charakteristice katarů. Sleduje první zmínky o katarských církvích z pera zástupců ortodoxie a mapuje zásahy proti těmto heretickým skupinám. Dále je popsáno období rozvoje katarské církve v jižní Francii a prostor je věnován i specifickým společenským podmínkám v této oblasti, které k úspěchu hereze přispěly. Následuje pasáž o prvních reakcích římské církve na znepokojivé zprávy o vzkvétající herezi, o činnosti cisterciáků na území Languedocu a o kazatelské činnosti svatého Dominika, který se snažil potlačit katarské hnutí napodobením zjevně úspěšných způsobů katarského kázání. Další kapitola popisuje intenzivní aktivitu papežské kurie zaměřenou

¹² ČERNÝ, Václav, *Templáři, křižáci a kacíři ve starých francouzských kronikách*, Praha 2009.

k řešení problému katarské hereze, která vyústila ve vyhlášení křížové výpravy. Ta je dále podrobně zmapována, spolu se související diplomatickou aktivitou a děním v oblasti jižní Francie v širším kontextu. Je možné sledovat postupný přerod tažení ve jménu víry v mocenský boj, do něhož se v závěru zapojuje francouzský král. Křížová výprava tak ve svém výsledku nejvíce prospívá francouzské koruně. Její vítězství však znamená i oficiální vítězství ortodoxie nad katarskou herezí. Potlačení hereze, pojednané v následujících částech diplomové práce, dostává zásadní impulz v okamžiku vzniku papežské inkvizice. Její činnost, razantní postup, pevný systém a jeho účinek na jihofrancouzskou populaci je pramenem k postupnému vykořenění katarství. Druhou polovinu 13. století provází epizody potlačení posledních známek ozbrojeného odporu vůči novému rozložení moci v Languedocu a intenzivní pronásledování heretiků inkvizičními tribunály. Je popsáno určité uklidnění situace v politické oblasti v souvislosti s přesunem vlády nad oblastmi zasaženými herezí do rukou francouzské koruny. Dále je popsána situace v Languedocu na přelomu 13. a 14. století a v prvních desetiletích 14. století, období definitivního oslabení a zániku katarské církve a návratu jejích příznivců k ortodoxii. V závěrečných kapitolách textu je shrnuta věrouka katarů, představy heretiků o stvoření světa a jejich specifický přístup k Písmu. Rovněž je popsána struktura katarské církve, její hierarchie a obřady, které praktikovala. Prostor je věnován také porovnání katarské hereze s učením bogomilů, s nímž bývá katarství často kladeno do souvislosti.

Pro srozumitelnost některých pasáží je třeba předem vysvětlit několik pojmů specifických pro katarskou problematiku a pro dějiny jižní Francie. Pod často používaným pojmem „Okcitanie“ se rozumí část dnešní Francie na jih od pomyslné nerovné linie vedené mezi městy Bordeaux, Périgueux, Limoges, Montluçon, Valence a Gap. Označuje území, na němž se historicky hovořilo a v některých lokalitách dosud aktivně hovoří okcitanštinou. Jedná se tedy o území *langue d'oc*, jazyka založeného na silných odkazech pozdně starověké latiny a místních dialektů, v protikladu k severofrancouzskému *langue d'oïl*, které na počátku

středověku ovlivnily jazyky germánských kmenů.¹³ Okcitánština historicky spojovala obyvatele různých mocenských celků jihu Francie – okcitánce – a byla důležitým prvkem vědomí odlišnosti od „Francouzů“ ze severu.

Pojem „Languedoc“¹⁴ v této diplomové práci označuje menší územní celek v rámci Okcitéanie, který však zcela neodpovídá dnešnímu francouzskému správnímu kraji stejného jména. Kromě tří départementů tohoto kraje (Aude, Pyrénées-orientales, Hérault) zahrnuje i departementy kraje Midi-Pyrénées (Haute-Garonne, Ariège, Gers, Tarn-et-Garonne, Tarn a jižní části départementů Lot a Aveyron). Popsané území zhruba odpovídá rozloze panství hrabat z Toulouse (mimo držav v Provence), hrabat z Foix a vikomtství Trencavelů, jejichž území bylo hlavním dějištěm událostí popisovaných v této práci.

Práce užívá v souvislosti s herezí tři pojmů, které je lépe předem objasnit. Slovo „katarí“ je používáno jako souhrnné označení pro katarské duchovenstvo i prosté věřící katarské církve. „Katarský věřící“ je ten, kdo následuje učení katarské církve, naslouchá jejím kázáním a prokazuje svou příslušnost k ní úctou k jejím duchovním.¹⁵ Tito duchovní jsou bez ohledu na funkci v církevní hierarchii označováni jako Dobří křesťané, případně Dobří lidé, Dobří muži a Dobré ženy. Jedná se o překlad výrazů *bons chrétiens*, *bons hommes* a *bonnes femmes*, kterými se katarští představení sami označovali. Pojem *parfaits*, dokonalí, které v tomto významu někdy užívá západní literatura, se mi nezdá korektní. Jedná se totiž o konstrukt ortodoxních kněží, kteří popsali katarskou církev na základě její mylně předpokládané spojitosti s manichejci.

¹³ Jazykový vývoj je samozřejmě výrazně složitější a na tomto prostoru nelze jeho nuance podat v úplnosti. Oba jazyky se rozlišovaly podle slova, které vyjadřovalo souhlas (*oc* x *oil*). Jednalo se ve skutečnosti o jazykové skupiny tvořené v obou případech řadou místních dialektů.

¹⁴ zjednodušená výslovnost [langedok], lépe [lã:g'dok]

¹⁵ Tato úcta má specifické projevy, zejména tzv. *melioramentum*, které jsou popsány v závěrečných kapitolách práce.

Jména v práci zmiňovaných osob, která mají v češtině ekvivalent, jsou převedena do české formy. Ostatní jsou ponechána ve znění, které uvádí literatura francouzské provenience. Podobně jména lokalit jsou přechylována jen tehdy, kdy to je vzhledem k jejich pravopisu z hlediska českého jazyka možné a logické. Názvy některých popisovaných jevů, pro které zatím v češtině neexistují odpovídající termíny, jsou ponechány ve znění, jaké užívají francouzské publikace a psány kurzívou (např. *castrum*, *consolamentum* atd.).

2. Vznik a rozvoj katarské hereze

2.1. Předkatarské skupiny

Většinu dějin katarské hereze tvoří vlastně historie jejího potlačování. Je třeba si uvědomit, že období, o nichž máme z dobových pramenů málo informací, mohou být docela dobře obdobími nerušeného nebo tolerovaného rozvoje katarských obcí. Zároveň nelze v úplnosti přijímat zprávy reagující na katarská hnutí, které zejména v rozsahu zasažení populace herezí přehánějí a takřka paranoidně vidí katary všude.¹⁶ Přestože s prvním dobovým označením „kataři“ se setkáváme až kolem poloviny 12. století, projevy této hereze můžeme tušit i sledovat již dlouhou dobu předtím, kdy bývá zpravidla jmenována jako manicheismus. Jde o všeobecný název pro herezi, přenesené tendenční označení,¹⁷ opírající se o Augustinovy texty.¹⁸

Je pravděpodobné, že se katarské obce rozvíjely na různých místech západní Evropy od počátku 11. století. V organizované a dobře rozeznatelné podobě se kataři objevovali v první třetině století v Champagni, Akvitánii, v okolí Orléans, v oblasti Toulouse, ve

¹⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 79.

¹⁷ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 45.

¹⁸ AUGUSTINUS, Aurelius, *Význání*. Praha 1999, s. 72-144.

Flandrech, v některých oblastech Německa a Itálie. Byli zpravidla brzy rozpoznáni a potlačeni, takže kolem roku 1050 lze předpokládat jen zbytky těchto skupin, početnější na jihu Francie, v Champagni a ve Flandrech.¹⁹ Po určitou dobu pak nebyla katarům věnována větší pozornost, protože hlavním tématem se v církvi stala gregoriánská reforma. Některé části katarských kázání vlastně splývaly s požadavky reformy a za heretiky a hlavní protivníky církve byli považováni kněží, kteří se drželi starých a pro reformní duchovenstvo nepřijatelných praktik.²⁰

O katarech na jihu Francie nemáme téměř žádné informace pro celou dobu od počátku 11. století až do poloviny století dvanáctého. V tomto období se pravděpodobně rozvíjela jejich nauka i církevní organizace a hnutí se postupně šířilo ve všech vrstvách obyvatelstva.²¹ Mezi autory publikací o katarech nepanuje shoda ani v tom, zda se katarství šířilo „shora“ a hlavní úlohu v jeho úspěchu měly lokální šlechtické rody, či zda šlo o hnutí s výraznou základnou tvořenou prostým obyvatelstvem. Z pozdějších dokumentů z doby potlačování hereze však vyplývá, že zasaženy byly v různé míře skutečně všechny vrstvy obyvatelstva.

Dochované zprávy z 11. století dokládají, že se hereze, kterou někteří badatelé pokládají spíše za „předkatarskou“ či „protokatarskou“,²² objevila na několika místech zároveň a její současníci ji pokládali za jednotné hnutí.²³ Adémar ze Chabannes, mnich z Angoulême, který psal před rokem 1031, zmínil, že *byli nalezeni také manichejci v Toulouse a byli zničeni. Na různých místech Západu se objevili poslové Antikrista, kteří se pečlivě skrývali v úkrytech a obraceli ke zlému muže i ženy, všechny, které mohli.*²⁴ Do jeho textu k roku 1017-1018 je také vložena následující pasáž: *Krátce poté se objevili v Akvitánii manichejci, kteří sváděli lid. Odmítali křest, kříž a každou správnou nauku. Zdržovali se jídla,*

¹⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 79.

²⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 80.

²¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 79.

²² takto je jmenuje BRENON, Anne, *Kataři*.

²³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 83.

²⁴ CHAVANON, J. (ed.), *Adémar de Chabannes*, Paris 1897, s. 185. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 83.

tvářili se jako mniši a předstírali zdrženlivost, ale mezi sebou se oddávali každé chlipnosti. Byli to poslové Antikrista, kteří odvrátili mnoho lidí od víry.²⁵ Ještě v dalších souvislostech pak autor zmiňuje manichejce a jejich vliv na prosté obyvatelstvo v Akvitánii a v Limoges a připomíná koncil v Charroux, který svolal vévoda Vilém III. Akvitánský k potlačení manichejců a posílení katolické církve.²⁶

V Orléans k roku 1022 popisuje tentýž autor závažnější a konkrétnější případ. Líčí, jak vyšlo najevo, že *deset kanovníků od sv. Kříže v Orléans, kteří byli považováni za zbožnější než ostatní, se ukázalo být manichejci. A protože se nechtěli vrátit ke katolické víře, král Robert je nechal upálit.*²⁷ Král Robert Zbožný tehdy sídlil právě v Orléans a jedním z odsouzených byl i zpovědník královny Constance.²⁸ Další podrobnosti případu včetně jmen účastníků a okolností jejich odhalení uvádí listina z kopiáře opatství Saint-Père v Chartres,²⁹ která však jmenuje jen dva kleriky, kteří údajně měli odpadnout od víry. Ti však vytvořili vlastní skupinu stoupenců.³⁰ Učili prý, že se Kristus nenarodil z Panny Marie, netrpěl pro spásu lidstva, nezemřel, tedy nebyl pochován a nevstal z mrtvých. Stejně tak tvrdili, že křest nesmývá hříchy, že eucharistie není tělem a krví Krista a že uctívání svatých nemá smysl. Stejnou událost s různými odchylkami zmiňují i zápisy kronikáře mnicha Ondřeje ze Saint-Benoît-sur-Loire a *Pět knih historie* clunyjského mnicha Raoula Glabera, podle kterého bylo upáleno třináct heretiků.³¹ Jedná se o první z podrobně doložených případů upalování katarů, a to včetně exhumovaných ostatků dříve zemřelého kanovníka, který měl také být členem této heretické skupiny.³²

²⁵ CHAVANON, J. (ed.), *Adémar de Chabannes*, Paris 1897, s. 173. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 84.

²⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 47.

²⁷ CHAVANON, J. (ed.), *Adémar de Chabannes*, Paris 1897, s. 206. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 85.

²⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 47.

²⁹ GUÉRARD, *Cartulaire de l'abbaye de Saint-Père de Chartres*, Paris 1840, s. 15. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 85-88.

³⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 47.

³¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 88-89.

³² CHAVANON, J. (ed.), *Adémar de Chabannes*, Paris 1897, s. 185. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 90

Další případ odhalení heretického společenství s podobnou naukou se váže k roku 1025 v Arrasu. Zdejší kacíři sice nejprve podrobně vysvětlili zásady své věrouky, které spočívaly například v odmítání křtu vodou, stranění se masa a odmítání všech zlých činů, poté však uznali svou chybu a potvrdili ortodoxní vyznání víry, které dříve zavrhovali.³³ Odsouzení tvrdili, že jsou posluchači jistého Gondulfa, který přišel z Itálie a učil je o apoštolech a evangeliu.³⁴ O tomto kazateli, jeho původu či skutečné úloze v rámci hereze však nemáme dostatek informací.³⁵ I v samotné Itálii, v Piemontu,³⁶ se měly objevit různé sekty, ve kterých snad můžeme tušit předchůdce budoucích italských katarských obcí.³⁷ Souvislost mezi nimi a heretickými skupinami ve Francii však zatím nelze doložit.³⁸ Přesto se však různé regionální výskyty herezí vyznačují obdobnou naukou, chováním i přístupem k Písmu a některé záznamy umožňují předpoklad, že jednotlivé heretické obce o sobě navzájem věděly.³⁹ Na druhou stranu lze některé nápadné shody v projevech odhalených kacířů přičítat i tendenčnímu způsobu popisu událostí u středověkých autorů.⁴⁰

Poněkud kuriózní epizodou v řadě událostí, které umožňují sledovat nejasné počátky katarské hereze, je případ rolníka Leutarda,⁴¹ jenž pocházel z kraje u Châlons-en-Champagne. Po údajném snovém vidění zničil ve vesnickém kostele kříž a obraz Spasitele. Začal kázat, jako by studoval Písmo, odmítal znamení kříže a dokonce placení desátku. Dokázal přesvědčit ostatní vesničany, že jeho činy skutečně řídí Bůh. Brzy však zasáhl biskup ze Châlons, usvědčil Leutarda z neznalosti Písma a ze lži, takže se falešný kazatel sám ze strachu před davem vrhl do studny a zemřel.⁴² Tento případ spadá snad – podle Raoula Glabera – do roku

³³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 48.

³⁴ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 91.

³⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 95.

³⁶ Skupina kacířů z Montforte, odhalená v letech 1025-1028 a upálená v Turíně. BRENON, Anne, *Kataři*, s. 14 a 21.

³⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 48an.

³⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 96-99.

³⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 100.

⁴⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 47an.

⁴¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 46.

⁴² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 94.

1000⁴³ a stejně jako další projevy odchylek od pravověrné nauky církve a jejich zachycení v pramenech může souviset s dobovou atmosférou obav, fenoménem spojeným s obdobím mezi lety 1000 a 1033, kdy se očekával brzký konec světa.⁴⁴

Jak již bylo zmíněno, v druhé polovině 11. století zájem o kacíře zastínily události spojené s prosazováním gregoriánské reformy. Snahy o připodobnění církve evangelijním vzorům, které dříve často stály u zrodu herezí, byly nyní částečně a na určitou dobu zahrnuty do papežské politiky samotné.⁴⁵ Přesto se v tomto období vyskytlo několik případů, ve kterých se řešil problém kacířství blízkého katarství. Způsob potrestání manichejských heretiků řešil koncil v Toulouse v roce 1056, stejná otázka vyplývá z korespondence biskupa Rogera II. z Châlons-en-Champagne s biskupem Wasonem z Liège (Lutychu) a v obou případech je vyřešena mírnějšími tresty, případně exkomunikací. Naopak v Goslaru nechal v roce 1051 císař Jindřich III. pověsit heretiky, kteří odmítali odvolat svoje učení.⁴⁶ V této době však obvinění z hereze hojně užívali církevní představitelé navzájem proti sobě v rámci diskusí o prosazení reformy. Příkladem takového jednání je odsouzení a upálení jistého Ramihrda v Cambrai roku 1076-1077. Tento muž sice potvrdil pravověrné vyznání víry, odmítl však přijmout eucharistii od kteréhokoliv hodnostáře, protože je všechny pokládal za simonisty a heretiky.⁴⁷ Na oplátku byl sám biskupem Gérardem II. obviněn z hereze, uvězněn a upálen. Papež Řehoř VII. však tento čin odsoudil a na biskupa a jeho město uvalil interdict.⁴⁸

Postupné oslabování církevní reformy ve 12. století částečně přispělo také k novému rozvoji herezí.⁴⁹ Několik putujících kazatelů těžilo z ideálu návratu k apoštolskému způsobu

⁴³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 94

⁴⁴ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 13an., DUBY, Georges, *Rytíř, žena a kněz*, s. 89.

⁴⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 52.

⁴⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 101 a 107.

⁴⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 103.

⁴⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 52.

⁴⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 52.

života a k askezi. K nim patřili zejména Henri z Lausanne nebo Petr z Bruis.⁵⁰ Kázání heretiků znovu nabývalo na významu, když se cíle reformy postupně rozměňovaly a zájem katolické církve se obracel k dalším problémům.⁵¹ Zároveň se znovu vynořily početnější případy zákroků proti heretikům, kteří byli brzy skutečně nazváni katary, a jejichž učení již odpovídalo katarské nauce.

Pro ilustraci situace na území Francie je možné uvést několik příkladů. V Ivoy, dnešním Carignanu v Ardenách poblíž francouzsko-belgické hranice, byli roku 1112 souzeni čtyři kacíři. Dva z nich odvolali své vyznání, ale do celé události zasáhl dav místních obyvatel, kteří chtěli heretiky upálit. Jednomu z obviněných se v nastalém zmatku dokonce podařilo uprchnout.⁵² Také kacíře odhalené v roce 1135 v Lutychu chtěl dav trestat, tentokráte kamenováním. Většině z nich se podařilo uprchnout, tři však byli zadrženi. Jeden byl upálen a dva se navrátili ke katolické církvi. Jejich učení se ve jmenovaných znacích již nápadně podobalo katarské nauce, kromě tendenční poznámky o sexuální promiskuitě: *Odmítali legitimní sňatek, říkali, že styky s ženami by měly být veřejné (společné), byli proti křtění malých dětí a tvrdili, že modlitby živých jsou k ničemu duším zemřelých.*⁵³

O deset let později popsali kanovníci z téhož města v dopise papeži Luciovi II. heretiky podrobněji: *Z Mont-Aimé, jednoho místa ve Francii, se, jak víme, rozšířila hereze po všech krajích. Je tak různorodá a tak početná, že ji nelze popsat jedním slovem. Odhalili jsme u nás její sektáře. Byli usvědčeni a přiznali se. Zuřící dav, jakmile se jich zmocnil, chystal se odevzdat je ohni. Ale s pomocí Božího milosrdenství se nám s velkým úsilím podařilo skoro všechny vyrvat osudu, který je čekal, v naději, že se polepší... Tato hereze se dělí do stupňů. Má posluchače, kteří jsou seznámeni s bludem, věřící, již oklamané, a „křesťany“. Má kněze a další představené, jako jsme my. Rouhání této neblahé hereze spočívá v popírání, že se při*

⁵⁰ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 22-32.

⁵¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 81.

⁵² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 107.

⁵³ *Annales Rodenses*, Frédéricq I., 30. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 109.

*křtu smývají hříchy, v tvrzení, že svátost Kristova těla a krve Kristovy není k ničemu, že biskupské vkládání rukou nic nepřináší, že nikdo není nadán Duchem svatým bez dřívějších dobrých skutků. Dále odsuzují manželství, kážou, že není katolické církve než jen u nich a každou přísahu považují za zločin....*⁵⁴ Kromě opětovné shody s katarským učením se zde také poprvé v západních pramenech setkáváme s použitím termínu „křesťané“ ve významu vnitřní identifikace členů hereze.⁵⁵

Ze severních oblastí Francie byla zejména Champagne (i s nejbližším okolím) považována za místo, odkud se šířila katarská hereze po celé severní polovině Evropy. Jeden z popsaných případů procesu s heretiky je doložen například k roku 1114 v okolí Soissons, kdy do událostí opět zasáhl přihlížející dav lidí. Během doby, kdy byl rozsudek odložen a žádána rada biskupů shromážděných na koncilu v Beauvais, se totiž přítomní zmocnili uvězněných kacířů, vyvedli je z vězení a za městem upálili.⁵⁶

Další a další případy soudů nad heretiky se objevovaly během celého 12. století a i na počátku století třináctého v Champagni, ve Flandrech i v Burgundsku. Ne vždy je lze spojovat s katary, někdy se jedná o místní spory v rámci kléru, jindy o působení jednotlivých kazatelů, kteří se odhodlali ke kritice poměrů v církvi.⁵⁷ V některých případech jsou to také první stopy působení valdenských. Uvedené příklady však naznačují míru rozšíření, ale zároveň také určitou roztržitost hereze.

V první třetině 12. století působili na jihu Francie dva již zmiňovaní kazatelé. Bývalý mnich Henri, který se i po vypovězení z kláštera za mnicha prohlašoval, zahájil sice své působení severně od Loiry, v Le Mans, byl však odsud vypuzen a postupně i z Poitiers

⁵⁴ MARTÈNE, DURAND, *Amplissima collectio...* I, s. 776an. Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 109.

⁵⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 110.

⁵⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire* 119-121

⁵⁷ K takovým patří například flanderský kazatel Tanchelm, který působil na počátku 12. století v Lovani, Bruggách a Antverpách. Více o něm např. DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 129. Týž autor popisuje jednotlivé případy dle regionů: DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 107-147.

a Bordeaux. Jeho stopy lze pak sledovat do oblasti dolního toku Rhôny, kde se stal žákem druhého z kazatelů – Petra z Bruis. Také tento kazatel začal kázat nejprve v jiné oblasti, ve francouzské části Alp. Arcibiskup z Embrunu i biskupové z Gap a Die ho však vyhnali ze svých diecézí. Jeho působení tam údajně doprovázely nevídané události – vyvracení oltářů, pálení křížů, bití kněží i nucená manželství mnichů. Lidem také uděloval nový křest, protože křest dětí podle něho neměl platnost. Svými činy brzo upoutal pozornost i v údolí Rhôny, kam se přesunul. Arcibiskup z Arles jej nechal roku 1134 či snad na začátku roku 1135 uvěznit a v květnu a červnu 1135 předstoupil tento kazatel před shromáždění koncilu v Pise. Uznal své omyly a sv. Bernard, který zde byl přítomen, mu nabídl útočiště v klášteře v Clairvaux. Petr z Bruis se však vrátil na jih Francie a dále pokračoval ve své kazatelské činnosti.⁵⁸ „Mnich“ Henri se od něho v této době odpojil a vydal se kázat do oblasti Toulouse. Vsadil na téma odporu proti církevní hierarchii a jeho působení mělo veliký úspěch. Jeho posluchači přestávali chodit do kostela, odmítali kněžím platit desátky, nevolali je ke svátosti smíření.

Tyto události samozřejmě zasáhly katolické církevní hodnostáře. Přímoou reakcí na kázání Petra z Bruis a jeho žáka byl spis clunyjského opata Petra Ctihodného *Contra Petrobrusianos*. Byl sepsán pravděpodobně kolem roku 1138. V té době Petr z Bruis ještě kázal na Rhône, krátce nato však byl upálen obyvateli Saint-Gilles-du-Gard, které pobouřil spálením zdejšího krucifixu.⁵⁹

V okolí Toulouse zatím Henri stále úspěšně kázal. V kraji, kde již v té době musela být katarská hereze hojně rozšířená, si získal mnoho posluchačů a značnou popularitu. Jeho působení vyvolalo další reakci z katolické strany. Kardinál biskup Albéric z Ostie, který byl v roce 1144 nebo 1145 na cestě po Francii, se spolu s biskupem ze Chartres vydal do Toulouse. Na tamní hrozby pro katolickou církev ho pravděpodobně upozornil sv. Bernard z Clairvaux, který se k této misi také připojil.⁶⁰ O svém záměru ještě před cestou informoval

⁵⁸ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 22-25.

⁵⁹ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 25-28.

⁶⁰ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 29.

hraběte z Toulouse Alfonse Jourdaina (~1103-1148) listem, v němž žádal o podporu jeho i kléru, upozorňoval na bídny stav církve v hrabství a připomínal prohřešky bývalého mnicha Henriho.⁶¹

Sv. Bernard dorazil do Toulouse začátkem června 1145 přes města Poitiers, Bordeaux a Cahors. Nejprve nebyl přijat příliš vřele, ve Verfeil jeho kázání přehlušili hlučící vesničané,⁶² avšak přístup místního obyvatelstva k němu se postupně změnil. Když se koncem června vracel do Clairvaux přes Albi, dokázal zde svým kázáním přesvědčit posluchače k příslibu potlačení hereze.⁶³ Jeho cesta byla tedy zdánlivě úspěšná, jeho kázání proti učení falešného mnicha Henriho měla úspěch. Z dopisu Geoffroye, mnicha z Auxerre, který popsal cestu sv. Bernarda na jih, vyplývá, že si členové této mise dobře uvědomovali přítomnost pevně zakořeněné hereze v kraji kolem Toulouse. Geoffroy o jejich přívržencích hovoří jako o ariánech, charakterizuje je však také pojmem *tisserands*, tkalci, který býval častěji užíván pro katary v severních oblastech, neboť se často živili domácími ručními pracemi. Sv. Bernard se snažil v Toulouse zakročit i proti nim. Pozval jejich zástupce k veřejné diskusi, ti však podle Geoffroyova listu utekli a jejich příznivci je zapřeli. Hereze pak byla pokládána za vyvrácenou a lokální šlechta se měla zavázat k pronásledování dalších případných kacírů.⁶⁴ Místní zástupci církve a snad i členové Bernardovy mise však pravděpodobně věděli, že zdejší herezi není tak snadné porazit.

Ve stejné době se sv. Bernard setkal s případem jiných kacírů, tentokrát z německého prostředí. V roce 1143⁶⁵ mu převor premonstrátů ze Steinfeldu v Porýní zaslal list o událostech z okolí Kolína nad Rýnem.⁶⁶ Ebervin ze Steinfeldu⁶⁷ oznámil, že byli upáleni

⁶¹ Cituje GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 30-31.

⁶² BRENON, Anne, *Kataři*, s. 33.

⁶³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 205; ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 55.

⁶⁴ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 35.

⁶⁵ O této tradiční dataci pochybuje David Zbiral a posunuje dobu vzniku listu až na konec 40. let 12. století. ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 15.

⁶⁶ Doposud není známo, že by sv. Bernard na tento dopis nějak konkrétně odpověděl. Za jeho obecnou reakci na tyto zprávy se pokládá řada kázání na Píseň písní. BRENON, Anne, *Kataři*, s. 32.

⁶⁷ v některých publikacích uváděn také jako Evervin

heretici, kteří o sobě tvrdili, že jsou žáky apoštolů, že jejich učení sahá až k apoštolům a že se jejich církev prý dlouho ukrývala v Řecku. Podle něho se zdržovali masa, nekřtili vodou, ale „ohněm a Duchem svatým“, tedy vkládáním rukou, a odsuzovali manželství.⁶⁸ Z Ebervinova dalšího popisu vyplývá, že nešlo jen o několik zatvrzelých kacírů, ale o skutečnou církevní obec s vlastní hierarchií.⁶⁹ Jeden z nich se prý prohlašoval za biskupa a měl jakéhosi společníka.⁷⁰ Někteří z těchto kacírů odvolali pak své vyznání a vrátili se ke katolické církvi. Ostatní byli upáleni, jak uvádí Ebervin, příliš horlivým davem, který se jich chopil, a trest ohněm prý snášeli s nevídanou trpělivostí. V tomto případě se kromě již zmíněné pevné vnitřní hierarchie skupiny poprvé uvádí i jasná myšlenka návaznosti hereze přímo na apoštolskou obec.⁷¹

O dvacet let později, v roce 1163, se ve stejné oblasti znovu řešily problémy s kacíři. Historicky poprvé se v této souvislosti objevuje označení „kataři“, *cathares*.⁷² Použil je kanovník Ekbert ze Schönau, když popisoval případ odsouzení a upálení pěti heretiků v Kolíně nad Rýnem. Měl mezi nimi být i jejich představený, *archicatharus*,⁷³ snad tedy katarský biskup. Ekbert uvedl, že slovo „kataři“ značí v lidovém jazyce heretiky v Germánii, zatímco ve Flandrech se jim říká *piphles* a v Galii *tisserands* (tkalci).⁷⁴ U pojmu kataři vyšel pravděpodobně z lidových výrazů *cati* či *catiers*. Tento pojem však spojil s významem analogicky znějícího řeckého slova καθάρως (katharós), které znamená „čistý“.⁷⁵ Podobný pojem zachovala také písemná tradice z doby církevních otců, o *cathari* a *catharistae* psal sv. Augustin. Znovu bylo však toto označení použito právě až ve spisech Ekberta ze Schönau

⁶⁸ Podrobný popis jejich argumentace podle Ebervina uvádí ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 16an.

⁶⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 53; GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 38an.

⁷⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 110. Tento detail připomíná systém katarské církevní hierarchie v čele s biskupy, kterým asistoval tzv. starší syn.

⁷¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 110. Dřívější kacíři sice někdy prohlašovali, že sledují výhradně disciplínu apoštolů a prvotní církve podle Písma, dosud však netvrdili, že jejich církev má vlastně platnou apoštolskou posloupnost.

⁷² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 53.

⁷³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 111.

⁷⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 53.

⁷⁵ URL: <http://www.reckykoutek.cz/slovník.php>, cit. 2012-28-11; BRENON, Anne, *Kataři*, s. 9.

(*Kniha proti katarským bludům*) a v zapsaných viděních jeho sestry Alžběty ze Schönau, která redigoval.⁷⁶

Ekbert ze Schönau popsal katary jako jednotnou herezi, v rámci které se sice mohou lišit konkrétní nuance věrouky, avšak které je třeba čelit jako celku. Byl to pravděpodobně jeho záměr, stejně jako užití různých argumentů, které ve svém spise kacírům připisuje jen proto, aby je mohl vyvrátit. Z jeho popisu také vyvstávají početné prvky teologie charakteristické i pro jihofrancouzské katary. Zmiňuje jejich zvyk posvěcení a rozdělování chleba před společným jídlem, odmítání masa a prosazování křtu Duchem svatým a ohněm. Katarské teologii odpovídá i zmínka o tom, že podle jejich víry je osud duše určen hned po smrti a modlitby za mrtvé tedy nemají žádný smysl. V názoru na manželství se však tito kataři podle Ekberta mezi sebou liší.⁷⁷ Zároveň Ekbert upozornil, že se jedná o následovníky jedné z manichejských sekt a že vyznávají dualismus. Měli kázat, že jsou dva stvořitelé, dobrý a zlý (tedy Bůh a ďábel), že lidské duše jsou dušemi strženými z nebes během Stvoření a uzavřenými do těl z masa a kostí.⁷⁸

Krátce po událostech v srpnu roku 1163 v Kolíně nad Rýnem nechal Ekbert ze Schönau vyhnat početnou skupinu snad čtyřiceti katarů z Mohuče. V téže době byl v Bonnu upálen další „arcikatar“ Dietrich se svými společníky.⁷⁹ Další kacíři byli později pronásledováni na různých místech severní Francie (Besançon 1163, Méty 1199-1200, Štrasburk 1211, Remeš 1180) a v Burgundsku (Vézelay 1167), stejně jako v oblastech severního Německa (Trevír 1164).⁸⁰

⁷⁶ Podrobně o etymologii pojmu *cathari* ve středověku ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 20-23.

⁷⁷ ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 18an.

⁷⁸ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 33.

⁷⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 112; BRENON, Anne, *Kataři*, s. 33.

⁸⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 113, 122an., 137an.; ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 54.

2.2. Kataři v Okcitánii

Ve stejné době byla situace kacírů v jižních oblastech dnešní Francie značně odlišná. I zde sice probíhaly koncily, které odsuzovaly herezi (například v Toulouse již v roce 1119, v Montpellier roku 1162) a exkomunikovaly její příslušníky i jejich ochránce z řad šlechty. Ti však tato čistě formální opatření ignorovali a na svých panstvích kacíře trpěli.⁸¹ Rozhodně méně často, či snad téměř vůbec zde nedocházelo k fyzickému pronásledování heretiků. Tento stav jistě náboženské tolerance ve všech vrstvách obyvatelstva Okcitánie byl ve své době velmi neobvyklý. Jeho příčiny hledají odborníci v různých specifických aspektech života v této oblasti.

Někdy se soudí na obecné povědomí o nerušené koexistenci různých náboženství na území Languedocu. Židovská populace byla v této oblasti početná a měla své zástupce i mezi stavy hrabství Toulouse. Zejména obchodní kontakty s islámským prostředím na Pyrenejském poloostrově byly po dlouhou dobu také velmi intenzivní. Náboženská rozrůzněnost se mohla tedy na základě této myšlenky zdát minimálně městskému obyvatelstvu dosti přirozenou.⁸²

Častěji je pak uváděn markantní rozdíl v typu osídlení této oblasti vzhledem k severní části Francie, který hned několika způsoby usnadnil zdejší pevné uchycení katarské hereze. Jde o tzv. *incastellamento*, způsob zakládání a výstavby typu obcí, které se nejčastěji označují pojmem *castra*. Pro tato okcitánská městečka je charakteristické založení kolem kostela nebo šlechtického sídla, věže, případně kolem obou staveb zároveň. Jejich domy byly často stavěny v soustředných kruzích okolo centrálních staveb, nebylo to však pravidlem, zvláště v některých hornatých oblastech to neumožňoval terén. Typické castrum bylo opatřeno hradbami. V jejich okruhu tedy bylo zahrnuto centrum církevní i světské moci spolu s obydlími poddaných místního pána. Tento jev bývá někdy zdůrazňován jako protiklad soudobého severofrancouzského osídlení, kde od sebe sídla šlechty - hrady, obce jejich

⁸¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 54.

⁸² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 56.

poddaných a církevní centra v izolovaných klášterech, při kapitulách a na poutních místech, byla výrazněji oddělena.⁸³

Podpora katarů ze strany lokálních vládců⁸⁴ mohla tedy částečně pramenit z určité rivality mezi katolickými církevními představiteli a šlechtou.⁸⁵ Tato šlechta byla v Okcitánii, jen velmi formálně závislá na francouzské koruně, provázána do několika velkých klanů, v rámci kterých nefungoval systém dědictví prvorozeného, ale trvalo neustálé dělení panství mezi všechny mužské potomky. Různí příslušníci těchto šlechtických skupin pak vládli na jednotlivých malých panstvích a vazalský systém na jihu Francie bývá označován za zvláště složitý. Jeho hierarchie nebyla přehledná a autorita pánů velkých hrabství nad vlastními vazaly tím byla oslabena. Pro níže postavené šlechtice tak vznikl prostor pro určité manévrování a do jisté míry i autonomie v otázkách podpory různých náboženských proudů.⁸⁶

Do charakteristického způsobu života v castrech zapadal dobře také koncept katarských řeholních domů. Stály v protikladu k tradičním izolovaným klášterům, kterých navíc nebylo zejména v oblasti Languedocu mnoho.⁸⁷ Šlo o běžné domy mezi ostatními, kde sídlili katarští představení, Dobří muži a Dobré ženy, kde se živili vlastní prací, přijímali návštěvy, a kde často probíhalo také přijímání nových katarů do společenství. Tyto řeholní domy byly otevřené každému a často se jednalo o obydlí zámožných obyvatel castra, kteří tímto způsobem mohli své prostředky věnovat na náboženské účely, mít přitom nad nimi stále kontrolu, a nemuseli se vzdalovat od společnosti do klášterů.⁸⁸ Takové důvody příklonu ke katarství bývají zdůrazňovány zejména u vznešených dam z jihofrancouzských šlechtických rodů.⁸⁹ Jejich úloha v rozvoji katarství, stejně jako možné spojení jihofrancouzské trubadúrské

⁸³ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 112-114.

⁸⁴ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 166.

⁸⁵ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 43.

⁸⁶ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 111.

⁸⁷ Četnosti klášterů na tomto území se podrobně věnuje PATERSON, Linda M., *Le monde*, s. 239ann.

⁸⁸ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 167.

⁸⁹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 113.

poezie a kultury s herezí, jsou však často přeceňovány či na úkor jiných relevantních okolností zdůrazňovány.

Všechny tyto možnosti však například Jean Duvernoy popírá, tvrdí, že stav společnosti v Okcitanii byl stejný jako všude jinde v západní Evropě této doby a že kataři zde zkrátka tvořili trpěnou menšinu, vztahem k vrchnosti podobnou židovské komunitě.⁹⁰ Toto tvrzení však pravděpodobně nelze zcela přijmout, neboť úloha obou skupin v jihofrancouzské společnosti byla odlišná. Židé tvořili konkrétně vymezenou skupinu podřízenou mnoha pevně daným pravidlům, a zejména šlo o zástupce samostatného náboženství. Katarství nebylo vnímáno jako od křesťanství odlišné náboženství. Působení katarů v různých vrstvách společnosti, pro Židy často nepřístupných, bylo markantní. Zajímavou skutečností je také to, že se prosté obyvatelstvo ve starosti o vlastní spásu někdy pro jistotu obracelo jak na katolické kněží, tak i na katarské Dobré křesťany zároveň, ať již kážou pravdivě jeden či druhý.⁹¹ Jaké tedy bylo množství katarských věřících v okcitánské společnosti nelze i z tohoto důvodu odhadnout. Jistě se nedá předpokládat, že by zcela převládali nebo tvořili velmi výraznou většinu, jakkoliv se to na základě velkého zájmu o tuto herezi může zdát. Během bojů proti katarům, které budou ještě popsány, se často zohledňovalo katolické obyvatelstvo dobývaných měst a území a jeho počty pravděpodobně nebyly zanedbatelné. Stejně tak katolická církevní hierarchie existovala a fungovala bez vážnějších zásahů z katarské strany po celou dobu působení katarů v této oblasti.

S katarskou herezí se ve 12. století na území jižní Francie setkáváme již v podobě pevně zakotvené církve s vlastní, dobře definovanou naukou a s rozvinutou hierarchií. Dřívější období a způsob, jakým se katarství v Okcitanii rozvinulo, nelze přesně zmapovat. Také tyto problémy jsou tedy materiálem pro odbornou diskuzi. Přesto jim v literatuře není věnováno mnoho prostoru. Objevují se jen úvahy o lidovém původu hereze, nebo o přenosu

⁹⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 196an.

⁹¹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 91.

jejích prvních myšlenek do této oblasti z Balkánu od bogomilů a z Konstantinopole v době po první křížové výpravě.⁹² Pokud by však platila druhá možnost, musel by být vývoj katarského učení i katarské církve velmi rychlý, zhuštěný do dvou či tří desetiletí na počátku 12. století.

Faktem je, že pro první polovinu 12. století se nám nedostává mnoha zpráv o herezi na jihu Francie. Víme o koncilu v Toulouse roku 1119, který svolal papež Kalixt II. Jeho třetí kánon odsuzuje „ty, kteří předstírají, že jsou náboženským řádem, odsuzují svátost těla a krve Kristovy, křest dětí, kněžský stav, hierarchii církve vůbec a platné manželské svazky.“⁹³ Tentýž koncil pak varuje šlechtu před ochraňováním heretiků a vkládá do panovnických rukou moc k jejich pronásledování. Stejná klauzule je později vložena do kánonu Druhého lateránského koncilu v roce 1139.⁹⁴

Další epizodou v dějinách jihofrancouzské hereze v tomto období byla již zmiňovaná kázání Petra z Bruis a „mnicha“ Henriho. Jejich věrouka se však zcela neshodovala s katarskými principy a Petr z Bruis bývá někdy považován spíše za předchůdce valdenských.⁹⁵ V roce 1145 během cesty sv. Bernarda do Languedocu je snad možné vysledovat v popisovaných „ariánech“ katarské věřící a Dobré křesťany. Přibližně ve stejné době, před rokem 1150, hovořil o manichejských hereticích mnich Hervé z Bourdieu. Tito odpadlíci se objevili v okolí města Agen, v polovině cesty mezi Toulouse a Bordeaux.⁹⁶ Koncil v Montpellier (1162) pak znovu zopakoval prohlášení Druhého lateránského koncilu a opět pobídl šlechtu k zákrokům proti heretikům. V roce 1163 se pak objevili v Périgordu kacíři, jejichž nauka skutečně nápadně připomínala katarskou. Zmínil se o nich mnich Héribert a později dle jeho listu zpracované Anály z Marganu.⁹⁷

⁹² GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 49 an.

⁹³ Citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 199.

⁹⁴ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 200.

⁹⁵ MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští*. Praha 1991, s. 44, DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 201.

⁹⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 206.

⁹⁷ Cituje DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 206-208.

Kataři, kteří byli dobově na jihu Francie nazýváni albigenští nebo přímo Dobří lidé, plně vstoupili do historie v roce 1165. Tehdy byli povoláni na setkání (někdy též označované jako koncil) katolických hodnostářů v Lombers, jižně od Albi. Před arcibiskupa z Narbonne, biskupy z Toulouse, Albi, Nîmes, Agde a Lodève, několik opatů významných klášterů a řadu kleriků tu předstoupil katarský představitel Olivier a jeho průvodci, *kterí se nechali nazývat Dobrymi muži*.⁹⁸ Shromáždění přihlíželi také světským panovníkům – vikomt z Albi a Carcassonne Raymond Trencavel, hraběnka Constance z Toulouse a vikomt Sicard z Lautrec.⁹⁹ Přestože se vlastně jednalo o výslech albigenických heretiků před církevním koncilem, kacíři byli pak skutečně odsouzeni a panstvu bylo přikázáno nadále je neochraňovat, celá událost vyznívá až překvapivě ve prospěch odsouzených. Soudci byli jmenováni oběma stranami, zástupci heretické obce se na místo dostavili svobodně a ze své vůle a jejich odsouzení bylo vlastně jen principiální záležitostí, kterou nenásledoval žádný trest.¹⁰⁰ Ve srovnání s výsledky koncilů a procesů v severní Francii a v Německu, které probíhaly v tomto období, jde o nevídanou záležitost.

Kataři v Lombers neodpovídali plně na otázky, které jim kladl biskup z Lodève. Často se odvolávali na to, co je psáno v evangeliích a ve skutcích apoštolů. Řekli však, že naprosto odmítají spisy Starého zákona, že eucharistii může světit kněz i laik, jen pokud žije dobrým životem, a že manželství spojuje muže a ženu jen za hříšným účelem. Přešli dokonce do protiútoků a obviňovali církevní hodnostáře z pokrytectví a neznalosti Písma. Nakonec odmítli přísahat v otázce svého vyznání, což se již v této době považovalo za jeden z rozhodujících znaků katarské hereze.¹⁰¹

⁹⁸ Citováno dle ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 57.

⁹⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 209.

¹⁰⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 57.

¹⁰¹ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 62-64.

V roce 1167 došlo k jedné z událostí, které dnes tvoří osu dějin katarské církve v Okcitánii. Podle takzvané Niquintovy listiny¹⁰² byl do Saint-Félix-Lauragais (jihovýchodně od Toulouse) svolán katarský koncil, který řešil několik zásadních otázek zejména na poli organizačním. Při setkání byl přítomen čelní představitel dualistické církve z Konstantinopole, patriarcha Nicétas (zkomoleně Niquinta, označovaný někdy jako „papež“, kvůli zaměnitelnosti latinského označení *papa* s východním pojmem *pop*). Na koncilu se sešli zástupci již existujících katarských diecézí – biskup Sicard Cellerier z Albi a Robert d'Épernon, biskup „Francie“ (pod tímto pojmem se v tomto případě rozumí severní Francie, královská doména) – a představitelé dalších obcí, které se měly stát samostatnými diecézemi a zvolit své biskupy. Byla to obec lombardská, církev z Carcassonne, z Toulouse a z Agen. Do svého čela si zvolily biskupy Marka, Bernarda Raymonda, Girauda Merciera a Raymonda z Casalis.¹⁰³

Podle listiny, která shrnuje jednání koncilu, byly pak ustanoveny hranice jednotlivých diecézí, zejména hranice mezi diecézí Toulouse a Carcassonne byly podrobně vymezeny a byli stanoveni komisaři, kteří na jejich určení měli dohlížet. Pop Nicétas udělil novým biskupům katarskou svátost *consolamentum*,¹⁰⁴ a poté ji znovu udělil i dvěma stávajícím biskupům a všem přítomným Dobrým křesťanům. Tento krok byl někdy prezentován jako přechod zúčastněných katarských obcí od umírněné, „smíšené“ dualistické nauky k absolutnímu dualismu, který vyznávali bogomilové v Konstantinopoli.¹⁰⁵ Je však třeba

¹⁰² Původní dokument, publikovaný poprvé Guillaumem Besse v roce 1660, je dnes nezvěstný. Tento fakt vyvolal během 20. století rozsáhlé diskuse o pravosti pramene. Je však pravděpodobné, že text listiny je skutečně téměř autentickým přepisem původního dokumentu. Ojedinělou chybou vzniklou při přepisu je uvedení *ecclesia Aranensis* na místo *ecclesia Agenensis*. Záměna sice způsobila na určitou dobu zmatky, neboť oblast Val d'Aran, ke které by se vztahovalo označení *Aranensis*, nebyla nikdy samostatnou katarskou diecézí, katarská populace tam nebyla početná a její území spadalo pod diecézi Toulouse. Naopak by v případě tohoto znění v listině chyběla katarská diecéze agenská, která byla ve své době velmi významná. Je tedy zřejmé, že se jedná o chybu a jde o jeden z argumentů pro pravost listiny.

O problému podrobně hovoří GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 69, 72-73, 77-81 (uvádí také v úplnosti text dle Guillauma Besse), nebo ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 59-61.

¹⁰³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 59.

¹⁰⁴ Tato svátost, která bude ještě dále zmíněna, stála v katarské církvi na místě přijetí do společenství a křtu, aktu odpuštění hříchů, svěcení kněží i svátosti smíření.

¹⁰⁵ Tento názor pevně zastává například Élie Griffe. GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 76.

pamatovat na to, že opakované udělování *consolamenta* bylo v katarských církvích běžné a nešlo tedy o znamení změny náboženské doktríny.¹⁰⁶

Zmiňovanou katarskou obec z „Francie“ lze snad identifikovat jako champagneské katary, o kterých se dozvídáme již od čtyřicátých let 12. století. O jejich biskupovi Robertovi d'Épernon však nemáme další zprávy. Naopak o katarské církvi v Lombardii toho víme podstatně více. Marka, který se v Saint-Félix stal jejím biskupem, obrátil na katarskou víru jakýsi notář z Francie. Marek sám potom šířil novou víru v Lombardii, Toskánsku a v oblasti treviské marky. Po jeho smrti se od jeho církve se sídlem v Concorezzu oddělily samostatné obce církve v Desenzanu, v Mantově a církev Vicenzy a Trevisa. Další katarské církve v Itálii se objevily později ve Florencii a v údolí Spoleta. Kataři v italských městech, zejména v těch, která stála v konfliktech na straně císaře Fridricha II., pak mohli na počátku 13. století téměř nerušeně rozvíjet svou nauku a jejich obce se od třicátých let staly útočištěm pro pronásledované okcitánské katary.¹⁰⁷

Niquintova listina a koncil v Saint-Félix-Lauragais ukazují míru zakořenění katarské nauky v Okcitanii a dokumentují vysokou úroveň organizace katarských obcí. Setkáváme se tu se společenstvími na úrovni diecézí, s jejich čelními představiteli v roli biskupů. Zatím není řeč o další vnitřní struktuře těchto obcí, nedozvídáme se o pomocnících biskupa – starším a mladším „synovi“, ani o jáhnech. Je však zřejmé, že kataři si uvědomovali potřebu správy obcí a mírně si pro svou potřebu modifikovali hierarchický systém katolické církve. Zároveň je třeba pamatovat na to, že pozdější zprávy o organizaci katarských církví pocházejí zpravidla ze strany jejich protivníků a že tyto podobnosti mohou pramenit také ze snahy o přiblížení katarské hierarchie katolickému chápání církve.

¹⁰⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 60; DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 219.

¹⁰⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 61an.

2.3. Katarská nauka a církev

2.3.1. Učení

Teologický systém, kterým se kataři řídili, bývá nejčastěji charakterizován jako dualistická hereze, která se odchýlila od ortodoxního západního křesťanství. Jejím základem bylo více či méně důrazné rozlišování božího stvoření na sféru dobra a sféru zla. Kvůli této charakteristice bylo katarství někdy řazeno do pomyslného řetězce náboženství a nauk, které se vyznačovaly právě dualistickým pojetím světa. Za vzdálené předchůdce katarů tak jsou považováni vyznavači zoroastrismu a manichejci, mezičlánkem v přenosu dualistického učení z perské oblasti do západní Evropy mají být arménští paulikiáni a balkánští bogomilové.

Případná návaznost bogomilů a katarů bude ještě dále zmíněna. Prozatím je však třeba uvést, že kontinuální přenos dualismu, který je takto prezentován, není ve svém celku příliš reálný. Jednotlivé články řetězce byly od sebe různým způsobem vzdáleny v čase i geograficky a jejich učení se od sebe někdy velmi podstatně liší. Dualistické tendence má navíc naprostá většina náboženství světa a podvědomé dělení světa na dobro a zlo je charakteristické prakticky pro celé lidstvo, jeho dějiny a mentalitu. Dobro a zlo jsou totiž jednoduché základní pojmy snadno pochopitelné pro vzdělance i laiky a zároveň jde o typickou dvojici protikladů. Existence jednoho podmiňuje existenci druhého a naopak. V konkrétních případech pak záleží pouze na individuálním úhlu pohledu dané společnosti a na míře využití tohoto dualistického principu v rámci jejího myšlení.

Základem katarské nauky byl předpoklad, že hmotný svět, který může člověk vidět na vlastní oči, je ze své podstaty zlý, špatný. Naopak vše duchovní, co je lidskému zraku neviditelné, je podle katarů dobré. Od tohoto jednoduchého základu se odvíjela řada projevů jejich nauky a nařízení pro běžný život katarských věřících i duchovních představitelů církve.

Katarské učení však nebylo ani zdaleka jednotné. Různé regionální skupiny pohlížely na problém stvoření světa a člověka z různých úhlů a vykazovaly nestejně radikální tendence. V některých případech mohly dokonce konkrétní odchylky v učení záviset na výkladu jednotlivců z řad Dobrých křesťanů v rámci jejich kázání. Tyto proudy katarství lze rámcově rozdělit do dvou skupin, podle jejich přístupu ke Stvoření. Takzvaní radikální dualisté věřili, že viditelný svět stvořil zlý bůh, stejně věčný jako dobrý Bůh.¹⁰⁸ Dualismus umírněný, nebo též smíšený (*mitigé*), pokládal tvůrce hmotného světa za padlého anděla, d'ábla-Satana či Lucifera, který byl stvořením božím a Bohu podléhal.¹⁰⁹

Prameny, které mohou svědčit o katarské víře, jsou dochovány útržkovitě a jsou příliš různorodé na to, aby bylo možné rozlišit přesnou podobu nauk v konkrétních společenstvích a v konkrétních historických obdobích.¹¹⁰ Je však možné obecně shrnout zásady, kterými se katarská církev ve své nauce řídila a charakterizovat alespoň v základech její učení.

Radikální dualisté mezi katary předpokládali, že zlý bůh, který stvořil viditelný svět, existoval od věčnosti. Často za něj označovali boha Starého zákona, boha, který je mstivý, zuřivý a vrtošivý. Pravý Bůh, milostivý Bůh Nového zákona byl však tak nekonečně dobrý, že nemohl stvořit nic zlého – hmotný svět, ani hříšného člověka. Stvořil pouze neviditelný duchovní svět, ono „království, které není z tohoto světa“ a duše, které v něm měly přebývat. Radikální učení vycházelo z věty z Janova evangelia (J 1, 3): „*Všechno povstalo skrze ně [Slovo] a bez něho nepovstalo nic, co jest.*“ Latinské znění „*sine Ipso factum est nihil*“ si kataři, možná i v rámci překladu bible do okcitánského jazyka, vyložili tak, že „*bez něho byla vytvořena nicota,*“¹¹¹ tedy zlý hmotný svět. Nejvýznamnějšími představiteli radikálního dualismu mezi katary jsou tzv. *albanenses* z italské katarské obce

¹⁰⁸ ČERNÝ, Václav, *Templáři, křižáci a kacíři*, s. 85.

¹⁰⁹ GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost*, s. 24.

¹¹⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 71.

¹¹¹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 50., CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, s. 316.

v Desenzanu.¹¹² Nauku této církve popsal její čelní představitel Jan z Lugia v *Knize o dvou principech*.¹¹³

Umírněný dualismus poněkud stíral problémy, které tato představa křesťanské teologie kladla. Pokud by totiž byl pravý Bůh skutečně zcela dobrý a zároveň vševědoucí, musel by vědět, že dojde ke stvoření špatného hmotného světa, a pokud by proti tomu nezakročil, popřel by svou nekonečnou dobrotu. Kataři umírněného směru proto tvrdili, že dobrý Bůh je stvořitelem duchovního světa a zároveň prvotní hmoty, z níž d'ábel, Bohu podřízený, vytvořil viditelný svět.¹¹⁴ Podle této představy Bůh zlo nezamýšlel, ale věděl, že vznikne.¹¹⁵ V jejich pohledu na Stvoření světa je nutné dbát na rozdíl mezi pojmy *creator* (Stvořitel) a *factor* (tvůrce, ten, kdo vytváří věci z již existujícího). Podle některých výkladů tak d'ábel vše prováděl s božím souhlasem.

Největšího ohlasu se v pramenech dočkaly katarské výklady o původu člověka a o jeho stvoření. Podle jedné verze se jeden z andělů – Lucifer chtěl podobat Bohu a záviděl mu jeho moc. Začal tedy postupně svádět anděly strážící nebeské sféry, aby mohl vystoupat až na úroveň boží. Bůh to spatřil a srazil ho z nebes.¹¹⁶ Lucifer s sebou při pádu strhl některé anděly, kteří se pak stali dušemi lidí. Padlý anděl totiž vytvořil zemi a z ní člověka, do jehož těla anděly uzavřel, aby hřešili a zapomněli, čím kdysi byli.¹¹⁷ Andělé tak byli přinuceni žít jako lidé ve zlém viditelném světě¹¹⁸ a mohli jen doufat, že pokud se jim podaří zbavit se hříchů, budou se moci vrátit na nebesa.

Událost Luciferova pádu z nebes byla někdy vykládána obrazně. Duše andělů byly připodobněny k množství nebeských hvězd a padlý anděl v podobě hada jich měl svým

¹¹² NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 21.

¹¹³ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 61.

¹¹⁴ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 63.

¹¹⁵ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku 1150 – 1300*. Praha 2008, s. 334.

¹¹⁶ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 59.

¹¹⁷ ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 54.

¹¹⁸ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 175.

ocasem smést na zemi jednu třetinu, jak je to uvedeno v Apokalypse.¹¹⁹ Bůh dal těmto duším naději, že se vrátí na nebesa, až se očistí od hříchů hmotného světa. Po návratu všech duší k Bohu pak měl nastat očekávaný konec věků. Duše se však ve světě, stejně jako lidská těla, rozmnožovaly.¹²⁰ Na základě tohoto učení se kataři snažili svým působením přivést ke spáse co nejvíce lidí, aby se všechny andělské duše postupně navrátily na nebesa.

Katarská nauka tak vytvářela předpoklad pro posmrtné putování duší v tomto světě a pro jejich znovuzrození v nových tělech. Duše tak měly možnost se stále znovu pokoušet vést správný život, který by skončil dobrou smrtí ve stavu bez hříchů a tedy spásou a návratem k Bohu.¹²¹ Ve vedení duší ke spáse spočíval základní úkol katarského duchovenstva – Dobrých křesťanů – a smrt bez hříchů mohlo zaručit pouze udělené a neporušené *consolamentum* před smrtí.

V souvislosti s utrpením, které přinášel původně andělským duším hříšný viditelný svět, pokládali ho někteří kataři za peklo,¹²² popisované v bibli. Není známo, že by kromě tohoto světa byl v jejich nauce prostor pro nějaké další samostatné místo trestu. Byla pouze nebesa, s jejich nekonečně dobrým neviditelným světem a špatný hmotný svět zde na povrchu zemském.¹²³ Zde byly duše „uvězněny v šatech z kůže,“¹²⁴ které je přiměly zapomenout na jejich nebeský původ. V některých katarských kázáních se dokonce objevuje myšlenka, že ďábel stvořil lidská těla, ale nebyl schopen je oživit. Bůh tedy souhlasil, že jim poskytne duši, která však bude nadále vždy náležet Bohu. Ďábel souhlasil a Boha pak oklamal tím, že dal duším zapomenout, takže se už netoužily vrátit na nebesa.¹²⁵

¹¹⁹ ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 52.

¹²⁰ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 64.

¹²¹ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 26.

¹²² LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 179.

¹²³ ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 57., BRENON, Anne, *Kataři*, s. 68.

¹²⁴ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 62.

¹²⁵ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 63., BRENON, Anne, *Kataři*, s. 65.

Tato varianta mýtu o Stvoření vykazuje vliv lidových zjednodušení katarské nauky. Naznačuje příliš velkou spolupráci Boha a padlého anděla na zrození člověka. Lidové prvky, které vyvstávají z inkvizičních výsledků zejména v pozdním období pronásledování katarů, však šly v některých případech ještě dál. Vznikala tak téměř naivní představa, že Bůh stvořil dobré věci a ďábel špatné, ať již jsou z tohoto světa či nikoliv. Tak například venkovští katarští věřící dělili zvířata na užitečná a dobrá, která stvořil Bůh, a na zvířata zlá, která stvořil Lucifer.¹²⁶ Vlci, zmije a komáři, stejně jako škodlivé přírodní jevy (např. bouře), tak byly pokládány za dílo ďáblov.¹²⁷ Zásadní rozpor mezi hmotným a duchovním světem, který byl prvopočátkem katarské nauky, tak byl vlastně zcela desinterpretován.

Zde je však třeba pamatovat na to, že výsledky před inkvizičním tribunálem, kdy svědky byli obyčejní venkované, mohou značně zkreslovat představu o hlásané katarské nauce. Mohlo se stát, že předvolaný katarský věřící zamítl v rámci podrobných dotazů na jednotlivé prvky katarské víry všechny předpokládané „články“ hereze. Přesto však o sobě prohlašoval, že je katarským věřícím a ctí Dobré křesťany. Zmatení inkvizitoři se ho tedy dotázali, proč se vůbec považuje za katara. Vyslýchaný odpověděl, že Dobré křesťany pokládá za představitele pravé církve, protože se pevně drží zásad daných v Písmu a jsou zkrátka jedinými skutečnými přáteli Boha, skrze něž lze dojít spásy.¹²⁸ Katarská církev tedy přitahovala věřící asketickým způsobem života duchovních, v němž tkvěl jeden z největších rozdílů oproti církvi ortodoxní.¹²⁹

Dualistické chápání stvoření ovlivňovalo katarský přístup ke spáse a tedy i k osobě a úloze Krista. Ten byl podle katarů jedním z andělů, kterého Bůh vyslal na svět. Kristus měl pomoci duším, aby se upamatovaly na svůj nebeský původ a zatoužily se vrátit k Bohu.¹³⁰

¹²⁶ ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 85.

¹²⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 480.

¹²⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 401.

¹²⁹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 93.

¹³⁰ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 77.

Nevzal však na sebe tělo, přebýval ve světě jen zdánlivě.¹³¹ Nezemřel tedy na kříži a neobětoval se pro spásu lidstva, ale odkázal lidem křest Duchem svatým, tedy *consolamentum*. Každý, kdo jej obdrží a zemře bez poskvrny hříchu, si může být jist, že jeho duše se vrátí do nebe.¹³²

Kristus tedy podle katarů nebyl božskou osobou, ale adoptovaným božím synem z řad andělů. Rovněž Duch svatý byl Bohu Otci podřízen a stejně jako Kristus neměl být věčný. Jakub Authié, jeden z posledních Dobrých mužů, před inkvizicí vypověděl, že kataré věří, že Syn i Duch se na konci věků vrátí k Otci a už nebude jiné božské osoby než právě Otce. Všechny tři osoby však měly společnou vůli.¹³³

Vzhledem k tomu, že Kristus neměl na tomto světě podle katarů skutečné tělo, netrpěl a nezemřel na kříži, nebyl pro ně kříž symbolem spásy.¹³⁴ Ani další události a relikvie spojené s umučením Krista, které bylo pro katary jen potvrzením hříšnosti viditelného světa, neměly pro katarskou církev zásadní význam. Tato skutečnost vyvrací řadu fantastických teorií, které bývají někdy s katary spojovány. Mezi nejprostší z těchto mylných představ patří identifikace takzvaných diskových křížů, často užívaných ve středověku v oblasti Okcitanie a Pyrenejí, jako katarských znamení. Na druhé straně nejodvážnějším mýtem je v této souvislosti teorie o uchování svatého grálu jako vysoce uctívaného předmětu v prostředí katarské církve.¹³⁵ Grál jako relikvie umučení neměl z výše popsaných důvodů u katarů žádnou váhu a jako relikvie umučení by býval mohl být jen upamatováním na ohavnost pozemského světa.¹³⁶

Specifický byl i přístup katarů k osobě Jana Křtitele. Zpravidla byl označován za démona, ducha, který klamal věřící, když o Kristu pochyboval a popíral jeho slova. Tak si

¹³¹ BRENON, Anne, *Kataré*, s. 78.

¹³² GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost*, s. 25.

¹³³ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 80.

¹³⁴ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 87.

¹³⁵ Množství takových teorií spojených s katary se věnuje de SÈDE, Gérard, *Le secret des cathares*, Paris 1974, mýtu o grálu zejména na s. 116-168.

¹³⁶ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 161-163., PATERSON, Linda M., *Le monde*, s. 328.

kataři vykládali výroky z evangelií „já jsem nevěděl, kdo to je“ (J 1, 31) a „jsi ten, kdo má přijít, nebo máme čekat jiného?“ (Mt 11, 3). Jan Křtitel navíc stál podle katarů u zrodu tradice křtu vodou, který byl jen překážkou v cestě ke skutečnému křtu Duchem svatým.¹³⁷ Panna Maria a svatý Jan Evangelista byli oproti tomu v představách katarů dobrými duchy nebo anděly,¹³⁸ členy nebeského společenstva božího, jak dokládají záznamy z výslechů i prameny pocházející od italských katarských církví.¹³⁹

2.3.2. Písmo

Katarská církev přijímala za platné jen některé části Bible. Nový zákon přijímala bezvýhradně jako dílo boží, o které se opírala. Kázání Dobrých křesťanů byla založena zejména na evangeliích. Starý zákon kataři zavrhovali¹⁴⁰ a přijímali jen ty jeho texty, které byly zopakovány v Novém zákoně. Některé katarské církve však přikládaly určitou důležitost vybraným starozákonním textům, například knize Job.¹⁴¹

Nový zákon byl katary zpravidla přijímán v úplnosti, ačkoliv stěžejní místo v jejich nauce měla evangelia, zejména pak evangelium Janovo. Mimo to byl důraz kladen i na epištoly. Cílem katarské církve bylo přiblížit se co nejvíce apoštolskému způsobu života, popsanému v Písmu, avšak jednotlivé pasáže z Nového zákona byly samozřejmě vykládány podle katarské dualistické doktríny, závislé v detailech na učení konkrétní lokální církve a individuálního kazatele.

Mezi hlavní cíle katarských Dobrých křesťanů patřilo kázání božího slova, které mělo probudit andělské duše, které ustrnuly v zapomnění. Katarští kazatelé zpravidla putovali

¹³⁷ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 87.

¹³⁸ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 79.

¹³⁹ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 88.

¹⁴⁰ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 49.

¹⁴¹ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 27.

krajem ve dvojicích a každý z nich měl u sebe opis evangelií. Okcitánští kataři disponovali evangelií přeloženými do místního jazyka, *langue roman*, staré okcitánštiny, ve které také Písmo rozebírali. Tak bylo zajištěno, že i posluchači neznalí latiny jejich kázání dobře porozuměli a snáze přijímali katarské učení. Dobří křesťané navíc používali evangelium během obřadu *consolamenta*, kdy se kniha vkládala na hlavu uchazeče o tuto svátost. Z množství exemplářů okcitánských evangelií se dnes zachovaly jen nepatrné zlomky, většina jich byla zničena během pronásledování, ačkoliv jejich texty byly co do obsahu naprosto věrné ortodoxii.

Písmo, kterým se kataři řídili, bylo tedy z hlediska ortodoxie přijatelné, věroučný rozdíl spočíval v jeho výkladu. Je známo také několik apokryfních textů, kterým kataři přikládali význam a které rozvíjely jejich nauku. Šlo o tzv. Otázky Janovy,¹⁴² Izaiášovo vidění a snad i o tzv. Evangelium Nazarénských.¹⁴³ Otázky Janovy, zvané také někdy „Tajná večeře“, rozebírají znovu dualistický náhled na stvoření. Na rozdíl od Izaiášova vidění není u Otázek doloženo, že by tento text používali kataři v Languedocu, byl však znám italským katarským církvím, jak je uvedeno i v jeho úvodu, a pocházel z bogomilského prostředí.

2.3.3. Struktura katarské církve

Většina informací o katarrech dochovaných do naší doby pochází od jejich protivníků – zástupců římské církve – jejichž náhled na utváření a hierarchii církve Dobrých křesťanů byl zkreslený představou, že se jedná o nové manichejce,¹⁴⁴ jejichž společenství popsal svatý Augustin. Zejména ze zprávy Ekberta ze Schönaue byly přejaty výrazy, kterými byli katarští duchovní i věřící po celou dobu pronásledování označováni a které v některých případech přetrvaly až do současné doby. Ekbert ze Schönaue rozlišoval katary na „dokonalé“ a „posluchače“, tedy na kněžskou vrstvu a jejich učedníky. Zmiňoval se rovněž o

¹⁴² Plný překlad latinské verze uvádí DUS, Jan A. (ed.), *Proroctví a apokalypsy*, s. 217-229.

¹⁴³ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 71.

¹⁴⁴ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 52an.

„arcikatarech“. V tomto případě měl patrně na mysli katarské biskupy. Pojem „dokonalí“ se ujal v pojednáních o katarech nejlépe. Francouzská historiografie dokonce dosud užívá pojmu *parfait/e* pro označení Dobrých mužů a dobrých žen spíše, než výrazu *bons chrétiens*, *bonnes dames* a *bonnes hommes*, neboť se tato terminologie zvykem lépe ustálila a je snáze rozlišitelná. Katarští věřící však zpravidla již nebývají označováni jako „posluchači“, ale prostě jako věřící, *croyants*.

Ačkoliv se autorům prvních zmínek o katarech zpravidla podařilo rámcově zachytit strukturu katarské církve, pohled na její vnitřní organizaci přinesla až Niquintova listina a později záznamy výsledků před inkvizičními tribunály. Pro raná období katarské církve tak postrádáme podrobnější informace, lze však soudit, že její hierarchie se vyvinula z prosté potřeby organizace velmi brzy.

Niquintova listina z roku 1167 hovoří o biskupech a biskupstvích katarské církve v Languedocu. Je tedy zřejmé, že existovaly jasně vymezené diecéze s centry v nejvýznamnějších městech oblasti (Toulouse, Carcassonne, Agen), v jejichž čele stáli biskupové. Pozdější zprávy dokládají, že bezprostředními pomocníky biskupa byli *Fils majeur* a *Fils mineur*, tedy Starší a Mladší syn. Tito pomocníci byli zároveň předpokládanými nástupci biskupa – Starší syn měl po biskupově smrti nastoupit na jeho místo, Mladší syn měl v hierarchii postoupit a stát se Starším synem. Nový Mladší syn byl volen jáhny a dalšími přítomnými katarskými duchovními. Hodnost biskupa, Staršího i Mladšího syna byla vždy udělována samostatným svěcením. Katarská církev patrně nikdy neměla vyšší církevní hodnostáře, ačkoliv ortodoxní autoři jim někdy přisuzovali arcibiskupy a dokonce i katarského papeže.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Tyto zmínky jsou však zpravidla pozdní, pocházejí z jiných lokalit a týkají se i odlišných církví. DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 240an.

Katarská biskupství se dále dělila na menší správní celky, v jejichž čele stáli jáhni, *diacres*. Tito hodnostáři nesli velkou zodpovědnost, protože v době, kdy nebyla katarská církev v Languedocu pronásledována, to byli právě oni, kdo přijímal vyznání hříchů věřících a kdo uděloval *consolamentum*. Později, když byla církev ohrožena, přešla tato funkce nejprve na církevní starší a pak na všechny Dobré křesťany bez rozdílu. Jáhni však i v době pronásledování byli důležitými autoritami církve, světili Dobré křesťany a snažili se zabezpečit pro ně ochranu a úkryt.¹⁴⁶

V čele menších katarských obcí stáli starší, *anciens*, jejichž autorita nad ostatními Dobrymi křesťany spočívala pouze v jejich časnějším vstupu mezi katarské duchovní. Starší stáli v čele katarských řeholních domů a měli rozhodující slovo v jejich správě. Jim náležela v malých katarských skupinách přednostní úcta a byli to oni, kdo před jídlem symbolicky lámal chléb.

Nejširší skupinu duchovních katarské církve tvořili všichni Dobří křesťané. V jistém smyslu slova šlo o katarské kněze, avšak jejich způsob života připomínal v mnohém i zásady klášterního života.¹⁴⁷ Hlavní náplní jejich života bylo vytrvalé kázání a vykládání Písma. Za tímto účelem Dobří křesťané ve dvojicích putovali po venkově a po jednotlivých castrech. Navštěvovali věřící, utvrzovali je ve víře, přimlouvali se za ně v modlitbách, a pokud to bylo bezprostředně nutné, udělovali *consolamentum*.¹⁴⁸ Způsob jejich života byl přísně asketický. Nesměli požit maso ani jiné potraviny, které vznikaly v rámci rozmnožování zvířat (např. vejce).¹⁴⁹ Museli žít v naprosté sexuální abstinenci, odříct se násilí a všech hříchů.¹⁵⁰ Na živobytí si měli vydělávat prací vlastních rukou.

¹⁴⁶ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 237

¹⁴⁷ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, Bellaterra 2009, s. 32.

¹⁴⁸ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 162., BRENON, Anne, *Kataři*, s. 71.

¹⁴⁹ CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, s. 315.

¹⁵⁰ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 160an.

Řeholní domy, které byly v dobách míru otevřenými základnami Dobrých křesťanů ve městech a *castrech*, tak nesloužily jen jako útočiště kazatelů po jednotlivých cestách, ale často zároveň jako řemeslné dílny a hospice.¹⁵¹ Velké množství Dobrých křesťanů se věnovalo tkání látek, které pak řeholní dům prodával. Tato činnost s nimi byla spojena natolik, že si kataři v některých oblastech vysloužili označení *tisserands*, tkalci.¹⁵² V katarských domech se však také shromažďovali věřící ke kázáním a k slavnostním obřadům svěcení nových Dobrých křesťanů.

Dobří křesťané byli obrazným ideálem obyčejných katarských věřících. Prostí příznivci katarské nauky naslouchali kázáním a svou příslušnost k církvi prokazovali specifickými projevy úcty určenými Dobrým křesťanům, které protivníci katarské hereze označovali jako „adoraci“. Věřící nebyli svázáni přísnými asketickými pravidly, která platila pro Dobré křesťany. Neplatila pro ně omezení ve stravě, měli rodiny a zpravidla žili v manželství, ačkoliv katarská církev svátost manželství neuznávala. Doufali však, že budou moci na konci svého života přijmout *consolamentum*, zřící se hříchů a zemřít dobrou smrtí. Na krátkou chvíli se tak z nich vlastně měli stát Dobří křesťané.¹⁵³ Řada věřících, zejména vdov, vstupovala mezi Dobré ženy v pozdním věku, zdaleka však ne na smrtelné posteli. Pro věřící bylo tedy životním cílem stát se jednou Dobrým křesťanem, příslušníkem katarského duchovenstva. Právě zde leží jeden ze zásadních rozdílů oproti ortodoxní církvi, kde kněžská funkce či vstup do kláštera nebyla přirozeným ideálem většinové společnosti.

Může se zdát, že ženy měly v katarské společnosti lepší postavení, než ve středověké společnosti ortodoxní. Nabízí se možnost, že ženy se u katarů nedočkaly stigmatizace hříšných nádob, kterou jim středověká společnost přiřkla na základě jejich předobrazu v Evě-pokušitelce, protože kataři jednoduše neuznávali starozákonní knihu Genesis a její příběh o

¹⁵¹ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 32.

¹⁵² BRENON, Anne, *Kataři*, s. 46.

¹⁵³ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 91.

Stvoření za platné.¹⁵⁴ Je pravda, že katarské ženy se mohly stát Dobrými ženami, zatímco ortodoxní církve nabízela ženám duchovní uplatnění pouze v uzavřených ženských kláštorech. Katarské řeholní domy byly pro ženy možností, jak naplnit své duchovní poslání a zároveň se nezříci veškerého kontaktu s rodinou a s obyvateli městečka.¹⁵⁵ Často se Dobrými křesťankami stávaly i ženy z vysoce postavených šlechtických rodů, včetně např. hraběcí rodiny z Foix. Jejich činnost pak přispívala k šíření katarství skrze vyšší vrstvy společnosti.¹⁵⁶ Není však naopak možné přikládat Dobrým ženám příliš velký vliv. Katarská společnost byla stále středověkou křesťanskou společností, která byla již od základu více či méně misogynická. Ženy sice měly v katarské církvi přístup ke kněžské funkci, vykonávat ji však měly pod dohledem mužů. Přístup k vyšším funkcím v katarské církevní hierarchii jim byl odepřen.¹⁵⁷ V době míru byli vždy upřednostňováni Dobří muži, pokud se jednalo o udělení *consolamenta*.¹⁵⁸ Větší úcta náležela jen starším ženám a zejména vdovám z vyšších společenských kruhů.

2.3.4. Obřady a svátosti

Katarská církev zavrhovala většinu svátostí ortodoxie a popírala možnost, že by svátosti udílené hříšnými kněžími byly platné.¹⁵⁹ Obracela se zejména proti svátosti manželství, kterou považovala za nestoudné posvěcení hříšného vztahu mezi mužem a ženou.¹⁶⁰ Manželský styk byl podle katarů stejně špatný, jako intimní vztah neposvěcený církevní obřadem.¹⁶¹ Jeho prostřednictvím se totiž nejen rozmnožovala viditelná hmota tohoto světa, ale vznikala i nová duše uvězněná v hmotném těle, kterou bylo třeba z jejího zajetí osvobodit. Plození dětí tak vlastně připravovalo utrpení jejich duší.¹⁶²

¹⁵⁴ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 101.

¹⁵⁵ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 109.

¹⁵⁶ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 168an., ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 73.

¹⁵⁷ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 341.

¹⁵⁸ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 163.

¹⁵⁹ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 339.

¹⁶⁰ DUBY, Georges, *Rytíř, žena a kněz*, s. 92.

¹⁶¹ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 343.

¹⁶² NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 27.

Svätost eucharistie kataři rovněž neuznávali, ačkoliv se účastnili shromáždění, kde církevní starší před jídlem rozděloval mezi ostatní kousky chleba posvěceného modlitbou otčenáše.¹⁶³ Jednalo se však jen o obrazné připomenutí poslání, které církvi udělil Kristus – šíření slova božího.¹⁶⁴ Nejednalo se tedy o eucharistii, chléb proměněný v tělo Ježíše Krista. Kataři ani nemohli vidět v lámaném chlebu tělo Syna božího, protože nevěřili, že přijal na zemi lidskou formu. Kousky posvěceného chleba však musely být celé snědeny nebo pečlivě uchovány. V dobách pronásledování věřící uchovávali posvěcený chléb jako připomínku návštěvy Dobrých křesťanů ve svém obydlí.¹⁶⁵

Křest vodou byl podle katarského učení falešným křtem, nedostatečným pro spásu lidské duše. Stavěli se i proti křtění malých dětí, které postrádají zodpovědnost za své činy. Uznávali jen křest „ohněm a Duchem svatým“, který se uděloval vkládáním rukou. Křest vodou na počátku života však nepředstavoval překážku pro přijetí křtu Duchem svatým.¹⁶⁶ Jedinými svátostmi, které kataři uznávali a praktikovali, byl tedy křest a svátost smíření. Pro obě příležitosti sloužil jeden obřad, ačkoliv v případě svátosti smíření mohl být zjednodušen. Šlo o již mnohokrát zmiňované *consolamentum*.

Křest Duchem svatým znamenal u katarů vstup mezi Dobré křesťany,¹⁶⁷ závazek ke zbožnému a asketickému životu, službě Bohu a společenství věřících. Muselo mu předcházet období učení, kdy si uchazeč osvojil všechny dovednosti potřebné k vykonávání funkce. V období klidného rozvoje katarské církve byli k tomuto učení přijímáni lidé v mladém věku. Žili v řeholním domě, učili se řemeslu a zároveň se učili hlubšímu porozumění katarské nauce. Naučili se číst, museli znát z paměti úvod Janova evangelia, který se pronášel během

¹⁶³ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 213.

¹⁶⁴ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 67.

¹⁶⁵ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 163.

¹⁶⁶ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 85.

¹⁶⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 79.

consolamenta, a učili se podrobně rozebírat citace z Písma. Zároveň si již během tohoto přípravného období zvykali na přísná pravidla asketického života. Učení mělo trvat alespoň jeden rok, zpravidla však bylo delší, nejčastěji dvouleté.¹⁶⁸

Podle dvou dochovaných katarských rituálů je možné zrekonstruovat průběh obřadu udílení *consolamenta*. To mělo probíhat ve shromáždění věřících a měl mu předsedat katarský starší, provázený následujícím Dobrým křesťanem v hierarchii obce. Podle tzv. latinského rituálu měl obřad provádět biskup či některý z jeho pomocníků s asistencí staršího.¹⁶⁹ Uchazeč měl být po absolvování půstu přijat souhlasem věřících. Na jeho hlavu byla pak vložena kniha evangelií a předsedající osoba nad ní připomněla vznik viditelného světa a jeho zlý charakter a dobrotivost boží jako jeho protiklad. Potom se musel uchazeč zřici hříchu a požádat o odpuštění. Předsedající vyslovil modlitbu, aby dal Bůh novému Dobrému křesťanovi sílu k vytrvání v jeho závazcích. Potom pronesl otčenáš, který po něm uchazeč zopakoval. Přijetí Písma bylo potvrzeno třemi pokleky uchazeče před sveticím.¹⁷⁰

Samotné *consolamentum* však teprve začínalo. Každý přítomný Dobrý křesťan musel požádat ostatní o odpuštění a obdržet jej, neboť se měl účastnit svěcení. Uchazeč byl znovu vyzván, aby se zřekl hříchu a zavázal se k dodržování všech pravidel života Dobrých křesťanů. Poté předsedající připomněl nejdůležitější pasáže z Písma a zeptal se uchazeče, zda chce přijmout křest. Ten odpověděl souhlasně a požádal o odpuštění hříchů. Biskup nebo starší pak požádal o odpuštění celé shromáždění, které odpovědělo. Dobří křesťané pak přistoupili a vkládali ruce na hlavu uchazeče. Pak všichni společně odříkali pětkrát otčenáš. Pošesté pronesl otčenáš sám předsedající a poté recitoval úvodní pasáž evangelia podle Jana (J 1, 1-17). Svěcení uzavíraly krátké modlitby, zpravidla následované předáním polibku míru mezi přítomnými.

¹⁶⁸ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 146an.

¹⁶⁹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 83.

¹⁷⁰ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 95.

Consolamentum udělované umírajícím probíhalo podle stejného vzorce, bylo však zejména v době pronásledování zjednodušeno. Museli při něm být přítomni alespoň dva Dobří křesťané. Příjemce svátosti se musel zříci hříchu a zavázat se k askezi. Svou znalost zásad víry a odhodlání k přijetí *consolamenta* musel prokázat odříkáním otčenáše. Dobrý křesťan vložil ruce a knihu evangelií na jeho hlavu, modlil se a udělil *consolamentum*.

Během vojenských konfliktů se stávalo, že smrtelně zraněný katarský věřící již nedokázal odříkat otčenáš. *Consolamentum* by mu v takovém případě muselo být odepřeno. Vznikl tak zvyk složení slibu askeze a odřeknutí se hříchu do rukou přítomného Dobrého křesťana a odříkání modlitby ještě před vojenskou akcí. Tento akt se nazýval *convenenza*¹⁷¹ a umožňoval pozdější udělení *consolamenta* zraněnému, který je sice ještě živ, ale není schopen hovořit, protože je v bezvědomí.¹⁷²

Consolamentum udělené umírajícímu zavazovalo člověka k askezi, stával se fakticky Dobrým křesťanem. Pokud se stalo, že nemocný či zraněný nakonec přežil, jeho závazek trval. Porušení přísných pravidel života Dobrých křesťanů vyžadovalo nové utvrzení ve víře, přísné pokání a nové *consolamentum*.¹⁷³ V případě katarských duchovních mělo porušení askeze závažné důsledky, neboť jejich přestupkem byla zpochybněna všechna *consolamenta*, která sám udělil. Dříve se předpokládalo, že umírající byli po přijetí *consolamenta* drženi o hladu nebo dokonce sami přistoupili k sebevraždě hladovkou. Takové chování však není doloženo v žádných dobových dokumentech včetně výpovědí před inkvizicí¹⁷⁴ a je pravděpodobně konstruktem pozdější historiografie.¹⁷⁵ *Endura*, která bývá s těmito činy ztotožňována, nebyla sebevražedným jednáním, ale pravidelným rituálním postem.¹⁷⁶

¹⁷¹ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 96.

¹⁷² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 386.

¹⁷³ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 161.

¹⁷⁴ DUVERNOY, Jean, *Religion*, s. 165.

¹⁷⁵ Dosud je myšlenka *endury* uváděna v řadě téměř současných prací, např. MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští*, s. 30., LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 195.

¹⁷⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 82.

Projev úcty katarského věřícího Dobrému křesťanovi ortodoxní pozorovatelé mylně označili jako adoraci.¹⁷⁷ Rituál, nazývaný mezi katary *melioramentum*, okcitánsky *milhorier*, byl znamením příslušnosti k okruhu katarských věřících. Věřící jím vzdával úctu Dobrému muži nebo Dobré ženě a zároveň žádal o požehnání a přímluvu. Vyjadřoval tak i závazek, že v budoucnu, nejpozději na smrtelné posteli přijme z rukou Dobrých křesťanů *consolamentum*.¹⁷⁸ Stejný rituál používali Dobří křesťané mezi sebou během slavnostních shromáždění a během svěcení.

Ve své slavnostní podobě vyžadovalo *melioramentum* trojí pokleknutí před Dobrým křesťanem, vyslovení prosby a na závěr polibek míru. Při běžném setkání na veřejnosti by však bylo takové jednání příliš obřadné a v době pronásledování i nebezpečné. Pro tento účel se tedy *melioramentum* různým způsobem zjednodušovalo, takže zprávy, které se o něm dochovaly, se často od sebe navzájem liší.

Při plném provedení *melioramenta* měl věřící třikrát pokleknout, položit dlaně na zem a sklonit k nim hlavu. Pokaždé měl říci: „Požehnejte, pane/dobry křesťane/dobrá paní, požehnáním Boha a vaším. Modlete se za nás u Boha.“ Při třetím pokleknutí měl dodat: „Pane, modlete se u Boha za tohoto hříšníka, ať ho uchrání špatné smrti a dovede ho k dobrému konci.“ Dobrý křesťan dvakrát odpověděl: „Kéž vám to Bůh i my dáme.“ A po třetí výzvě řekl: „Modleme se k Bohu, aby z vás učinil dobrého křesťana a dovedl vás k dobrému konci.“ Poté si měli věřící s Dobrým křesťanem vyměnit polibek míru.¹⁷⁹

Ve zjednodušené formě se *melioramentum* někdy omezovalo jen na sklonění hlavy a trojí pronesení „benedicite“, na něž Dobrý křesťan odpovídal rovněž zjednodušeně a tichým hlasem. I mimo dobu pronásledování se *melioramentum* neprovádělo při každém setkání

¹⁷⁷ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 81.

¹⁷⁸ GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost*, s. 25.

¹⁷⁹ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 191.

věřícího s Dobrým křesťanem, ale jen několikrát do týdne. Zpravidla to bylo při návštěvě řeholního domu či před kázáním a po něm.

2.3.5. Kataři a bogomilové

Katarská hereze byla od doby pronásledování katarů inkvizicí spojována s balkánskou herezí bogomilů. Předpokládala se přímá návaznost katarů na bogomily,¹⁸⁰ dokonce byly někdy obě hereze pokládány za jedno kacířství s dvěma jmény.¹⁸¹ Bogomilové měli být rovněž součástí kontinuálního přenosu dualistické hereze z oblastí blízkého Východu do západní Evropy, jehož nositelem měli být obchodníci i křižáci, vracející se ze Svaté země.¹⁸²

Nauka bogomilů je podobným způsobem odvozována od učení arménských paulikiánů, kteří byli byzantskou správou přesídleni na Balkán a svým gnostickým učením ovlivnili místní věřící.¹⁸³ Kněz Bogomil měl údajně shrnout toto nové učení a stát se zakladatelem církve bogomilů, jejíž největší rozvoj se klade do 10. a 11. století. Zprávy, které se do dnešních dnů o učení bogomilů dochovaly, pocházejí výhradně ze strany jejich odpůrců. Tímto způsobem jsme ostatně obeznámeni i s apokryfním textem *Otázek Janových*, které jsou patrně bogomilské provenience. Za nejpodrobnější pojednání o bogomilech vděčíme byzantskému mnichovi Euthymiu Zigabenovi, který byl na počátku 12. století císařem Alexiem I. Komnénem pověřen prozkoumáním hereze za účelem jejího potlačení.

Euthymios uvádí, že podle bogomilů byl prvorozený Boží syn Satanael či Samael svržen z nebes za to, že se chtěl rovnat Bohu a vzbouřil proti němu anděly. Stvořil si pak svůj vlastní svět a vlastní nebe. Vytvořil také člověka, ale nebyl schopen ho oživit. Život člověku po dohodě se Satanaelem vdechl Bůh, takže lidé v sobě měli obraz boží. Ten jim Satanael záviděl a proto je skrze Evu svedl ke hříchu. Byl to on, kdo dal později Mojžíšovi desky

¹⁸⁰ Do velmi úzké souvislosti klade katary a bogomily LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, např. s. 160., 172.

¹⁸¹ MOORE, Robert Ian, *The origins of european dissent*, s. 170an.

¹⁸² FRANZEN, August, *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří 2006, s. 158.

¹⁸³ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 73.

příkázání Starého zákona, která měla duše lidí odvrátit od spásy. Bůh se však nad lidmi smiloval a poslal na zemi svého druhého syna – Krista. Ten přinesl lidem zvěst spásy, byl zdánlivě ukřižován a po Nanebevstoupení ze sebe vydal Ducha svatého. Duch svatý přebýval v apoštolech a v návaznosti na ně byl přenesen posloupností až k bogomilům.¹⁸⁴

U bogomilů není prokázána víra v putování duší tímto světem, dokud čistým životem nedojdou spásy.¹⁸⁵ Spása je určena pouze pravým věřícím, tedy bogomilům, zatímco v ostatních lidech nepřebývají skutečné duše, ale zlí démoni. Učení bogomilů bylo částečně zaměřeno nejen proti autoritám ortodoxní církve, ale též proti světské vrchnosti, státním úřadům a aristokracii.¹⁸⁶ Takové projevy se u katarů nenacházely a stavěly by se dokonce proti některým principům úspěchu katarského kázání v Okcitánii, které za mnohé vděčilo svým příznivcům z řad šlechty. V mnoha ohledech však vykazuje bogomilská víra podobnosti s katarskou naukou. Bogomilové odmítali svátosti a prováděli křest vkládáním rukou,¹⁸⁷ téměř jedinou modlitbou byl pro ně otčenáš a dodržovali přísná asketická pravidla, která přikazovala zdržet se masitých pokrmů a manželství.¹⁸⁸ Dualismus je však u nich velmi potlačen vírou, že vše co koná Satanael v tomto světě, se děje s Božím svolením.¹⁸⁹

Bogomilové byli od 12. století pronásledováni v Byzanci, v Bosně i v Bulharsku, avšak malé enklávy této hereze se udržely v oblasti Plovdiva a Nikopole až do 15. století.¹⁹⁰ Definitivně bogomilové vymizeli během nadvlády Osmanské říše nad těmito oblastmi a soudí se, že někteří z nich konvertovali k islámu.

¹⁸⁴ LOOS, Milan, *Dualist Heresy in the Middle Ages*. Praha 1974, 85ann.

¹⁸⁵ CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, s. 312.

¹⁸⁶ NELLI, René, *Dictionnaire*, s. 74.

¹⁸⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 42.

¹⁸⁸ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 89., CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, s. 315.

¹⁸⁹ CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, s. 319., BRENON, Anne, *Kataři*, s. 60.

¹⁹⁰ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 352.

Řada autorů v minulosti soudila, že bogomilové byli původci katarské hereze v západní Evropě, nebo že ji alespoň výrazně ovlivnili.¹⁹¹ Předpokládané bogomilské misie¹⁹² na Západ však nelze prokázat.¹⁹³ Z dochovaných pramenů je zřejmé, že porýnští i jihofrancouzští kataři si byli vědomi existence balkánské církve s naukou, která se značně podobala jejich vlastnímu učení. Italské katarské církve byly dokonce s bogomily v těsnějším kontaktu a je možné, že za sporem mezi italskými umírněnými katary z Concorezza a radikály z Desenzana stojí osobní konflikty vyvolané bogomilskými duchovními.¹⁹⁴

Vazbu mezi katary v Languedocu a bogomily dokládá i návštěva popa Nicétase (Niquinty) na katarském koncilu v Saint-Félix-Lauragais. V souvislosti s ní se někdy hovoří o přechodu katarského učení od umírněného dualismu k radikálnímu učení.¹⁹⁵ Z výpovědí v inkvizičních registrech však není patrná žádná taková změna, ani příklon k radikálnímu dualismu v jihofrancouzském katarství obecně. Bogomilský apokryfní spis *Otázky Janovy*, o kterém se předpokládalo, že byl jedním ze základů katarského učení,¹⁹⁶ byl patrně přinesen do Languedocu až během působení papežské inkvizice a stal se jedním z podkladů pro výsledky před tribunálem, takže jeho znění mohlo ovlivnit zapsané výpovědi.

Souvislost katarské církve s bogomily je tak pravděpodobně konstruktem, který vznikl právě v době inkvizičních procesů v Languedocu.¹⁹⁷ Vzájemné kontakty mezi církvemi nedokládají ještě závislost jednoho heretického hnutí na druhém, ačkoliv se obě církve patrně navzájem uznávaly. Byli to spíše zástupci ortodoxní církve, kteří nemohli na první pohled rozeznat nejednotnost těchto herezí, a tak vlastně vytvořili masový náboženský proud z řady různých církví, které se lišily naukou, ale shodovaly se v některých vnějších projevech víry.¹⁹⁸

¹⁹¹ MOORE, Robert Ian, *The origins of european dissent*. Toronto 1985, s. 168ann.

¹⁹² RUNCIMAN, Steven, *The Medieval Manichee*, s. 124.

¹⁹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 45.

¹⁹⁴ LOOS, Milan, *Dualist Heresy in the Middle Ages*, s. 130.

¹⁹⁵ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 338.

¹⁹⁶ DUS, Jan A. (ed.), *Proroctví a apokalypsy*, s. 200.

¹⁹⁷ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 23.

¹⁹⁸ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 38.

Vzhledem k tomu, že dualismus je částečně přítomen v učení většiny známých náboženství, tedy i v křesťanství, dá se uvažovat o spontánním vzniku katarství na základě ortodoxní křesťanské nauky.¹⁹⁹ Nejedná se jistě o ojedinělé případy lidových hnutí z doby kolem roku 1000, jejichž zdroje nejsou zcela zřejmé a které zpravidla odpovídaly budoucímu katarství jen některými svými znaky. Je však možné, že nauka Dobrých křesťanů vznikla ve vzdělaných vrstvách při studiu Písma,²⁰⁰ na které byl uplatněn specificky dualistický způsob výkladu.²⁰¹ Je známo, že katarské obce vysílaly některé Dobré křesťany ke studiu na univerzity.²⁰² Právě v tomto učeném prostředí pak mohlo dojít ke kontaktu mezi jednotlivými katarskými církvemi a k relativnímu sjednocení jejich nauky.²⁰³ Katarství by pak bylo samostatnou herezí, která sice mohla být inspirována vědomím starších kacířských nauk, avšak rozvinula se v západní Evropě samostatně bez většího přispění východního proudu heretických učení.

Je otázka, z jakých zdrojů by v takovém případě vznikala lokální heretická hnutí předcházející katarům, která s nimi některé prvky sdílí. Vzhledem k dochovaným informacím o nich nelze jejich původ přesně sledovat, je však možné, že byla inspirována dualistickým výkladem písma individuálních místních kněží či kazatelů. Sjednocení katarské nauky je pak patrně skutečně možné přičíst kontaktu jednotlivých heretických skupin během jejich rozvoje v organizované církve prostřednictvím osob s kontakty na učené prostředí. K dualistickému výkladu písma v tak rozvinuté formě, jakou lze sledovat u katarů, je třeba erudice univerzitní úrovně. Vzdělání členové společenství tak nemuseli stát přímo u zrodu hereze, která mohla mít částečně lidový původ, hráli však patrně zásadní úlohu v jejím formování a ustálení její nauky.

¹⁹⁹ JIMÉNEZ-SANCHEZ, Pilar, *Les catharismes*, s. 366.

²⁰⁰ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 35.

²⁰¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 45.

²⁰² MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 352.

²⁰³ JIMÉNEZ-SANCHEZ, Pilar, *Les catharismes*, s. 375.

3. Zákroky proti herezi

3.1. Reakce římské církve

Úspěšný rozvoj katarství v Okcitanii zjevně nadále znepokojoval místní katolické představitele. Situace byla taková, že v roce 1173 se arcibiskup z Narbonne Pons d'Arsac²⁰⁴ obrátil na francouzského krále Ludvíka VII. Upozorňoval nejen na politickou krizi v hrabství Toulouse, na které si činil lenní nárok anglický král Jindřich II., ale zejména na vážný stav náboženství v regionu následujícími slovy: „V naší diecézi dochází katolická víra nezměrných škod a bárka sv. Petra je natolik poškozena urážkami heretiků, že jí hrozí potopení. Kéž vaše mocná ruka pozvedne štít víry a zbroj spravedlnosti... Vévoda normanský... se chystá obsadit území vašeho království a Toulouse si bere jako záminku... Můžete se postarat o obojí najednou, když přijдете do našich krajů. Vráťte mír církvi a dohlédnete na jednotu svého království.“²⁰⁵

Náročnou politickou i náboženskou situaci se snažil samozřejmě řešit také hrabě z Toulouse Raymond V.²⁰⁶ Z velké části ho zaměstnávaly spory s Rogerem II. Trencavelem, vikomtem z Albi a Carcassonne, který byl vazalem hraběte. Některá území Trencavelů však byla vázána lenními sliby na hrabství Barcelony, kterému vládl ve druhé polovině 12. století aragonský král Alfonse II. Lenní hierarchie se tak komplikovala a některé místní spory vedly až k válečným konfliktům.²⁰⁷ Také náboženská otázka se postupně stala politickou záležitostí, zejména když Roger II. Trencavel podporoval katary a katolická církev s oslabenou základnou v populaci nemohla být hraběti z Toulouse dostatečnou mocenskou oporou.

²⁰⁴ Uváděný také jako Pons d'Arse nebo Pons d'Assas.

²⁰⁵ Přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 219an.

²⁰⁶ Syn dříve zmiňovaného hraběte Alphonse Jourdaina, žil v letech 1156-1222.

²⁰⁷ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 86an.

O potížích Raymonda V. vypovídá dopis, který měl údajně zaslat v roce 1177 na generální kapitulu v Cîteaux. Původ listu je zpravidla zpochybňován, předpokládá se, že nepochází z kanceláře hraběte z Toulouse, ale z rukou jistého mistra Raoula, kterého sem vyslal na misii francouzský král.²⁰⁸ Častěji se však uvádí přímo cisterciácká provenience tohoto textu.²⁰⁹ Nic to však nemění na tom, že autor znal náboženskou i politickou situaci v Languedocu a že nám, odhlédneme-li od určitého tendenčního sklonu k přehánění, list podává dobrou představu o vážnosti problému z pohledu světských i církevních autorit. V tomto listu se píše: „Ti, kdo mají světit, jsou zkaženi pachem hereze, dávné a kdysi ctihodné svatostánky jsou znesvěceny anebo leží v ruinách. Křest je popírán, eucharistie zatracována, pokání se pokládá za bezúčelné. Stvoření člověka a vzkříšení jsou odmítány, všechny svátosti církve jsou zrušeny. A co je hrozné říkat, tvrdí se, že jsou dva principy...“ Dopis zároveň upozorňuje na nemožnost zákroku proti heretikům, ne nadarmo se v odborné literatuře hovoří o „svázaných rukou“²¹⁰ hraběte z Toulouse či o jeho bezmoci.²¹¹ „Zjišťuji, že mé síly jsou nedostatečné, neboť nejmocnější páni mých zemí jsou nakaženi touto zhoubou a spolu s nimi i velké množství lidí, kteří se odvrátili od víry. Neodvážuji se a ani nemám moc něco učinit... Je třeba, aby hereze byla potlačena mečem. Navrhuji, aby se k vám přidal král Francie, protože jeho přítomnost učiní přítrž těmto špatnostem. Až tu bude, otevřu mu města, dám do jeho moci městečka a hrady, ukážu mu heretiky a pomohu zničit nepřátele a všechny protivníky Krista i z mé krve, tak, jak si to události vyžádají.“²¹² Autor listu, ať již to byl kdokoliv, upozorňuje na silnou podporu hereze ze strany vazalů hraběte z Toulouse. Stejnými slovy však částečně snímá jeho vinu na nedostatečném pronásledování kacířů na jeho území.

Spor mezi francouzským a anglickým králem, který se týkal zejména kraje Auvergne, ale také hrabství Toulouse, byl nakonec smírně vyřešen a žádné vojenské tažení se nekonalo,

²⁰⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 219an.

²⁰⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 219; ZBÍRAL, David, *Největší hereze*, s. 34.

²¹⁰ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 36.

²¹¹ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 84.

²¹² BOUQUET, *Recueil*, s. 159an.; přeloženo a citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 220.

ačkoliv existovaly úvahy i o společném tažení obou králů proti okcitánským heretikům.²¹³ S jejich souhlasem byl nakonec v roce 1178 na postižené území vyslán papežský legát Petr z Pavie, kardinál od sv. Chrisogona, spolu s opatem z Clairvaux Henrim z Marsiacu,²¹⁴ arcibiskupy z Bourges a z Narbonne a biskupy z Poitiers a z Bath. Papež Alexandr III. zavázal Raymonda V., vikomta Raymonda z Turenne a další okcitánské šlechtice k umožnění této misie, usnadnění jejího průběhu i k případnému ozbrojenému zásahu v její prospěch.²¹⁵

Misie Petra z Pavie dorazila do Toulouse v srpnu roku 1178. Situace ve městě byla prý taková, že na katolické hodnostáře si místní obyvatelé ukazovali prstem a nadávali jim na ulicích do odpadlíků, pokrytců a heretiků. Kardinál však zorganizoval nejprve veřejné kázání, na kterém se nevyslovil žádný odpůrce, a poté kázání pro biskupa z Toulouse, místní klérus a zástupce městské samosprávy – konzuly.²¹⁶ Zapřísahal je, aby udali heretiky i jejich ochránce.²¹⁷ Vznikl tak úctyhodný seznam jmen heretiků, mezi kterými měl výsadní postavení bohatý starší měšťan Petr Maurand. Byl povolán k výslechu, popřel tvrzení, že by snad byl heretik a že by šířil herezi mezi obyvateli města. Odmítl to však odpřisáhnout s tím, že vznešenému a učenému muži, jakým je on, lze přece důvěřovat.²¹⁸ Jeho soudci však odmítání přísahy považovali za potvrzení jeho hereze. Petr Maurand nakonec sice přistoupil na katolické vyznání víry, stále však tvrdil, že eucharistie není tělem Kristovým. Byl tedy odsouzen a uvězněn, nakonec však uznal svou chybu a žádal o odpuštění. Jako váženého občana jej nečekala hranice, ale zabavení majetku, poboření jeho opevněného sídla na toulouské hlavní ulici du Taur a řada skutků pokání, ze kterých možná po odchodu misie zůstalo jen zaplacení pěti set liber do hraběcí pokladny.²¹⁹ Po roce 1182 nacházíme jeho

²¹³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 221.

²¹⁴ Někdy uváděn jako Henri z Marcy.

²¹⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 63.

²¹⁶ Systém konzulátů, sborů čtyř, osmi ale někdy i dvanácti představených městské samosprávy, byl běžný ve městech i menších obcích Okcitanie od středověku až do doby náboženských válek v 16. století.

²¹⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 63; GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 95an.; DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 221.

²¹⁸ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 97.

²¹⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 223.

jméno na seznamu konzulů města Toulouse, takže jeho rehabilitace byla pravděpodobně dosti rychlá.²²⁰

Papežský legát vyslýchal ještě další heretiky, kterých mělo být podle zprávy opata z Clairvaux velké množství,²²¹ podrobnosti jejich případů však neznáme. Spolu s biskupem z Bath se pak opat Henri z Marsiac vydal do Albi, odkud chtěl pokračovat zpět do Cîteaux. Biskup z Albi byl totiž držen v zajetí. Bylo to údajně pod stráží heretiků a s vědomím vikomta Rogera II. Trencavela. Biskupa pravděpodobně uvěznil senešal albigenského kraje Guilhem Peyre z Brens, rozhodný ochránce katarů.²²² Členové papežského poselstva však v Albi vikomta nenašli a dostavili se nakonec k jeho manželce Adélaïde (Azalaïs), dceři Raymonda V., do Castres. Po kázání prohlásili Rogera II. za heretika a křivopřísežníka, avšak jejich jednání, zdá se, nevyvolalo žádnou odezvu.²²³

V Castres však opata z Clairvaux a biskupa z Bath kontaktovali čelní představitelé katarské církve z Toulouse Bernard Raymond a Raymond Baimiac a žádali o bezpečné slyšení před papežským legátem. Stěžovali si na edikt, kterým měl hrabě z Toulouse vypudit kacíře ze svých území a chtěli obhajovat svou víru.²²⁴ Byl jim tedy umožněn bezpečný přístup do Toulouse, kde nejprve v kostele sv. Štěpána před Petrem z Pavie zkoušeli vysvětlit svou nauku, nakonec ale přistoupili na katolické vyznání víry. Papežský legát je pak vyzval k opakování a odpřísáhnutí výpovědi před shromážděním lidu a před hrabětem z Toulouse v kostele sv. Jakuba. Katarští představení přísahat odmítli a mnoho přítomných navíc potvrdilo, že je slyšeli kázat heretickou nauku včetně teorie o dvou stvořitelích. Bernard Raymond a Raymond Baimiac byli tedy odsouzeni a exkomunikováni.²²⁵ Bez dalšího trestu

²²⁰ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 99an.

²²¹ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 100.

²²² GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 101.

²²³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 224.

²²⁴ GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 105an.

²²⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 225.

odešli z Toulouse a je možné, že šlo z jejich strany o účelový krok, který jim měl zajistit další nerušené působení v okolí.²²⁶

Papežský legát a jeho doprovod pak opustili Languedoc a misie skončila. V roce 1179 byli pak na Třetím lateránském koncilu znovu odsouzeni „kataři, pataríni, publikáni a ti, kterým se dávají další jména.“²²⁷ Jejich ochránci byli předem prohlášeni za exkomunikované. O dva roky později se však z papežova pověření znovu vrátil do Languedocu Henri z Marsiac, nyní jmenovaný kardinálem biskupem z Albana. Jeho cílem mělo být napravení vikomta z Albi a Carcassonne, který nadále podporoval heretiky a na svém území v městečku Lavaur poskytoval úkryt katarskému biskupovi z Toulouse a jeho společníkům. Opat z Cîteaux kolem sebe shromáždil malé vojsko, se kterým v červnu roku 1181 Lavaur oblehl. Byla to opět vikomtesa Adélaïde, která otevřela oblehatelům brány a Bernarda Raymonda s Raymondem Baimiacem jim vydala. Oba pak byli předvedeni před koncil v Le Puy, kde uznali všechny své omyly tak, jak jim je předložili jejich soudci, a projevíli nad nimi lítost. Přesto, že šlo o opakované posouzení hereze už jednou vyslýchaných osob, nakonec jim byla dána milost, byli přijati do katolické církve a stali se kanovníky kapitul v Toulouse u sv. Štěpána a u sv. Sernina.²²⁸

Zájem katolické církve se pak na krátkou dobu obrátil k přípravám třetí křížové výpravy do Svaté země. Neznamenal to však, že by se církev problémem hereze na jihu Francie dále nezabývala. Papež Lucius III. vydal v listopadu 1184 ve Veroně dekret, kterým upřesňoval povinnosti biskupů v boji s kacíři. Již od koncilu v Tours v roce 1163 se prosazovala metoda odhalování heretiků pomocí pátrání a výslechů, a ne jen na základě udání. Až v roce 1184 však papež určil pravidla pro tato šetření. Biskupové měli pravidelně navštěvovat farnosti a sami se informovat u několika věrohodných obyvatel, kteří měli pod přísahou prozradit případnou kacířskou činnost. Podezřelé pak měl prověřit biskupský

²²⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 64.

²²⁷ citováno dle DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 226.

²²⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 66.

tribunál, a pokud se nepodařilo prokázat jejich nevinu, měl je předat světské moci k potrestání. Pro každého svědka pak mělo platit, že odmítnutí přísahy se rovná přiznání se ke kacířství.²²⁹ Dekret Lucia III. tak vlastně stanovuje pravidla systému, který je známý také pod pojmem „biskupská inkvizice“. Jeho reálné prosazení v oblasti Languedocu však muselo být přinejmenším obtížné. Místní katoličtí biskupové se ani zdaleka netěšili takové autoritě, jakou by tato jejich vyšetřovací funkce vyžadovala. Stejně vratká byla patrně i jejich opora v představitelích světské moci v jednotlivých diecézích. O moci a vlivu katolické hierarchie v jižní Francii této doby mnoho vypovídá neustálé opakování odsudků vůči heretikům a jejich ochráncům, například na shromáždění v Narbonne v roce 1191 nebo na koncilu v Montpellier roku 1195. Varování, odsouzení a exkomunikace se znovu opakovaly, k jakémukoliv jejich faktickému důsledku nebo dokonce k zákroku proti heretikům však nedocházelo.²³⁰ Jen z pozdějších pramenů, zejména z výpovědí před inkvizicí vyplývá, jak se katarské diecéze v Okcitánii rozvíjely a v kolika městech, městečkách a venkovských centrech katarská nauka pevně zakořenila.²³¹

Obtížnou náboženskou situaci, zejména na jihu Francie, vnímal jako jeden ze zásadních problémů křesťanství také papež Inocenc III.,²³² který nastoupil svůj úřad v roce 1198. Již během své předchozí rychlé a úspěšné kariéry v církevních kruzích v Římě se setkával se zprávami o herezi a krátce po svém zvolení, v dubnu 1198, zahájil sérii zákroků proti kacířům.²³³ V listu, který zaslal arcibiskupovi z Narbonne a arcibiskupovi z Auch, zavazoval vysoké církevní hodnostáře k nápravě poměrů. Pravděpodobně však ani nečekal na odezvu a o tři týdny později, 21. dubna 1198, se obrátil na arcibiskupy z Aix, Embrunu, Arles, Vienne, Lyonu, Narbonne a z Tarragony, stejně jako na všechny biskupy a kněze jim podřízené, právě tak jako na všechny vladaře a lid jejich diecézí. Připomínal okcitánskému

²²⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 68.

²³⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 69.

²³¹ Podrobný výčet podává například DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 229-236, nebo GRIFFE, Élie, *Les débuts*, s. 151-160.

²³² Lotario Conti, syn hraběte ze Segni, narozen r. 1160. Studoval v Paříži a v Bologni, v jedenadvaceti letech se stal kanovníkem u sv. Petra v Římě, ve třiceti letech kardinálem.

²³³ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 139.

kléru i světským vládcům závazek k potlačování kacířství. Přikázal jim dokonce „ozbrojit se proti heretikům“ a slíbil za to všem odpuštění hříchů, jak je dostávají poutníci do Říma či do Santiaga de Compostella. Zároveň oznámil, že vysílá svého rádce bratra Rainiera a cisterciáckého mnicha bratra Guye, aby dohlédli na dodržování příkazů a případně exkomunikovali ty, kteří neuposlechli. V papežském listu byla rovněž zakotvena myšlenka konfiskace majetku heretiků i jejich zatvzelených ochránců.²³⁴

V březnu roku 1199 pak byla konfiskace majetku heretiků z církevní moci vyhlášena jako zákon v papežském dekretu z Viterba. Její vykonání bylo svěřeno do světských rukou, a vrchnostem, které by se tímto nařízením neřídily, hrozila exkomunikace a interdict na jejich panství.²³⁵ Kroky Inocence III. však v Okcitanii vyznívaly naprázdno. Pasivní přístup místního kléru i šlechty se nezměnil, zejména proto, že v jejich blízkém okolí, ba i přímo v jejich rodinách, žilo mnoho katarských věřících nebo přímo Dobrých křesťanů.²³⁶ S úspěchem se nesetkalo ani povýšení vyslaných bratrů Rainiera a Guye na papežské legáty, ani jmenování nového biskupa v Carcassonne, který vystupoval proti kacířům tak tvrdě, že jej obyvatelé brzy z města vyhnali.²³⁷

Hlavní silou boje s herezí v jižní Francii měl být zejména katolický klérus, který však bylo třeba nejprve vymanit z neuspokojivého stavu. V prvních letech 13. století nechal papež Inocenc III. provést vyšetřování v mnoha biskupstvích, které téměř vždy prokázalo velmi nepříznivé výsledky. Roku 1203 odmítl biskup z Béziers spolupracovat s papežskými legáty, biskupové z Vence a z Viviers se ukázali být velmi špatnými správci svých diecézí, stejně jako o dva roky později biskup z Agde. Biskupství v Toulouse bylo již od roku 1200, od smrti biskupa Fulcranda, ve velmi znepokojivém stavu. Jeho nástupce Raymond z Rabastens využil

²³⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 106.

²³⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 106an.

²³⁶ Většina francouzských odborníků užívá v této souvislosti titulu *parfait*, který katarské kněžské vrstvě přisoudily katolické spisy. Pokládám však označení Dobří křesťané, Dobří lidé, Dobří muži a Dobré ženy, kterým sami sebe katarští představení jmenovali, za výstižnější a lépe odpovídající dobové realitě.

²³⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 107an.

zbylé prostředky diecéze k malé soukromé válce s jedním ze svých vazalů. Když pak tuto událost papežští legáti prošetřovali, zjistilo se, že si biskup Raymond před nástupem do funkce své volitele koupil. Byl proto sesazen a jeho místo zaujal Fulko, opat z Thoronetu v Provence,²³⁸ který stál pevně na straně katolické církve a později velmi podporoval vůdce křížové výpravy Šimona z Montfortu.²³⁹

Největší potíže však papeži a jeho legátům působil arcibiskup Bérenger z Narbonne. Koncem roku 1200 se po vyšetřování zjistilo, že již třináct let nevizitoval svou diecézi, že vede skandální panský život a že vymáhá poplatky za potvrzení voleb opatů a biskupů. Inocenc III. ho v roce 1203 vyzval k odstoupení. Arcibiskup Bérenger však nereagoval ani po opakované výzvě na počátku roku 1204. Papež tedy pověřil legáty jeho sesazením. Tentokrát arcibiskup z Narbonne převzal iniciativu, vznesl námitky proti činnosti papežských legátů a později se dostavil na slyšení k papeži. Bránil se tak úspěšně, že mu byl udělen čas na shromáždění důkazů a nakonec setrval i nadále ve své funkci. Znovu se však objevily námitky proti jeho působení a roku 1207 byl opět vyzván k odstoupení. Neuposlechl a na počátku křížové výpravy proti katarům v roce 1209 zůstával stále na svém postu. Teprve poté vydal příkazy ke stíhání heretiků, podrobil se vůdcům výpravy a zúčastnil se obléhání katarského městečka Minerve. Jeho místo však krátce nato zaujal opat ze Cîteaux Arnaud Amaury, jeden z nejvýznamnějších členů křížáckého vojska.²⁴⁰

3.2. Cesta ke křížové výpravě

Současně se zásahy do církevní hierarchie se Inocenc III. pokoušel prostřednictvím svých vyslanců zapůsobit i na největší světské pány v oblasti Languedocu. Z hraběte z Toulouse, Raymonda VI., byla v roce 1198 snata exkomunikace, kterou na něj uvalil dva roky předtím papež Celestin III. za napadání církevního majetku. Raymond VI. však nadále

²³⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 244.

²³⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 108an.

²⁴⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 109an.

setrval vůči heretikům v nečinnosti. Roku 1201 mu papež jeho povinnosti znovu připomínal, avšak opět bez úspěchu. Inocenc III. se tedy rozhodl vyměnit papežské legáty a přímo do Toulouse vyslal roku 1203 člena cisterciáckého řádu Raoula z Fontfroide a bývalého arcijáhna z Maguelonne Petra z Castelnau. Přestože jim jak arcibiskup z Narbonne tak i biskup z Béziers odepřel pomoc a doprovod, zdálo se, že jejich působení je úspěšné. Jménem všech obyvatel jim konzulové v Toulouse odpřisáhli věrnost římské církvi a katolické víře, ovšem výměnou za zachování místních obyčejů a svobod a za ukončení stíhání všech osob podezřelých z kacířství. Je pravděpodobné, že se měšťané z Toulouse prohlásili za dobré a věrné katolíky jen proto, aby legáti nadále nezasahovali do místních záležitostí.²⁴¹

Papež však považoval tuto událost za úspěch, kterého je nutné patřičně využít. Roku 1204 jmenoval dva kazatele, kteří měli podpořit další působení vyslanců v jižní Francii a požádal opata z Cîteaux o vybrání schopných mnichů, kteří by rovněž mohli kázat proti heretikům. Bylo však evidentní, že světská moc nemá vůli do stávající situace nijak zasahovat. Potvrdil to i čin krále Petra II. Aragonského, který v roce 1204 pobýval v Languedocu. Přestože byl skutečně věrným katolíkem a přímým vazalem papežského stolce, svolal do Carcassonne početné zástupce katolíků, katarů i valdenských a předsedal otevřené náboženské debatě s tím, že se *chce osobně informovat o herezi*.²⁴² Poté sice společně s katolickými představiteli prohlásil jejich protivníky za kacíře, avšak nijak proti nim nezakročil. To, že se kataré mohli bezpečně dostavit do jednoho z jeho vazalských měst a svobodně se vyjádřit bez rizika zadržení či trestu, bylo dostatečně výstižným ukazatelem přístupu okcitánské šlechty k herezi.²⁴³

Inocenc III. v témže roce připomněl Petrovi II. jeho povinnosti křesťanského krále a jeho případný zákrok proti kacířům podpořil příslibem, že veškeré majetky, které v boji proti nim získá, svěří papež přímo do jeho rukou. Aragonský král využil této nabídky dokonale.

²⁴¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 110an.

²⁴² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 111.

²⁴³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 111an.

Obsadil obec Lescure na řece Tarnu poblíž Albi, která byla považována za útočiště katarů. Jednalo se však o léno svatého stolce, jehož obyvatelé platili roční daně arcibiskupovi z Albi. Papeži pak nezbylo nic jiného, než svěřit toto léno Petrovi II. Ten dokázal využít situace na všech frontách – prokázal papeži dobrý úmysl katolického krále, získal menší finanční výnos z Lescure a nebyl nucen zasáhnout proti žádnému ze svých vazalů.²⁴⁴ Papež poté pravděpodobně pochopil, že ani tento vladař proti kacířům nijak plošně či zásadně nezakročí.

V téže době proto vyzval k zákroku francouzského krále Filipa II. Augusta a žádal, aby důsledně provedl všechno to, co umožňuje kanonické právo. *Zaberte majetky hrabat, baronů a obyvatel, kteří nechtějí vymýtit kacířství ze svých zemí, nebo kteří si troufají je udržovat. Nečekejte a připojte celé jejich území ke královské doméně.*²⁴⁵ Papež také slíbil francouzskému králi, že takový zákrok bude odměněn stejnými odpustky, jaké je možné obdržet za boj pro záchranu Svaté země.²⁴⁶ Myšlenka tažení na úrovni křížové výpravy tedy vyvstávala již zde a Inocenc III. se snažil přesvědčit krále k zásahu prostředky materiálními i duchovními. Filipa II. Augusta měli k činu pohnout i papežští legáti Raoul z Fontfroide a Petr z Castelnau, doprovázeni nyní také opatem ze Cîteaux Arnaudem Amauryem. Král však na papežský list neodpověděl.

Papežští vyslanci a jejich doprovod tedy během dalších let působili v Languedocu a snažili se četnými kázáními alespoň zlepšit pozici katolické církve v kraji. Výsledky však byly mizivé a Petr z Castelnau dokonce požádal papeže, aby ho zprostil této povinnosti. Byl však odmítnut. Inocenc III. roku 1205 opět podněcoval francouzského krále k ozbrojenému zásahu a opět se nedočkal odpovědi.²⁴⁷

²⁴⁴ ROQUEBERT, Michel, *L'épopée*, s. 245an.

²⁴⁵ Přeloženo a citováno dle ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 113.

²⁴⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 113; BRENON, Anne, *Kataři*, s. 134.

²⁴⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 114

Kataři zatím téměř nerušeně nadále rozvíjeli svou nauku a získávali posluchače zejména v oblasti mezi Toulouse, Narbonne, Albi a Béziers. V roce 1206, zatímco se papežští legáti uchýlili do katolického Montpellier, proběhl v Mirepoix poblíž Carcassonne koncil katarských Dobrých křesťanů. Údajně se jich tu sešlo až šest set a zde se prý zrodila myšlenka přestavby zřícenin opevněné vesnice na vrchu Montségur pro účely katarské církve.²⁴⁸

Do náboženské situace v jižní Francii začala v roce 1206 zasahovat další významná osobnost. Dominik Guzmán, kanovník Diega d'Acebes, biskupa ze španělské Osmy, procházel spolu se svým představeným přes Montpellier na cestě z Říma, kde byli oba pověřeni činnostmi ve prospěch reconquisty. V Montpellier hovořili s bezradnými legáty, kteří jim vyložili svou situaci a neúspěch svého působení. Dominik, který již dříve uvažoval o příčinách úspěchu katarů, i biskup Diego jim však vysvětlili, že jednou z největších příčin neúspěchu katolického kázání může být způsob vystupování papežského poselstva a katolických církevních hodnostářů. Tvrdili, že záleží na příkladu, jaký kazatel svým posluchačům dává, a že chování kazatelů by mělo odpovídat obsahu kázání. Zdálo se, že katarští Dobří lidé, kteří po vzoru apoštolů ve dvojicích prostě odění a bosí putovali po kraji a dodržovali přísná asketická pravidla, dosahovali většího úspěchu než bohatě vystrojení katoličtí preláti s početným doprovodem,²⁴⁹ jejichž kázání provázely výhrůžky. Biskup Diego a kanovník Dominik tvrdili, že je tedy třeba spíše katarské kazatele napodobit.²⁵⁰

Sami proto poslali svůj doprovod a zavazadla do Osmy a šli legátům příkladem.²⁵¹ Raoul z Fontfroide a Petr z Castelnau se k nim připojili. Během tohoto nového způsobu kázání se přesouvali pěšky, jídlo si měli vyžebrot a spali téměř pod širou oblohou. Na různých místech – v Servianu u Béziers, v Carcassonne, ve Verfeil – se pouštěli do několikadenních debat s heretiky. Jejich úspěchy byly kolísavé, někdy se jim však podařilo strhnout přízeň

²⁴⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 252.

²⁴⁹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 57.

²⁵⁰ ROQUEBERT, Michel, *L'épopée*, I., s. 265-267.

²⁵¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 244.

přihlížejících na svou stranu. Jednou z potíží bylo, že Petr z Castelnau byl mezi obyvateli Languedocu zjevně nenáviděn.²⁵² Na více než půl roku se tedy stáhl do ústraní ve Villeneuve-lès-Maguelonne a v kázáních a debatách pokračovali jen tři duchovní. Jejich působení schválil v listopadu roku 1206 papež Inocenc III.²⁵³

V zimě na přelomu let 1206 a 1207 působili katoličtí kazatelé ve Fanjeaux, které je považováno za jedno z největších center katarství. Zůstali při kostelíku Panny Marie v lokalitě nazývané Prouille²⁵⁴ a založili tu skromný konvent na pozemku, který jim věnoval biskup Fulko z Toulouse. Zdá se, že šlo o jakýsi protějšek katarských řeholních domů,²⁵⁵ který se brzy dočkal několika donací od lokálních zámožnějších katolíků. Počátkem roku 1207 se ke konventu přihlásil klerik Vilém Claret z Pamiers i se svou sestrou a věnoval mu své majetky. Sainte-Marie de Prouille je tedy považována za první „dominikánský“ konvent, ačkoliv ke vzniku dominikánského řádu vedla ještě dlouhá cesta. Do tohoto konventu však brzy vstoupilo devatenáct (původně snad jen deset²⁵⁶) žen, mezi kterými bylo i několik Dobrých žen obrácených na katolickou víru.²⁵⁷

Dominik Guzmán a jeho společníci pokračovali v putovním kázání. Těm, které se jim podařilo obrátit ke katolictví, vydávali kající listy, které potvrzovaly jejich rozhodnutí. Díky těmto dokumentům se zachovaly zprávy o pěti mužích a osmi ženách, které Dominik přivedl zpět ke katolické víře. Je pravděpodobné, že mezi obrácenými bylo mnoho těch, kteří se později vrátili zpět ke katarství, nebo kteří konvertovali jen zdánlivě. Některé konverze však mohly být trvalé a došlo také k několika hromadným konverzím, jaká následovala například po patnáctidenní debatě v Montréalu mezi Carcassonne a Fanjeaux na jaře 1207.²⁵⁸ Pokání,

²⁵² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 245.

²⁵³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 116an.

²⁵⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 57.

²⁵⁵ MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku*, s. 154.

²⁵⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 249.

²⁵⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 250an.

²⁵⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 117.

které bylo konvertitům uloženo, v mnohém připomínalo katarský asketický způsob života a systém pústů.²⁵⁹

Přestože kázání a debaty byly alespoň částečně úspěšné, Diego d'Acebes a Dominik Guzmán postupně ztráceli podporu papežských legátů. Jejich povinnosti je postupně odvolaly jinam. Arnaud Amaury byl vyslán do Provence a do Languedocu se vrátil až s křižáckými vojsky. Petr z Castelnau se nejprve z papežského pověření vypravil do Toulouse, později se však v Provenci připojil k opatovi ze Cîteaux. Pouze Raoul z Fonfroide setrval s kastilskými kazateli déle, avšak i on se později vydal kázat do okolí Saint-Gilles-du-Gard, kde po nemoci zemřel. Cisterciáci, kteří se měli zapojit do kazatelské činnosti, se po několika neúspěšných pokusech vrátili do svých klášterů. Biskup Diego a jeho kanovník tedy zůstali odkázáni sami na sebe. Přestože papež jejich činnost zpočátku alespoň formálně zaštitil, nenastala zatím ještě doba, kdy by jejich způsob boje s herezí získal v církvi rozsáhlejší podporu. Kazatelé brzy zůstali bez prostředků, protože všechny své příjmy z darů věnovali na provoz konventu v Prouille. Další finance chtěl biskup Diego získat ve své diecézi v Osmě.²⁶⁰ Z této cesty se však již nevrátil, zemřel 30. prosince 1207.

O působení sv. Dominika v letech 1208 až 1210 prameny mlčí. Dochoval se jen jeden z kajících listů z oblasti Lauragais, který snad naznačuje, že se sv. Dominik i nadále věnoval kazatelské činnosti. Jaká byla její úspěšnost, není jisté. Události, ke kterým mezitím došlo, však jeho působení rozhodně zkomplikovaly.

Na konci dubna roku 1207 přišel Petr z Castelnau do Toulouse, aby znovu exkomunikoval hraběte Raymonda VI. a aby nad jeho panstvím vyhlásil interdikt. Papež Inocenc III. oba tresty 29. května potvrdil a hraběti zaslal důrazný list, ve kterém tvrdě odsoudil jeho nejhrubší prohřešky: zpustošení opatských vinic v Candeil a vyhnání biskupa

²⁵⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 250.

²⁶⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 247.

z Carpentras, přestavbu mnohých kostelů v pevnosti a ukrývání aragonských lapků, a zejména zatvrzelé udělování veřejných funkcí Židům.²⁶¹ Hlavní vinou hraběte z Toulouse však bylo ochraňování heretiků a odmítnutí zákroku proti nim. Pokud by Raymond VI. okamžitě nezjednal nápravu těchto chyb, papež by – jak hrozil – nechal zkonfiskovat hrabství Melgueil a další Raymondovy domény by prohlásil za volnou kořist pro kohokoliv, kdo by se jí chtěl zmocnit.

Papež tímto krokem označil Raymonda VI. za předního nepřítele křesťanství na jihu Francie. Výzvy k vojenskému zásahu proti jeho panství již neměly zůstat bez odpovědi. V listopadu 1207 se proto Inocenc III. znovu obrátil na francouzského krále Filipa II. Augusta a také na přední šlechtice jeho království. Opět slíbil všem, kdo by vytáhli do boje, výhody křížáckého tažení včetně svěření jejich domácích majetků do ochrany svatého stolce. Francouzský král tentokrát odpověděl, avšak jeho reakce byla odmítavá.²⁶² Právě se totiž znovu rozhořel konflikt s Anglií a král si nemohl dovolit udržovat dvě armády.

Aby se dlouho odkládaná křížová výprava nakonec uskutečnila, musela se objevit závažnější a konkrétnější záminka. Tou se nakonec 14. ledna 1208 stala vražda papežského legáta Petr z Castelnau, z níž byl okamžitě obviněn hrabě Raymond VI. Den předtím se hrabě z Toulouse a Petr z Castelnau údajně ostře střetli v Saint-Gilles-du-Gard. Papežský vyslanec odmítl sejmut z Raymonda VI. exkomunikaci a z jeho zemí interdikt, za což si měl vyslechnout dokonce i výhrůžky smrti. Den na to, když se Petr z Castelnau chystal cestou ze Saint-Gilles překročit Rhône, byl zabit ranou kopím do zad. Tak alespoň popsal události opat Arnaud Amaury v listu papeži a za vraha tedy označil hraběte z Toulouse, respektive někoho z jeho družiny, kdo konal na hraběcí příkaz.

²⁶¹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 60.

²⁶² BRENON, Anne, *Kataři*, s. 134.

Vina hraběte Raymonda VI. však dnes není obecně přijímána. Vzhledem k jeho cílevědomé snaze vyhnout se ozbrojenému konfliktu by byl příkaz k vraždě legáta velmi nerozvážným krokem. Je možné, že vrahem byl někdo z jeho družiny, jednal však patrně z vlastní vůle. Stejně tak mohlo jít o rozhodný čin některého místního obyvatele či příznivce katarů, jejichž odpor již dříve donutil Petra z Castelnau přerušit jeho činnost v Languedocu a dlouhé měsíce se skrývat. Michel Roquebert vyslovuje též domněnku, že vinu na vraždě mohl mít i samotný Arnaud Amaury. Byl zastáncem násilného řešení problému hereze a od nadcházející křížové výpravy mohl očekávat i velký osobní prospěch.²⁶³

Opat Arnaud Amaury popsal události ze Saint-Gilles Inocenci III. nejprve v dopise a poté osobně v Římě. Byl to pravděpodobně on, kdo papeže definitivně přiměl k vyhlášení křížové výpravy. 10. března 1208 vydal Inocenc III. bulu, v níž vyzýval „všechny rytíře Kristovy“ k boji proti pachateli onoho odporného činu a jeho spojencům. Arcibiskupové z Provence a Languedocu je měli prohlásit za exkomunikované a prokleté, na jejich země byl uvalen interdikt. Všichni vazalové Raymonda VI. byli zproštěni svých vazalských povinností a měli mu odepřít svou pomoc i poslušnost. Země hraběte z Toulouse byla znovu prohlášena za volnou kořist pro dobyvatele. Kdokoliv ji mohl získat, nadále samozřejmě pod podmínkou, že zůstane lénem francouzského krále. Takové upozornění mělo snad upokojit obavy Filipa II. Augusta. Inocenc III. však zároveň ujistil Raymonda VI., že křížová výprava může být ještě odvolána, pokud hrabě podstoupí veřejné pokání a obrátí své síly rozhodně proti heretikům.

Francouzský král se k vojenskému tažení proti kacířům a proti hraběti z Toulouse stále stavěl odmítavě. Rád by prý zasáhl proti nepřátelům církve, pokud by však po tu dobu trvalo příměří s králem anglickým a pokud by se na financování výpravy podílel i klérus. V otázce vydání hrabství v plen dobyvatelům byl pak ještě striktnější.²⁶⁴ *Zjistili jsme od předních učených mužů, že nemáte právo takto jednat, dokud ho [hraběte] neodsoudíte jako kacíře. I*

²⁶³ ROQUEBERT, Michel, *L'épopée*, I., s. 313-315.

²⁶⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 63.

*kdyby však byl odsouzen, musel byste nás o tom zpravit a požádat nás o vydání jeho zemí, neboť je drží naším jménem...*²⁶⁵ Filip II. August tak ve své odpovědi papeži postavil proti kanonickému právu, které v očích církve ospravedlňovalo křížovou výpravu, právo feudální, které ji v tomto ohledu znemožňovalo.²⁶⁶

Papež se proto rozhodl k soustředěnému nátlaku na přední šlechtice francouzského království. Arnaud Amaury se odebral z Říma nejprve do Cîteaux, odkud začal organizovat rozsáhlou agitaci pro křížovou výpravu mezi šlechtou i klérem. Pravděpodobně na základě jeho působení se burgundský vévoda i hrabě z Nevers rozhodli přijmout kříž. Svou účast na výpravě však podmiňovali královým souhlasem. Král s výpravou nadále nesouhlasil. Inocenc III. tedy v listopadu 1208 znovu zaslal list jemu i předním církevním představitelům v království, zopakoval sliby odpustků a ochrany a vyslovil se též k otázce financování celého tažení. Vyzval krále i preláty ke zveřejnění dluhů a k následování arcibiskupa ze Sens, který si ve své diecézi vyžádal pro tyto účely výjimečný desátek.

Zatímco se francouzský král snažil uniknout z komplikované situace, Raymond VI. se pokoušel nejprve vyjednávat s vikomtem Trencavelem z Béziers, Carcassonne a z Albi o společném postupu. Tato snaha však vyzněla naprázdno, stejně jako jednání s Arnaudem Amauryem v Aubenas. Hrabě z Toulouse nakonec vyslal na přelomu let 1208 a 1209 poselstvo složené z arcibiskupa z Auch, bývalého toulouského biskupa Raymonda z Rabastens a převora johanitů Petra Barrau do Říma. Raymond VI. sdělil jejich prostřednictvím papeži, že je ochoten podstoupit veřejné pokání a ve všem se podřídí vůli církve. Inocenc III. jeho nabídku přijal, vyžádal si jako záruku vydání sedmi provensálských hradů katolické církvi a slíbil hraběti možnost hájit svou nevinu v případě vraždy Petra z Castelnau. Raymond VI. papeže rovněž žádal o vystřídání Arnauda Amauryho jiným legátem. V této otázce však zcela

²⁶⁵ Přeloženo a citováno dle ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 123.

²⁶⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 123.

neuspěl, neboť papež sice jmenoval nové vyslance, ale uložil jim, že nemají do ničeho zasahovat, a stanovil, že jejich funkce slouží pouze k uklidnění obav hraběte z Toulouse.

Inocenc III. však vstřícnému kroku hraběte z Toulouse nedůvěřoval a nadále trval na křížové výpravě a na účasti francouzského krále v tažení. Tvrdil, že v čele takové výpravy by měl stát jeden mocný člověk, nejlépe král, nebo jeho syn. Pokud by to nebylo možné, měl by to být nějaký schopný a loajální člověk, kterého by král pro tento úkol vybral. Papež se skutečně snažil přenést zodpovědnost za křížovou výpravu na francouzskou korunu a přitom si zachovat na celou záležitost i na francouzskou vnitřní politiku vliv. Papežští legáti předstoupili před krále s těmito požadavky ve Villeneuve-sur-Yonne, kde se shromáždila k jednání francouzská šlechta. Filip II. August prohlásil, že v situaci, kdy ho ohrožují císař Ota Brunšvický i anglický král Jan Bezzemek, se nemůže zavázat ke křížové výpravě. Ale na nátlak svých vazalů, kteří se již rozhodli přijmout kříž, dal těmto šlechticům svolení k účasti.²⁶⁷

²⁶⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 63.

4. Křížová výprava proti katarům

4.1. Úspěchy křížové výpravy

V červnu roku 1209 se vojska připravované křížové výpravy začala scházet u Lyonu v údolí Rhône. Mezitím byl hrabě Raymond VI. předvolán před papežské vyslance do Valence. Křížová výprava byla už v běhu, nemusela by však být vedena jako tažení proti samotnému hrabství Toulouse, pokud by se hrabě zavázal definitivně přistoupit na dříve smluvené podmínky papežského odpuštění. Výměnou za sejmutí exkomunikace a zrušení obžaloby z ochrany kacírů, stejně jako z účasti na vraždě Petra z Castelnau měl odpřisáhnout naprostou osobní poslušnost katolické církvi. Měl napravit všechna příkoří, která způsobil, a absolvovat slavnostní obřad veřejného pokání a smíření se s katolickou církví. Pokud si hrabě z Toulouse chtěl uchovat svůj titul a svá panství, neměl vlastně možnost výběru. Stanovené podmínky odsouhlasil, zavázal se ke kajicnému obřadu a zástavou odevzdal do rukou papeže sedm hradů ležících v jeho provensálských državách.²⁶⁸

Veřejné pokání se konalo 18. června 1209 v Saint-Gilles-du-Gard. Místo nebylo vybráno náhodně. Bylo dávnou kolébkou rodu hrabat z Toulouse²⁶⁹ a zároveň místem, kde byl zavražděn a pohřben papežský legát Petr z Castelnau. Navíc zde právě končila výstavba monumentálního chrámu sv. Jiljí, jehož bohatě zdobená fasáda s motivy Kristových pašijí měla být mimo jiné výmluvným vzkazem katolické církve na adresu katarských heretiků.²⁷⁰ Obřadu přihlíželo velké množství lidí z širokého okolí, většinou poddaných hraběte z Toulouse. Raymond VI. přešel bos a oděný pouze do kalhot jako kajícník přes náměstí do kostela, kde před oltářem v přítomnosti arcibiskupů z Aix, Auch a Arles a devatenácti provensálských a languedockých biskupů složil svou přísahu. Veřejně přečtena, shrnovala znovu všechny viny hraběte z Toulouse zároveň s tresty, které byly nyní odčiněny slibem

²⁶⁸ Jednalo se o Baumes, Fourques, Largentières, Montferrand, Mornas, Oppède a Roquemaure. ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 129.

²⁶⁹ Rod sám je někdy zmiňován jako Saint-Gilles. MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 64.

²⁷⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 130.

poslušnosti a věrnosti katolické církvi. Přísahu Raymonda VI. následovaly sliby věrnosti jeho šestnácti vazalů z Provence, za které se zaručil sbor konzulů ze Saint-Gilles.

Po vykonání slibu přehodil papežský legát Milon hraběti z Toulouse přes ramena svou štólu a podrobil ho symbolickému mrskání svazkem prutů na znamení Raymondova ponížení a přijatého pokání. Po obřadu byli církevní hodnostáři, prý kvůli množství lidí v kostele i v okolí, nuceni odejít spolu s hrabětem z Toulouse z chrámu přes kryptu, kolem hrobu Petra z Catselnau.²⁷¹ Záměr úplného pokoření Raymonda VI. a opakovaného připomenutí jeho vin byl evidentní.

Následující den předložil legát Milon Raymondovi VI. k podepsání patnáct článků smlouvy s církví. K nejvýznamnějším z nich patřil závazek poskytnout do služeb biskupů vojenské síly k zatýkání kacírů. A za kacíře měl hrabě považovat každého, kdo mu tak bude označen místním biskupem. Svou oddanost katolické církvi stvrdil nakonec Raymond VI. 22. června 1209 přísahou na evangelia, v níž se zavázal ke spolupráci s křížáckým vojskem, jakmile se toto vojsko ocitne na jeho území.

Raymondovy kroky byly někdy vnímány jako kombinace pokrytectví a zbabělosti. Zároveň se v jeho deklarovaném přijetí kříže hledal skrytý úmysl vojensky zasáhnout proti nejbližšímu sousedovi – synovci Raymondu Rogeru Trencavelovi, vikomtovi z Béziers, Albi a Carcassonne.²⁷² Je více než pravděpodobné, že se hrabě z Toulouse nechystal věrně dodržovat své přísahy a závazky. Riskoval sice, že se svým chováním zdiskredituje v očích svých poddaných, ovšem od někoho, kdo se dosud vyznačoval velmi tolerantním přístupem k herezi a snahou vyhnout se konfliktu, se jistě nedalo očekávat, že by se náhle stal horlivým bojovníkem ve jménu římské církve. Raymond VI. zajisté i během pokání v Saint-Gilles nadále sledoval vlastní zájmy a držel se svých politických principů. Během tažení křížové

²⁷¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 131.

²⁷² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 97.

výpravy mimo svá území sice stál po boku vojska, žádným výraznějším způsobem však k jeho činnosti nepřispíval a pouze získával čas. Kromě toho díky svým slibům zajistil svému panství ochranu Svatého stolce a učinil je tedy teoreticky nedotknutelným.²⁷³ Je docela možné, že jedním z jeho záměrů bylo skutečně oslabení moci vikomta Trencavela, zároveň by však takovým jednáním posiloval zájem církve. Papež Inocenc III. se totiž již dříve při jmenování nových legátů vyjádřil tak, že rozdělit protivníky a porazit je postupně znamená jistou cestu k vítězství pravé víry.²⁷⁴ Až křižáci zbaví Raymonda VI. jeho případných spojenců, bude mnohem snazší porazit i jeho samotného.²⁷⁵ Papež tedy evidentně nepředpokládal, že pokání hraběte z Toulouse situaci na jihu Francie vyřeší. Byl si vědom síly, která spočívala v možném spojení okcitánských šlechticů, avšak věděl patrně i o neshodách, které mohou takové alianci stát v cestě a chystal se je využít.

Raymond VI. a legát Milon s doprovodem se přímo ze Saint-Gilles-du-Gard vydali vstříc křižácké armádě, která již pod vedením Arnauda Amauryho postupovala údolím Rhôny k jihu. K setkání došlo 2. července poblíž Valence. O osobní slyšení u papežských legátů v té době požádal vikomt Raymond Roger Trencavel.²⁷⁶ Snažil se na poslední chvíli odvrátit od svého panství hrozbu válečného konfliktu a nabízel, že se legátům podvolí podobně jako jeho strýc Raymond VI. Na podobný čin však bylo pozdě. Jeho žádost byla zamítnuta a křižácká armáda postupovala dále na jihozápad, od Rhôny směrem do Languedocu.²⁷⁷ V tomto momentě již nebylo možné přerušit tažení a bylo třeba provést alespoň nějaký demonstrativní vojenský zásah v kraji zamořeném herezí, aby měla křižová výprava vůbec opodstatnění a aby výhody s ní spojené byly platné. Jednalo se i o prestižní záležitost římské církve, o rozhodný krok, který nebylo možné vzít zcela zpět.

²⁷³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 132.

²⁷⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 64. ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 124 a 136 uvádí, že tento pokyn byl obsažen v listech, kterými papež své legáty vybavil v březnu roku 1209.

²⁷⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 97.

²⁷⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 100.

²⁷⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 134.

Raymond Roger Trencavel se tedy vrátil do Carcassonne, aby shromáždil své vazaly k obraně, a cestou varoval obyvatele Béziers před blížícím se vojskem. Původně jim snad slíbil, že bude bojovat po jejich boku, město však brzy opustil.²⁷⁸ Carcassonne bylo bezesporu lepším opěrným bodem k formování obrany panství. Křižáci mezitím prošli 20. července přes Montpellier, který byl coby katolická enkláva na „katarském“ území chráněn papežským příkazem adresovaným legátům, kteří výpravu doprovázeli.²⁷⁹ Bez obtíží pak byl obsazen Servian severně od Béziers, který jeho obyvatelé zanechali vojsku napospas.

Již 21. července 1209 stála křižácká armáda pod hradbami města Béziers. Šlo o dobře opevněné místo na vyvýšeném ostrohu nad řekou Orb a bylo tedy možné očekávat, že jeho obléhání bude trvat delší dobu. Biskup z Béziers Renaud z Montpeyroux vyšel z města na jednání s opatem Arnaudem Amaury. Byl vybaven soupisem dvou set deseti jmen zatvrzelých kacířů z Béziers a jejich spojenců. Arnaud Amaury poslal biskupa zpět do města, aby sdělil městským konzulům ultimátum. Buď katolíci, jsou-li ve městě nějakí, vydají katarské přívržence uvedené v seznamu, nebo naopak mohou z města svobodně odejít a katary tam zanechat, aby nemuseli sdílet jejich osud.²⁸⁰ Obyvatelé města, respektive jejich městská rada,²⁸¹ však obě možnosti odmítli. Do křižáckého ležení se tedy vrátil pouze biskup Renaud s několika málo katolíky.²⁸²

K překvapivému dobytí Béziers došlo již o den později. Skupina ozbrojenců z města se údajně vypravila až do blízkosti křižáckého ležení, vysmívala se rytířům a tropila povyk. Vyprovokovala tím žoldáky z vojska k pronásledování a při útěku do města nestihla za sebou zavřít bránu.²⁸³ První křižáci tak naprosto neorganizovaně vpadli do Béziers, kvapně následování rytířským vojskem bez jakéhokoliv vedení. Došlo k masakru, který se stal téměř

²⁷⁸ ČERNÝ, Václav, *Templáři, křižáci a kacíři*, s. 91., pasáž z kroniky Petra z Vaux-de-Cernay.

²⁷⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 134an.

²⁸⁰ ČERNÝ, Václav, *Templáři, křižáci a kacíři*, s. 92.

²⁸¹ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 20an.

²⁸² ROQUEBERT, Michel, *L'épopée*, I., s. 354.

²⁸³ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 102.

legendárním. Papežští vyslanci později hrdě ohlašovali Inocencovi III., že bylo pobito patnáct či dvacet tisíc lidí,²⁸⁴ jedná se však jistě o čísla velmi nadnesená. Traduje se, že krev tekla ulicemi. Katedrála sv. Nazaira byla vypálena a její klenba se zřítila na množství obyvatel města, kteří se sem ukryli.²⁸⁵ K vraždění v Béziers se váže také známá odpověď Arnauda Amauryho na dotaz, jak rozeznat katolíky od katarů: „Zabijte je, neboť Bůh ty své pozná.“ Je ovšem otázkou, zda měl při této překotné akci vůbec někdo čas se na něco takového ptát, či jestli měl opat ze Cîteaux možnost o tom uvažovat. „Památná věta“ je však všudypřítomným fenoménem v literatuře zabývající se křížovou výpravou proti katarům a mimo *Histoire des cathares* vlastně není zpochybněna. Jedná se dokonce o první slova, která se v souvislosti se jménem Amauryho z Montfortu objeví ve většině používaných internetových vyhledávačů. Poprvé se tento výrok objevuje v kronice Cesara z Heisterbachu, kterého pravděpodobně o křížáckém tažení informoval některý z porýnských rytířů.²⁸⁶

Vyvraždění Béziers, jakkoliv bylo svým původem spontánní, představovalo zásadní strategický krok v celém křížovém tažení. Ve velkých středověkých válkách byla decimace prvního bodu odporu často používaným zstrašovacím prostředkem, který náležitě zapůsobil i v tomto případě.²⁸⁷ Když křížáci po několika dnech táhli dále směrem ke Carcassonne, vyšlo jim z Narbonne vstříc poselstvo, které nabízelo odevzdání města a finanční i materiální pomoc vojsku. Množství městeček, vesnic a malých hradů v okolí padlo též bez boje do rukou křížáků, většinou však tyto lokality jejich obyvatelé předem opustili a odnesli si s sebou vše, co mohli.²⁸⁸

Téměř volnou cestou tak křížová výprava dorazila 1. srpna 1209 před Carcassonne. Vikomt Raymond Roger Trencavel se snažil město na její příchod připravit, nechal rychle

²⁸⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 102.

²⁸⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 136.

²⁸⁶ Cesar z Heisterbachu (cca 1180 – cca 1240), převor cisterciáckého kláštera v Heisterbachu. Jeho známým a často citovaným dílem je *Dialogus miraculorum*, ze kterého pochází i zmiňovaný výrok.

²⁸⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 65.

²⁸⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 137.

provést dodatečné práce na opevnění a všechny své vazaly požádal o pomoc v boji. Rozlehlé město Carcassonne nad řekou Aude bylo tehdy opevněno jednoduchou silnou hradbou.²⁸⁹ K městu přiléhala dvě opevněná předměstí – menší Bourg na severu, větší Castellar na jihu. Křižáci před Carcassonnem věnovali jeden den odpočinku a pozorování situace. Ráno 3. srpna zaútočili na slabě chráněné předměstí Bourg, dobyli je a obsadili břeh řeky Aude západně od města, takže odřízli obléhané obyvatele od zdroje vody.

Během několika dní se do tábora křižáků dostavil s početnou skupinou rytířů aragonský král Petr II. Útok na území jeho vazala ho samozřejmě zneklidňoval.²⁹⁰ Setkal se s Raymondem VI. a poté se vydal do města na jednání s vikomtem Trencavelem. Sdělil mu, že jeho vojsko je vázáno v boji s muslimy na Pyrenejském poloostrově a on tedy nemůže nabídnout svému vazalovi pomoc. Navíc, pokud by tak mohl učinit, postavil by se proti vojsku, které vytáhlo do boje na příkaz jeho vlastního lenního pána, tedy papeže. Stal by se tak protivníkem církve a straníkem kacírů. Petr II. tedy mohl být pouze prostředníkem při vyjednávání, což také Raymond Roger Trencavel přijal.²⁹¹

Aragonský král mu tedy předložil podmínky Arnauda Amauryho, který stál v čele křížové výpravy: vikomt může svobodně odejít z města spolu s jedenácti rytíři, které vybere ze své družiny. Město i se vším obyvatelstvem vydá křižákům. Takovou možnost však Raymond Roger Trencavel rázně zamítl a byl rozhodnutý bránit své sídelní město a jeho obyvatele v boji.²⁹² Petrovi II. nezbylo nic jiného, než vyřídit papežskému legátovi Trencavelovo rozhodnutí a odebrat se zpět za Pyreneje. Žádost o vydání kacírů, jaká proběhla u Béziers prostřednictvím místního biskupa, nebyla v Carcassonne ani předložena. Carcassonnský biskup Bernard Raymond z Roquefort byl natolik spjat s katarským

²⁸⁹ Zdvojenou zdí s parkánem a množstvím věží, která je ve své dnešní, silně rekonstruované podobě hlavní památkou města, opatřili Carcassonne až francouzští králové v době po definitivním připojení Languedocu ke královské doméně.

²⁹⁰ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 66.

²⁹¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 137.

²⁹² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 103.

prostředím (jeho matka, sestra a tři bratři byli všichni Dobrymi křesťany), že by jeho spolupráce v tomto směru patrně vůbec nepřicházela v úvahu.²⁹³

Po neúspěšném jednání se křižáci pokusili dobýt jižní předměstí Carcassonne. Podařilo se jim to až po dlouhém a náročném boji, takže vyvstaly pochyby, zda samotné město, které bylo mnohem lépe opevněno, je možné dobýt. Vikomt Trencavel byl proto znovu vyzván k vyjednávání a pod zárukou bezpečnosti se skutečně dostavil do křižáckého ležení. Je třeba si uvědomit, že obléhání sice trvalo jen asi deset či dvanáct dní, byla však téměř polovina srpna a léto roku 1209 bylo obzvláště horké. V Carcassonne se ukrývalo mnoho obyvatel ze širokého okolí i se svým dobytkem. Studny vysychaly, přístup k řece blokovalo křižácké vojsko. Píseň o křížové výpravě proti albigenským²⁹⁴ zmiňuje mračna much a příšerný zápach ve městě. Naděje obleženého Carcassonne byly mizivé.

Dobové zprávy o vyjednávání vikomta Raymonda Rogera Trencavela s vůdci křížové výpravy jsou mlhavé. Není jisté, zda se sám nabídl jako rukojmí pod podmínkou, že všichni obyvatelé města budou ušetřeni a že jim bude zaručena svoboda, či zda šlo o past a Raymond Roger Trencavel byl prostě zajat. Víme však, že město bylo bez odporu vydáno křižákům²⁹⁵ a jeho obyvatelé byli beze všech prostředků vypuzeni do kraje, ženy jen v košilích, muži v kalhotách. Raymond Roger Trencavel byl uvězněn v podzemí vlastního hradu uvnitř Carcassonne a zbaven všech svých titulů a panství.²⁹⁶ Ve svém vězení pak za nejasných okolností 10. listopadu 1209 zemřel.²⁹⁷

Dosavadní výsledky křížové výpravy odpovídaly stanoveným cílům. Jeden z nejvýznamnějších jihofrancouzských pánů, který ochraňoval katary, byl poražen a jeho dvě

²⁹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 138.

²⁹⁴ de TUDÉLE, Guillaume, *La chanson de la croisade albigeoise*, Paris 1931, používá jako pramen k těmto událostem ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*.

²⁹⁵ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 66.

²⁹⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 138an.

²⁹⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 103.

nejsilnější pevnosti byly dobyty. Jeho panství bylo ještě třeba si podrobit, oficiálně však bylo zabaveno ve prospěch církve, která byla připravena udělit jej spolu s patřičnými tituly vhodnému křesťanskému šlechtici, který by se o ně přihlásil. Novému vikomtovi z Béziers, Carcassonne a Albi pak samozřejmě měli složit novou lenní přísahu všichni vazalové a zavázat se tak k službě církvi a k pomoci v boji s herezí. Kdo by přísahu odmítl, nejen že by se stal zrádcem vlastního pána, ale přiznal by vlastně, že podporuje katary. Vikomt by byl z obou uvedených důvodů nucen zakročit proti němu silou.²⁹⁸ Tak se v rámci křížové výpravy propojily motivy náboženské i politické, změnami v lenním systému v Languedocu přenesli čelní představitelé křížáků původní boj o duchovní hodnoty i do roviny mocenské.

Arnaud Amaury nabídl titul vikomta postupně hraběti z Nevers, vévodovi burgundskému a hraběti ze Saint-Pol. Všichni tři odmítli.²⁹⁹ První dva se dokonce brzy po ovládnutí Carcassonne vrátili z Languedocu na svá panství, poslední z nich je následoval o rok později. Bylo zřejmé, že se výpravy zúčastnili skutečně spíše z náboženských důvodů a neměli zájem usadit se na jihu Francie.³⁰⁰ Znamenalo by to nechat si udělit od papeže léno, které navíc záviselo na aragonském králi. Přední vazalové francouzského krále si takový krok patrně nemohli dovolit. Nabídku titulu přijal, po jednom odmítnutí ze slušnosti, Šimon z Montfortu, pán skromnějšího panství v údolí Chevreuse.³⁰¹

Šimon z Montfortu (1160-1218), čtvrtý nositel tohoto jména, byl mladším synem hraběte Šimona III. Hrabství Évreux zdědil jeho starší bratr Amaury, Šimon získal jen dílčí území. Po strýci z matčiny strany držel anglické hrabství Leicester. Anglický král Jan Bezzemek mu je však roku 1207 v rámci bojů s Francií zabavil. Možnost získání rozsáhlého panství v jižní Francii byla tak pro Šimona z Montfortu velkou příležitostí. K účasti na

²⁹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 139.

²⁹⁹ ČERNÝ, Václav, *Templáři, křížáci a kacíři*, s. 95.

³⁰⁰ Velké množství rytířů opustilo v této době křížácké vojsko s vědomím, že dostali své povinnosti, když splnili tradiční lhůtu služby v délce čtyřiceti dní. MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 65. WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 99.

³⁰¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 141.

křížové výpravě proti katarům se pravděpodobně nepřihlásil jen z duchovních pohnutek.³⁰² Z jeho jednání během bojů v Languedocu vyplývá, že ho k přijetí kříže vedly také silné mocenské ambice.

Jeho prvním krokem z pozice vikomta z Béziers a Carcassonne bylo darování tří původně katarských domů v Béziers, Sallèles a v Carcassonne řádu cisterciáků a opatovi ze Cîteaux Arnaudovi Amaurymu. Zavázal se k pronásledování heretiků za pomoci křížáckého vojska. Zároveň požádal papeže Inocence III. o potvrzení platnosti svého zvolení a dědičnosti titulu. Arnaud Amaury nyní postavil Šimona z Montfortu do čela křížové výpravy.³⁰³ Její další vyhlídky však nebyly po počátečních vítězstvích příliš slibné.

Sám Šimon z Montfortu si nadcházející nesnáze dobře uvědomoval, jak vyplývá z jeho korespondence s papežskou kanceláří. Zatímco Arnaud Amaury zmiňoval ve své zprávě papeži odchod části vojska po splnění čtyřicetidenní povinnosti jen jako okrajovou záležitost, nový vojevůdce věděl, že ho opustila velká skupina nejvýznamnějších šlechticů. Z křížáckého vojska zbyla jen hrstka rytířů a hlouček žoldáků, které bylo možné udržet v Languedocu jen za cenu zdvojnásobení žoldu. Okolní kraj byl kromě toho již nyní dosti vyčerpán a mnohé menší opěrné body byly zničeny. Ostatní hrady v horských oblastech bývalého panství Trencavelů držela drobná odbojná šlechta, která je mínila tvrdošíjně bránit.³⁰⁴ Úkol Šimona z Montfortu, který si musel ve vlastním zájmu podrobit nově svěšená území, rozhodně neměl být snadný.

Petr II. Aragonský ho za svého vazala přijal jen s výhradami. Účinné podpory se Šimon z Montfortu mohl dočkat jen ze strany církve. Papežský legát Arnaud Amaury nadále výpravu doprovázel, na straně křížáků působili i nově jmenovaní biskupové z Toulouse a

³⁰² O pět let dříve se zúčastnil čtvrté křížové výpravy, nebyl však přítomen dobytí Konstantinopole, neboť nesouhlasil se změnou cíle výpravy a se svou družinou se plavil ze Zadaru do Sýrie. (WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 103.) Svou povinnost křesťanského rytíře tedy teoreticky již jednou splnil.

³⁰³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 144.

³⁰⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 144.

z Carcassonne. Výzvy ke křížové výpravě byly neustále opakovány, ale nečetné pomocné oddíly se ke stávajícímu Šimonovu vojsku připojovaly jen dočasně v době letních tažení.³⁰⁵

Nejvýznamnější okcitánští šlechtici se rychle vzpamatovali z prvního otřesu. Hrabě z Toulouse se osobně vypravil k papeži, aby se ujistil o nedotknutelnosti svých práv – a prozatím mu byla skutečně potvrzena.³⁰⁶ Raymond Roger hrabě z Foix pevně uzavřel všechny horské pevnosti svého panství a chystal se k vytrvalému odporu vůči Šimonovi z Montfortu a jeho vojsku. To se zatím zdržovalo v nížinách. Schylovalo se však k řadě obléhání a dobývání jednotlivých opevněných městeček a hradů. Křížáci mířili k pomyslnému centru hereze ve Fanjeaux. Cestou našli opuštěná městečka Alzonne a Montréal, katarští obyvatelé opustili i samotné Fanjeaux a uprchli na hrad Montségur. Šimon z Montfortu učinil na čas z Fanjeaux křížácké ležení a na výpadech odtud si podrobil Laurac, Villesiscle, Saissac a Limoux. Obléhání Preixanu skončilo dohodou s hrabětem z Foix. Jednalo se o jednu z jeho odloučených domén. Hrabě však prozatím řešil konflikt s křížáckým vojskem smírnou cestou – nepřál si na sebe upoutávat pozornost. Později v Alzonne vyhledaly Šimona z Montfortu delegace měst Castres a Lombers a dobrovolně se mu podrobily. Do Carcassonne vyslaly několik rukojmí a umožnily zajetí dvou katarských dobrých mužů. Pod velením Šimona z Montfortu tak vzplála první hranice.³⁰⁷ Později byl vyzván opatem z Pamiers, aby si podrobil i toto městečko na cestě mezi Toulouse a Foix. Spolu s Pamiers Šimon z Montfortu obsadil bez velkých potíží i katary dříve hojně obývané Mirepoix, které jeho obyvatelé jako v mnoha jiných případech opustili. Nakonec křížáci obsadili i Albi, poslední z velkých měst bývalého panství Trencavelů.

³⁰⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 145.

³⁰⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 69. Raymond VI. se na papeže obrátil po novém konfliktu s Arnaudem Amauryem. Ten spolu se Šimonem z Montfortu požadoval již na podzim roku 1209 vydání heretiků z města Toulouse a po zamítavém vyjádření hraběte i městských konzulů uvalil na město interdikt a konzuly exkomunikoval. Hrabě i měšťané se odvolali k papeži, který prozatím nabádal svého legáta k mírnosti a Raymondovi VI. pouze znovu připomněl jeho povinnosti příslibené v Saint-Gilles. ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 154-156.

³⁰⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 147-149.

Dobytá městečka dával Šimon z Montfortu do držení jednotlivým rytířům z vojska, nebo si je prozatím ponechal, aby je později svěřil jako nadaci dominikánskému konventu v Prouille či různým církevním hodnostářům. Velmi obratně naložil i s pozůstalými po vikomtovi Trencavelovi, který v listopadu 1209 zemřel za nejasných okolností ve vězení v Carcassonne. Jeho vdově měl vyplácet pravidelnou roční rentu a ve čtyřech splátkách jí nahradit věno, jejího pětiletého synka Raymonda svěřil jako záruku do výchovy hraběti z Foix. Sám se pak vypravil do Montpellier, kde vyjednával s Petrem II. Aragonským, který jej stále odmítal přijmout jako vazala. Mezitím došlo k mnoha místním vzpourám ve vnitrozemí a křížácké posádky umístěné na některých hradech byly zajaty či pobity. Četná sídla se vrátila do rukou svých původních pánů. Na vojenskou reakci však prozatím nezbýval čas – zima přinesla přestávku ve vojenských taženích.³⁰⁸

V březnu roku 1210 pokračoval Šimon z Montfortu s novými vojenskými posilami ze severu Francie v obsazování a znovudobývání jednotlivých městeček a hradů v širokém okolí Carcassonne. Tato etapa křížové výpravy, francouzsky nazývaná *guerre des châteaux* (válka o hrady), trvala až do roku 1211. Zároveň probíhaly intenzivní boje na poli církevním. Papežský legát Arnaud Amaury slíbil toulouským konzulům snětí interdiktů a exkomunikace, žádal však za to finanční podporu pro křížáky. Měšťané nebyli jednotní v názoru na toto výkupné a shromáždili jen polovinu žádané sumy. Arnaud Amaury proto interdikt a exkomunikaci obnovil. Konzulové Toulouse se proti takovému jednání odvolali k biskupovi Fulkovi, který šňal z města církevní tresty pouze za přísahu věrnosti církvi.³⁰⁹

Z řady soustavných menších vojenských akcí tohoto období vystupuje epizoda obléhání a dobytí opevněného města Minerve v červnu a červenci 1210. Křížácké vojsko s posilami z Gaskoňska oblehlo Minerve, které se nachází na skalním bloku nad soutokem říček Le Briant a La Cesse. Oba vodní toky, které vytvořily kolem města svislé stěny kaňonů,

³⁰⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 150-153.

³⁰⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 157an.

v létě zcela vysychají. Vzhledem k poloze místa je sice nebylo možné dobýt, ale vojsko je zcela uzavřelo a vytrvalým ostřelováním z katapultu způsobilo městu značné škody. Zničena byla i cisterna, jediný zdroj vody v Minerve, a podobně jako v Carcassonne přispělo k těžké situaci obléhaných horké letní počasí. Po sedmi týdnech obléhání se místní pán Vilém z Minerve rozhodl vyjednat se Šimonem z Montfortu podmínky kapitulace města. Do jednání zasáhl Arnaud Amaury, který se v této době opět ke křižákům připojil. Obyvatelé Minerve mohli svobodně odejít a spolu s nimi i katarští Dobří křesťané, kteří by se zřekli své víry. Papežský legát správně předpokládal, že takových nebude mnoho.³¹⁰ Křižácké vojsko obsadilo Minerve a krátce na to bylo upáleno sto čtyřicet Dobrých mužů a žen.³¹¹ Jen tři ženy se vrátily k ortodoxní církvi.

Události v Minerve byly dalším impulzem k spontánnímu odevzdávání různých sídel drobných šlechticů do rukou Šimona z Montfortu. Podobnou akci s ještě delší dobou obléhání (uvádějí se tři měsíce) bylo dobývání Termes v hornaté oblasti Corbières. Zpočátku přibýly křižáckému vojsku ještě další posily z celé Francie i z německých zemí, po delším obléhání však vojsko znovu doplatilo na čtyřicetidenní lhůtu přijetí kříže a někteří rytíři jej opět opustili. Posádka města byla početná a dařilo se jí i narušovat zásobování oblehatelů. Obléhaným však docházely zásoby vody a Raymond z Termes se uvolil k vyjednávání. Bylo smluveno vydání města a velká část křižáckého vojska se ještě toho dne rozešla. Následující den však zůstaly brány Termes zavřené, neboť noční déšť znovu naplnil městské cisterny. Obléhání pokračovalo až do listopadu, kdy uvnitř opevnění propukla úplavice ze zkažené vody. V noci z 22. na 23. listopadu se obránci pokusili město tajně opustit, byli však zajati a Termes bylo konečně obsazeno křižáky.³¹²

³¹⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 253.

³¹¹ podle ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 160., a WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 98. MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 69, uvádí jen osmdesát Dobrých křesťanů.

³¹² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 163.

Cestou zpět do Carcassonne Šimon z Montfortu opět sklízel ovoce tohoto vítězství. Celá řada hradů a městeček se buď vzdala či byla nalezena opuštěná. Tam, kde se vojsku postavili místní obyvatelé na odpor, stačilo zpravidla krátké několikadenní obléhání, aby křížácké vojsko dané sídlo získalo, jako v případě Puivert. Těsně před zimní přestávkou na přelomu let 1210 a 1211 tak měl Šimon z Montfortu v rukou celé panství Trencavelů s jedinou výjimkou v podobě hradů v Cabaret.

Arnaud Amaury se zatím snažil vmanévrovat Raymonda VI. do otevřeného útoku proti křížové výpravě nebo proti papežským vyslancům, aby konečně mohl vyhlásit tažení na jeho území. Nejprve ho vyzval k účasti na dobývání pevností jeho heretických vazalů, což hrabě z Toulouse zcela logicky odmítl. Arnaud Amaury tedy následně sepsal výzvu, v níž zopakoval všechny povinnosti, které Raymond VI. slíbil splnit v Saint-Gilles-du-Gard. Připojil k nim však příkaz ke zboření či vydání všech pevností v držení Raymonda VI. a jeho vazalů a k pokání pro všechny jeho rytíře, kteří měli napříště odložit bohatý šat, obléci kutnu a držet přísný půst o chlebu a vodě a odevzdat své državy křížákům. Hrabě z Toulouse nejprve svěřil obsah listu králi Petrovi II. Aragonskému. Ten byl značně pohoršen a přislíbil patrně Raymondovi VI. podporu. Poté nechal Raymond VI. rozšířit obsah listu po všech svých územích a vyzval své poddané k obraně hrabství. V krátkém čase se v této oblasti rozvinulo všeobecné hnutí, které příznivci okcitánské kultury rádi nazývají prvními stopami místního vlastenectví. K jednotnému postupu povolal hrabě z Toulouse své vazaly i členy široké rodiny a přizval pány okolních panství, zejména hrabství Foix a Comminges a vikomtsví Béarn. Začal shromažďovat vojsko a učinil tak rozhodný krok ke konfliktu s vojskem křížové výpravy.³¹³

Na počátku jara roku 1211 se Šimonovi z Montfortu za výhodných podmínek poddal Petr-Roger z Cabaret. Pro křížácké vojsko, na další sezónu opět posílené jednotkami

³¹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 169.

francouzských šlechticů (včetně blízkého příbuzného hraběte Raymonda VI. z Toulouse – Roberta z Courtenay), se otevírala volná cesta k Toulouse. Šimon z Montfortu s vojskem oblehl Lavaur, vzdálený necelých 30km východně od Toulouse. Toto opevněné město bylo útočištěm katarských věřících a Dobrých křesťanů, kteří uprchli z dříve dobytých sídel, stejně jako šlechticů, kteří se vzepřeli Montfortově vládě. Raymond VI. se skupinou rytířů vyrazil Lavaur podpořit a chystal se k jednání se Šimonem z Montfortu, jehož vojsko však každým dnem posilovaly nové jednotky. Část křížáckých posil sice přepadl a pobil Raymond Roger z Foix se svými spojenci, obléhání Lavauru však pokračovalo. Nakonec byla podkopána a prolomena hradba a křížáci město 3. května 1211 obsadili. Místní paní Guirauode, sestra obránce města Aimeryho z Montréalu, byla zaživa vhozena do studny,³¹⁴ rebelující šlechtici byli zardoušeni a s rytíři z Toulouse se zacházelo jako s válečnými zajatci. Křížáci shromáždili podle *Chanson de la croisade albigeoise* čtyři sta, podle Viléma z Puylaurens „asi tři stovky“³¹⁵ Dobrých křesťanů, kteří pak byli upáleni. Jednalo se pravděpodobně o největší hranici za celý průběh křížové výpravy proti katarům.

Po pádu Lavauru dobyli křížáci několik cisterciáckých hradů v okolí, zejména v místech, kde byly pobity posily přicházející z Carcassonne. Zajetí Dobří křesťané byli upalováni, běžné obyvatelstvo a páni hradů však byli poddanými Raymonda VI. a Šimon z Montfortu s nimi prozatím zacházel mírně.³¹⁶ Hrabě z Toulouse se mezitím chystal na střet s křížáky. Obětoval špatně opevněné město Castelnau-d'Aud, které vypálil, aby nemohlo sloužit křížáckému vojsku jako základna, a obyvatele nechal odejít do Toulouse. Posádku umístil na hrad Montferrand pod velením svého bratra Bauduina. Šimon z Montfortu brzy Montferrand oblehl, ale záhy se s Bauduinem, který byl vychováván na francouzském dvoře a neměl s bratrem právě dobré vztahy, domluvil na vydání pevnosti a dokonce i na další účasti Bauduina na křížovém tažení.³¹⁷ Poté Šimon z Montfortu prošel s vojsky údolími řek Tarn a Aveyron, obsadil řadu

³¹⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 70.

³¹⁵ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 77.

³¹⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 175.

³¹⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 99.

tamních hradů a vsí a částečně tak obklíčil Toulouse ze severu. Z celé oblasti, kde se vojsko pohybovalo, prchalo množství obyvatel za hradby Toulouse. Šlo o kraj, ve kterém získali kataři velkou podporu a kde téměř nebylo rodiny, včetně těch šlechtických, která by neměla ve svých řadách Dobré křesťany. Hlavní město tedy sílilo i co do počtu případných obránců, dostavili se dokonce i hrabě z Foix a hrabě z Comminges i četní Raymondovi vazalové se svými rytíři.³¹⁸

Raymond VI. se stále snažil získat alespoň čas na přípravu k obraně a pokusil se znovu se Šimonem z Montfortu dohodnout na hradě v Bruniquel. Nabízel, že se křížákům vzdá i se svými zeměmi a vazaly, pokud jeho rodu nebude upřeno dědičné právo na panství Toulouse. Šimon z Montfortu však jeho podmínky nepřijal, což může naznačovat jeho mocenské zájmy v této oblasti. Křížácké vojsko pak v polovině června roku 1211 přitáhlo k Toulouse a spojilo se s novými posilami z Carcassonne. Arnaud Amaury a biskup Fulko se pokusili zprostředkovat jednání s toulouskými konzuly. Tvrdili, že křížová výprava nemá nic proti měšťanům Toulouse, a pokud město vydá hraběte Raymonda a odpřisáhne věrnost novému pánovi, kterého ustanoví Šimon z Montfortu, že bude ušetřeno útoku. Konzulové odmítli zejména přísahu vnucenému pánovi.³¹⁹ Toulouský biskup tedy vyzval ortodoxní duchovní, aby bosi a s nejsvětější svátostí opustili město a vyhnuli se zkáze.³²⁰

Křížácké vojsko vytáhlo k hradbám Toulouse. Na břehu říčky Hers se mu hrabě z Toulouse a hrabě z Foix postavili s pěti stovkami rytířů a početným doprovodem. Pokusili se ještě rozhodnutí Šimona z Montfortu zvrátit. Byli však zatlačeni k městu a neuspěli. Křížáci vyplnili široké okolí Toulouse a přitáhli k hradbám. Obléhání však trvalo jen dva týdny. Opevnění města bylo dlouhé a velice dobře bráněné, příkop před hradbou napájela řeka Garonne a z městských bran často vyrážely jednotlivé rytířské oddíly na rychlé výpady do řad oblehatelů. Město nebylo možné obklíčit a zakrátko někteří členové vojska Šimona

³¹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 177.

³¹⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 105.

³²⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 177.

z Montfortu uzavřeli s hrabětem z Toulouse mír. Koncem června 1211 se křižáci od města stáhli. Bylo však zřejmé, že dříve či později bude město napadeno znovu.

Šimon z Montfortu využil trvalí síly vojska a také faktu, že hrabě z Foix zůstal v Toulouse, a v rychlém výpadu na jih vyplenil okolí města Foix, aniž by je skutečně napadl. Zničení zralé úrody však bylo pro toto hrabství v podhůří Pyrenejí silnou ranou. Poté se vojsko vrátilo do oblastí severně od Toulouse a Šimon z Montfortu získal lenní přísahy od většiny šlechticů kraje Quercy. Brzy ho však zastihly zprávy o znovuobsazení řady dříve dobytých pevností bývalými pány či vojenskými jednotkami z Toulouse. Vypravil se proto ke Carcassonne, aby znovu shromáždil vojsko a mohl vytáhnout ke Castelnaudary, kam prý vytáhlo do protiútoku toulouské vojsko s podporou hraběte z Foix, Bernarda IV. z Comminges a dokonce i s jednotkami Gastona VI. z Béarn a sbory z několika dalších měst. Tato armáda měla nad křižáky značnou početní převahu, doplatila však na nejednotné velení a velké taktické chyby.³²¹ V kraji u Castelnaudary se rytíři hraběte z Foix střetli s křižáckým pomocným oddílem. Zatímco jej pronásledovali, do zad jim vpadl Šimon z Montfortu a snadno je porazil, neboť ostatní okcitánští pánové nepřišli Raymondu Rogerovi z Foix na pomoc.³²² K dalším bojům prozatím nedošlo a Šimon z Montfortu odtáhl k Narbonne, aby se setkal s novými vojenskými posilami, které nyní na podzim již téměř neočekával. Raymond VI. zatím projížděl své panství a shodně s hrabětem z Foix tvrdil, že u Castelnaudary nad křižáky zvítězili a zahnali je na ústup. Fáma fungovala a hrady dříve obsazené křižáky znovu otevíraly brány hraběti z Toulouse.³²³

Během zimy roku 1211 a jara 1212 však Šimon z Montfortu postupně získával zpět drobné pevnosti v okolí Toulouse a okcitánská šlechta se znovu stáhla do města. V létě se křižáci přesunuli na západ od Toulouse do kraje Agenais a dobyli i město Moissac. Hlavní město hrabství se tak postupně dostávalo do úplné izolace, zajištěn byl i přístup k Toulouse od

³²¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 106.

³²² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 183.

³²³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 71.

jihu z hrabství Foix a Comminges. Před zimou roku 1212 bylo obklíčení úplné.³²⁴ Město samotné bylo přeplněné uprchlíky z celého hrabství. Raymond VI. byl zatím na cestě k Petrovi II. Aragonskému.

Přestože území, na kterém se nyní Šimon z Montfortu s vojskem pohyboval, nebylo po právu v jeho vlastnictví, nechával si od jednotlivých místních pánů skládat lenní přísahy a formálně tak zahrnoval celou oblast pod svou pravomoc.³²⁵ Z titulu vikomta z Carcassonne a z Albi i dalších svých právoplatných titulů vyhlásil 1. prosince 1212 v Pamiers statuta, která měla patrně platit jako zákon i pro území dobytá na úkor hrabat z Toulouse, z Foix a z Comminges.³²⁶ Zdá se, že se skutečně cítil být faktickým pánem celého kraje a poslední překážku v zákonném posvěcení tohoto faktu představovalo nedobytné Toulouse s hrabětem Raymondem VI. a jeho záštitou v králi Petrovi II Aragonském, jehož lenní doménu statuty v Pamiers fakticky napadl.³²⁷

Není zcela jasné, jak se k této situaci stavěl papežský legát Arnaud Amaury. Sám sice u Carcassonne postavil Šimona z Montfortu do čela křížové výpravy, avšak tehdy patrně nemohl předpokládat, že tažení se stane spíše prostředkem k naplnění ambicí tohoto šlechtice. Ocital se nyní na neobvyklé pozici prostředníka mezi vedením křížové výpravy a Římem. Z pozdějších událostí vyplývá, že se postupně stavěl do opozice proti Šimonovi z Montfortu a snažil se dokonce na jeho úkor získat sám pro sebe určitou mocenskou základnu v Languedocu (s centrem v Narbonne). Zatím však byl pověřen novým kázáním křížové výpravy na severu Francie³²⁸ a musel okcitánské oblasti opustit.

³²⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 192.

³²⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 106.

³²⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 194., MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 72.

³²⁷ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 41.

³²⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 171.

4.2. Mocenské boje

Jak již bylo zmíněno, Raymond VI. se na sklonku roku 1212 obrátil na Petra II. Aragonského s žádostí o radu a pomoc. Může se sice zdát, že k tomuto kroku přistoupil příliš pozdě, je však pravděpodobné, že dříve by se hrabě z Toulouse nedočkal patřičné odezvy. Aragonský král se ve stejné době, kdy Šimon z Montfortu dobýval hrady v okolí Toulouse, věnoval bitvám na jiném bojišti. 16. července 1212 se mu společně s králem kastilským a navarským podařilo u Las Navas de Tolosa v Andalusii porazit muslimské Almohady a způsobit tak pád jejich říše.³²⁹ Teprve poté měl konečně volné ruce a mohl se začít plně věnovat okcitánským záležitostem.³³⁰

Hrabství Toulouse bylo formálně lénem francouzské koruny. Tento lenní vztah byl však pouhým pozůstatkem dřívější reality. Francouzský král Filip II. August nejevil velký zájem o nesnáze hraběte Raymonda VI., hrabata z Toulouse již po dlouhou dobu ani neskládala koruně přísahu a status hrabství jako francouzského léna se tak projevoval již jen zmínkami v jeho právních dokumentech.³³¹ Naopak s aragonským trůnem pojily Toulouse pevné svazky. Petr II. Aragonský provdal své dvě sestry, Eleonoru a Sancii za hraběte Raymonda VI. a jeho syna, a to i přes značnou nelibost církve. Barcelona, kde Petr II. sídlil, byla i reálně blíže Toulouse a obyvatelé Okcitanie tíhli spíše k tomuto centru, než ke vzdálenému Île-de-France, centru kapetovské moci.³³²

Petr II. Aragonský a Raymond VI. tedy plánovali změnu ve vazalském systému a přáli si podřídít Toulouse aragonské koruně. Avšak Petr II. byl zároveň vazalem papeže, který vyhlásil křížovou výpravu vedenou nyní Šimonem z Montfortu. Ale tento Šimon z Montfortu, který se chystal s křížáky zaútočit na Toulouse, byl z titulu vikomta z Carcassonne vazalem krále Petra II. Situace tedy rozhodně nebyla právě jednoduchá. Petr II. vyslal do Říma posly

³²⁹ ARTETA, Antonio Ubieto, *Dějiny Španělska*, s. 146.

³³⁰ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 108.

³³¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 198.

³³² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 72.

s poněkud netradičním návrhem. Raymond VI. se mu měl podřídít a na znamení pokání za hříchy, kterými na sebe přivolal trest křížového tažení, se měl dobrovolně vzdát titulu ve prospěch svého syna. Ten, protože byl tehdy nezletilý, měl být vychován na dvoře Petra II. v příkladném ortodoxním duchu a v nenávisti k herezi, zatímco aragonský král bude spravovat hrabství Toulouse až do jeho zletilosti. Kdyby snad Raymond VI. nebo jeho syn stejného jména porušili jakýmkoliv způsobem tuto dohodu, jejich panství mělo připadnout aragonské koruně. Pokud by papež tento návrh schválil, Šimon z Montfortu by si nikdy nemohl činit nárok na titul hraběte z Toulouse. Aragonský král neváhal upozornit také na podmínky vazalského slibu Šimona z Montfortu za bývalá panství Trencavelů, které křížácký vojevůdce porušil, když napadl hrabství Foix a Toulouse, i na četná další pochybení při jeho údajném pronásledování kacířů.³³³

Inocenc III. tento návrh bez větších průtahů schválil. Je pravděpodobné, že byl spokojen s poměrně jasným řešením složité politické situace, která v Okcitanii vznikla. Navíc byl právě nyní Petr II. nejsilnějším spojencem Svatého stolce – na rozdíl od francouzského krále, který na církev vytrvale útočil, dokázal aragonský král v bitvě u Las Navas, že je skutečným křesťanským panovníkem.³³⁴ Papež navíc mohl za těchto podmínek pokládat křížovou výpravu proti heretikům za nadmíru úspěšnou. Vikomt Trencavel, který platil za největšího ochránce katarů, byl mrtev a jeho země patřily Šimonovi z Montfortu. Dohled nad panstvím Toulouse sliboval Petr II. Aragonský a mnoho sídel katarských věřících a Dobrých křesťanů bylo pokořeno. Bylo upáleno více než šest set členů katarské hierarchie a papež mohl věřit, že herezi byla zasazena rozhodující rána.³³⁵ 15. ledna 1213 tak byla oficiálně ukončena křížová výprava proti katarům a papež vyzval Šimona z Montfortu, aby se věnoval svým povinnostem na novém panství a aby vrátil území, která dobyl neoprávněně.

³³³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 201an.

³³⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 108.

³³⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 205.

Petr II. se okamžitě vypravil s Raymondem VI. do Toulouse, aby dohlédl na provedení dohodnutých kroků. Šimon z Montfortu a zástupci ortodoxní církve shromáždění v Lavaur se mu však postavili, všechny body dohody s papežem odmítli a tvrdili, že postup křížové výpravy na území hrabství Toulouse byl legitimní, protože šlo o zákrok proti katarům.³³⁶ Šlechta, která se postavila za hraběte, byla označena za spoluvíníky zločinu ochrany hereze a nyní se v očích papežského legáta na stejnou stranu stavěl i král aragonský. Církevní hodnostáři vyslali do Říma vlastní poselstvo, které mělo zdůraznit, že hereze ještě zdaleka nebyla vykořeněna a že je třeba v křížové výpravě pokračovat. Mezitím však již do Toulouse putoval dekret o ukončení výpravy.³³⁷

Korespondence se Svatým stolcem nebyla nijak rychlá a Petr II. zatím jednal bez potvrzení svých plánů. Postupoval však, jako by byly schváleny. 27. ledna 1213 si nechal složit vazalskou přísahu od pánů z Foix, z Comminges a z Béarn a i přes písemný zákaz Arnauda Amauryho také od hraběte Raymonda VI., jeho syna a konzulů města Toulouse. Rozsáhlá panství se tak dostala pod svrchovanost aragonské koruny a zároveň pod její ochranu. Nyní tedy muselo křížácké vojsko čelit přímo aragonskému králi, pokud mělo pokračovat ve svém tažení. Na krátkou dobu vzniklo seskupení hrabství a dalších panství, kterému se někdy říká „pyrenejská říše“ nebo „okcitánské země aragonské koruny“.³³⁸ Petr II. se zachoval jako svrchovaný pán těchto zemí. Přijal přísahy nižší šlechty a pokusil se o nové vyjednávání se Šimonem z Montfortu. Pokud to bude nutné, sdělil mu, zakročí proti němu z pozice lenního pána, jehož jeden vazal napadl jiné jeho vazaly. Šimon z Montfortu prohlásil, že neustoupí a jistý si svou pozicí v čele křížáckého vojska posvěcenou papežem oficiálně vypověděl aragonskému králi lenní poslušnost. Měl za to, že jeho pán se zpronevěřil podporou hereze a přísaha poslušnosti tak byla zrušena. Jednal na vlastní pěst, aniž by čekal na pokyny z Říma.

³³⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 73.

³³⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 207.

³³⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 209an.

Přibližně v polovině února roku 1213 tak začalo období velkého diplomatického zmatku. Petr II. vyslal poselstvo k francouzskému králi, aby ospravedlnil své kroky a požádal o ruku jeho dcery Marie. Nedočkal se odezvy – Filip II. August se stále o záležitosti Toulouse a Okcitánie nezajímal. Poslové však přinesli zpět do Toulouse nepříznivé zprávy. Syn francouzského krále, budoucí Ludvík VIII., přijal kříž a strhl s sebou velké množství severofrancouzské šlechty. Dalo se tedy očekávat, že vojsko Šimona z Montfortu získá na jaře³³⁹ 1213 nevídané posily. Tyto obavy se nakonec nenaplnily, protože Filip II. August pojal záměr vylodit se v květnu v Anglii a napadnout Jana Bezzemka. Většina francouzských sil tak zůstala vázána jinde.³⁴⁰

Neshody pokračovaly, a zatímco biskupové z Toulouse a Carcassonne kázali na francouzském území albigenskou křížovou výpravu, papež Inocenc III. vyslal legáta Roberta z Courçon, aby kázal výpravu do Svaté země a aby striktně zakázal výzvy k výpravě proti katarům.³⁴¹ Do Říma dorazil v polovině března roku 1213 posel koncilu z Lavaur, jen aby zjistil, že papež posvětil záměry krále aragonského a že rozhodnutí o ukončení výpravy muselo již dorazit do Toulouse. Tak se skutečně stalo a Petr II. okamžitě zprávil papeže o tom, že vše probíhá podle očekávání, hrabě z Toulouse se podřídil a nedělá žádné těžkosti.

Papež se však nakonec rozhodl jinak. 21. května 1213 odvolal svůj souhlas s kroky Petra II.³⁴² Lednové vazalské přísahy tak pozbyly svou platnost, stejně jako pokyny Šimonovi z Montfortu k navrácení dobytých území. Aragonský král neměl nadále zasahovat do záležitostí hrabství Toulouse a byl varován, aby se žádným způsobem nestavěl na stranu ochránců hereze a proti křížové výpravě, jejíž tažení tak bylo fakticky obnoveno. Papež sice zdůraznil, že by rozhodně nemělo jít o dobývání měst, natož pak samotného Toulouse, ale o

³³⁹ Princ Ludvík se měl k vojsku připojit 21. dubna 1213, první neděli po Velikonocích. ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 212.

³⁴⁰ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 109.

³⁴¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 213.

³⁴² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 108.

boj s herezí. Náboženská stránka boje však již byla příliš spjata s mocenskou hrou na okcitánském území, jak bude ještě vysvětleno níže.

Aniž by se ohlížel na papežské listy, Šimon z Montfortu shromáždil vojsko i nové posily pod vedením biskupů z Orléans a z Auxerre. Neměl dostatečnou sílu pro obležení Toulouse, rozhodl se však usídlit v Muretu (20km jižně od města) a vytrvalými výpady oslabit okolí hlavního města a jeho zásobování. Zatímco další jeho jednotky v oblasti řek Tarn a Aveyron získávaly zpět některé pevnosti, vydal se Šimon z Montfortu v červnu do Carcassonne, kde byl jeho nejstarší, třináctiletý syn Amaury pasován na rytíře. Spolu s ním se pak vrátil do Muretu a chystal se udělit mu hrabství Comminges.³⁴³

Toulouse se zatím připravovalo k boji. Opuštěné kláštery, které se při obléhání již jednou používaly jako chlévy pro dobytek uprchlíků z venkova, sloužily nyní jako stáje a kasárna. Spolu s hrabětem Raymondem tu byli hrabata z Foix a z Comminges, stejně jako jednotky, které zde ponechal král Petr II. Čekalo se jen na jeho příjezd. Aragonský král se neohlížel na pokyny Svatého otce z 21. května 1213 a shromažďoval za Pyrenejemi vojsko.³⁴⁴

Křížáci drželi také opevněné místo v těsné blízkosti Toulouse – Le Pujol. Během krátkého a rychlého výpadu jej však rytíři z Toulouse dokázali dobýt. Šimon z Montfortu se obával, že se s opevněným městem před sebou a s aragonským vojskem v zádech dostává do příliš nebezpečné situace. Navrhl Petrovi II. příměří.³⁴⁵ Aragonský král však jeho výzvu ignoroval, překročil Pyreneje a 8. září 1213 se s vojskem utábořil před Muretem, na vyvýšenině nad plání u soutoku Garonne a Louge. 10. září sem dorazila početná vojska z Toulouse a část z nich se již následující den pokusila Muret dobýt. Petr II. Aragonský však útok odvolal a nechal hlavní část vojska Šimona z Montfortu pokojně přejít po dřevěném mostě přes Garonne přímo do města.

³⁴³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 216an.

³⁴⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 109.

³⁴⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 218an.

V táboře Petra II. panovaly neshody. Raymond VI. navrhoval opatrnou strategii. Chtěl nejprve unavit a rozptýlit křižácké vojsko, které by zaútočilo na tábor, a teprve poté využít síly spojených jednotek okcitánské šlechty. Aragonští šlechtici však dávali přednost čestné bitvě na otevřené pláni.³⁴⁶ V Muretu panovaly obavy ze síly protivníka. Šimon z Montfortu a biskup z Toulouse se několikrát pokusili vyjednávat, Petr II. však veškerá jednání odmítl. První útok na hradby Muretu dne 12. září 1213 tak zastihl křižáky téměř nepřípravené. Než se však nachystali k boji, útok ustal a rytíři mohli zaujmout postavení na bitevní pláni naproti táboru okcitánského vojska.

Šimon z Montfortu velel svému útoku ze zadních pozic. Petr II. Aragonský zaujal místo ve druhém sledu svého vojska. Vyměnil si sice zbroj s jedním ze svých vazalů, v bitvě však na sebe upozornil a pravděpodobně omylem byl zabit.³⁴⁷ Po krátké otevřené bitvě, kde se dvě vlny rytířů střetly téměř jako na turnaji, neboť aragonští vazalové preferovali individuální souboje před údernými možnostmi jednotné řady, tedy nastal chaos. Zpráva o smrti aragonského krále se nesla bojištěm. Šimon z Montfortu se svými zálohami ještě vpadl do boku okcitánskému vojsku, to se však již dalo na ústup a jednotlivé družiny opouštěly své pozice. Toulouští pěšáci se pokusili dobýt Muret, byli však pobiti Montfortovými jezdci mezi hradbami města a břehem Garonne.³⁴⁸ Na křižácké straně patrně nebylo mnoho obětí. Ztráty na okcitánské straně byly podle všeho vysoké, ačkoliv dobové prameny, které uvádějí sedm až sedmnáct tisíc mrtvých, tradičně přehánějí. Zmatek, který u Muretu vypukl, zabránil hrabatům z Toulouse a z Comminges vůbec nějak do bitvy zasáhnout. Hlavní tíhu bitvy nesli katalánští vazalové Petra II. a družina hraběte z Foix, která tvořila první sled vojska.³⁴⁹

³⁴⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 109.

³⁴⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 74.

³⁴⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 109.

³⁴⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 224-227

Několikanásobně silnější spojenecké vojsko okcitánských šlechticů tak podlehl v otevřené bitvě jednotkám křížové výpravy. Jeho slabinou byl neuspořádaný postup a nejednotné vedení boje, stejně jako nepřipravenost družin v boku vojska, které napadla jízda Šimona z Montfortu. Místní pánové doplatili na svou snahu o získání osobní pocty v individuálním boji. Sebevědomý pán pyrenejské oblasti a pravý křesťanský rytíř Petr II. byl zabit, snad i k nelibosti Šimona z Montfortu, který by ho raději držel v zajetí. Není zcela jasné, proč se Petr II. postavil do druhého sledu vojska, který se během bitvy záhy dostal do nejprudšího boje. V této době již obvyklé, že čelní představitel vojska se držel v posledních řadách, aby mohl sledovat a řídit boj.

Dědici aragonské koruny, Jakubovi I., bylo v roce 1213 jen pět let.³⁵⁰ Otázka regentství po dobu jeho nezletilosti rozdělila aragonskou a katalánskou šlechtu. Jedním z nejvýznamnějších důsledků bitvy u Muretu tak byla naprostá ztráta zájmu o okcitánské záležitosti ze strany Aragonu. Vítězství křížáků bylo nečekané, brzy však posloužilo jako očekávaný „zázrak“, který potvrzoval právoplatnost tažení a také moc Šimona z Montfortu.

Přesto se Šimon z Montfortu neobrátil hned k Toulouse. Snad očekával, že mu nyní bude dobyté území i s titulem svěřeno ze strany Říma. Během podzimu a zimy na přelomu let 1213 a 1214 se věnoval nápravě nejisté situace v Provence i v Languedocu, protože výsledek bitvy u Muretu vyvolal u místního obyvatelstva spíše sklon k odporu, než k rezignaci.³⁵¹ Podřízení a sliby věrné příslušnosti k římské církvi od hraběte Raymonda VI., okcitánské šlechty i konzulů několika měst včetně Toulouse přijal pak nový papežský legát Petr z Beneventa až na jaře roku 1214.³⁵² V mnoha případech šlo o sliby čistě formální a složené jen z nutnosti. Hrabství Toulouse se však touto cestou znovu dostalo pod ochranu Svatého stolce a Šimon z Montfortu stále nemohl považovat své tažení za úspěšně ukončené. Hájl se

³⁵⁰ Jakuba I. navíc držel Šimon z Montfortu jako rukojmí a omítal ho vydat až do dubna roku 1214, kdy mu to bylo nařízeno papežem.

³⁵¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 110.

³⁵² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 231.

tím, že pokud by se měl stáhnout na panství Carcassonne a Béziers, hereze by se dál nerušeně rozvíjela ve všech ostatních hrabstvích Okcitanie. Pokračoval tedy v manévrech a dílčích taženích po celý rok 1214. Již poněkoliťaté zasáhl i do situace v kraji Agenais západně od Toulouse, který byl lénem anglické koruny. Z pohledu západoevropské diplomacie tím ještě komplikoval vztahy mezi Francií, Anglií a papežem. Koncem roku 1214 měl však opět ve své moci většinu území hrabství Toulouse a jeho vazalů.

Papež Inocenc III. s definitivním řešením situace v hrabství Toulouse vyčkával. Chystal se je projednat s církevními hodnostáři na plánovaném Lateránském koncilu, který však měl být zahájen až v listopadu roku 1215. Na nátlak Šimona z Montfortu a okcitánských biskupů prozatím svěřil dobytá území pod Montfortovu správu, avšak pouze provizorně, do chvíle rozhodnutí koncilu.³⁵³

Na jih Francie dorazil koncem dubna roku 1215 francouzský princ Ludvík. Vítězná bitva u Bouvines v červenci 1214 uvolnila ruce francouzskému králi, který nyní již neměl důvod zdržovat svého syna a francouzskou šlechtu od přijetí kříže.³⁵⁴ Církevní hodnostáři v čele křížové výpravy byli příchodem těchto posil poněkud znepokojeni. Nebylo jisté, co lze od prince Ludvíka očekávat a s jakým úkolem ho Filip II. August do Languedocu vyslal. Princ sám však nevyvíjel žádnou samostatnou aktivitu a prozatím byl spíše pozorovatelem stávající situace.³⁵⁵ Šimon z Montfortu dokázal obratně využít jeho přítomnosti ve svém vzrůstajícím sporu s legátem Arnaudem Amaury, který si z pozice arcibiskupa z Narbonne osoboval i právo na titul vévody z Narbonne. Šimon z Montfortu nesouhlasil a nechal celý případ k posouzení princí Ludvíkovi. Nakonec padlo rozhodnutí o stržení hradeb Narbonne, ale také Toulouse a několika dalších měst.

³⁵³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 241.

³⁵⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 75.

³⁵⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 112.

Likvidace hradeb a triumfální vstup Šimona z Montfortu v doprovodu prince Ludvíka do Toulouse vyvolaly další vlnu odporu proti moci křížáckého vojevůdce. Raymond VI. a jeho syn město opustili a chystali se protestovat proti nastalé situaci u papeže během připravovaného koncilu.³⁵⁶ Šimon z Montfortu se záhy z Toulouse vrátil do Carcassonne. V červnu 1215 skončila čtyřicetidenní lhůta křížové výpravy pro francouzského prince, který se nyní vracel ke dvoru svého otce. Papežští legáti a nejvyšší církevní hodnostáři se postupně odebírali do Říma. Podzim roku 1215 ovládlo očekávání výsledků Čtvrtého lateránského koncilu.

11. listopadu 1215 byl v lateránské bazilice Nejsvětějšího Spasitele zahájen jeden z největších koncilů dosavadní církevní historie. Zúčastnilo se ho devatenáct kardinálů, přes čtyři sta arcibiskupů a biskupů, pět patriarchů řecké církve,³⁵⁷ na osm set opatů a převorů a přibližně tisíc dalších kleriků i laiků.³⁵⁸ Situace v Okcitánii byla jedním z bodů jednání, stěžejní otázky však tvořily reformy a nešvary v církevní hierarchii a idea nové křížové výpravy do Svaté země.³⁵⁹ Inocenc III. se vytrvale snažil prosadit ideu obecného míru. Znamenalo to sjednotit křesťanstvo a přivést ho tak k míru. Bylo tedy třeba sjednotit křesťanskou víru a potlačit všechny odchylné a heretické proudy. Také proto se Čtvrtý lateránský koncil zabýval zejména trojičním dogmatem. Znovu důrazně potvrdil, že tři božské osoby jsou souspodstatné a všechny sobě navzájem rovny a Kristovo vtělení že bylo skutečné, stejně jako je skutečná jeho přítomnost v proměněné eucharistii. Zde poprvé byla přímo jmenována a formulována transsubstanciace.³⁶⁰

Již druhý, ale zejména třetí kánon koncilu se věnoval problému hereze. Aniž by se blíže popisovaly bludy a charakteristické rysy katarské nauky, soustředila se pozornost přímo na způsob boje s touto „zvrhlostí“ a znovu se potvrzovala legitimita albigenské křížové

³⁵⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 243an.

³⁵⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 114., uvádí tři patriarchy.

³⁵⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 244.

³⁵⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 114.

³⁶⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 245.

výpravy. Od 14. listopadu se pak řešil problém křížáky dobytých území a hrabství Toulouse. Inocenc III. trval na tom, že církev Raymondovi VI. po patřičném pokání odpustila a že jeho země nemohou být předmětem konfiskace. Pod nátlakem církevních představitelů křížáků však připustil, že Šimon z Montfortu má nárok na část dobytých území. Mělo však jít pouze o panství zapřísáhlých heretiků. Domény věrných křesťanů, napravených kajících, vdov a sirotků měly zůstat v rukou svých původních držitelů. Šimonovi z Montfortu tak náhle hrozilo, že jménem vdovy a syna Raymonda Rogera Trancavela přijde i o vikomtství Carcassonne a Béziers. Papež navíc argumentoval tím, že i kdyby si snad Raymond VI. za své hříchy zasloužil odebrání titulu hraběte z Toulouse, nelze nárok na tento titul upřít jeho synovi.³⁶¹

Při závěrečném hlasování tohoto koncilního jednání však papežova dobrá vůle podlehla síle opozice v řadách okcitánských a francouzských biskupů.³⁶² 30. listopadu 1215 byl Raymond VI. prohlášen za sesazeného, byla mu odebrána jeho panství a byl odeslán k pokání do exilu. Jeho práva přešla téměř v úplnosti na Šimona z Montfortu.³⁶³ Pouze křížáky nedobytá území, tedy zejména Provence³⁶⁴ a další domény východně od Rhône, zůstala zachována pod patronací Svatého stolce jako budoucí dědictví pro Raymondova syna.³⁶⁵

Po Lateránském koncilu mohl Šimon z Montfortu pokládat křížovou výpravu do Languedocu za ukončenou. Výsledek jednání odpovídal jeho zájmům. Realita však byla jiná.

³⁶¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 115.

³⁶² MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 75an.

³⁶³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 77an.

³⁶⁴ Tzv. *Marquisat de Provence*, území oddělené od provensálského hrabství v roce 1125. Titul *marquis* byl do té doby pouze čestným označením potomků rodu, který přispěl k vypuzení Saracénů z této oblasti v 10. století. Na počátku 11. století byl titul sňatkem předán rodu hrabat z Toulouse. V roce 1125 vznikl spor o tento titul mezi rodem z Toulouse a držiteli hrabství Provence z rodu hrabat z Barcelony. Konflikt byl vyřešen smlouvou, která rozdělila Provence na *marquisat*, ležící severně od řeky Durance a náležející rodu hrabat z Toulouse, a hrabství na jihu Provence v držení hrabat z Barcelony. Celé území Provence náležející původnímu hrabství bylo lenním územím Římské říše od doby, kdy bylo k říši připojeno Burgundské království v roce 1032. Zdroj: http://fr.wikipedia.org/wiki/Marquisat_de_Provence, vyhledáno 10. 5. 2013. HONZÁK, František, PEČENKA, Marek, STELLNER, František, VLČKOVÁ, Jitka, *Evropa v proměnách staletí*, Praha 1997, s. 499 a 701.

³⁶⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 115.

Nový hrabě z Toulouse se na jaře roku 1216 ujal svých panství, přikázal rozebrat hradby Toulouse a naopak posílit Château Narbonnais, hraběcí hrad, který byl součástí opevnění města. Poté odcestoval do Normandie, aby složil vazalskou přísahu francouzskému králi Filipovi II. Augustovi. Raymond VI. a jeho syn Raymond Mladší se však nevzdali naděje na opětovné získání svých titulů i území. Po návratu z Říma se dočkali vstřícného přijetí v řadě provensálských měst. Zatímco Raymond VI. se vydal sbírat vojenské síly za Pyreneje, jeho syn získával obratnou politikou podporu v údolí Rhôny.³⁶⁶ Boje křížové výpravy, či nyní spíše války o hrabství Toulouse, rozhodně nebyly u konce.

Šimona z Montfortu znepokojovaly zprávy z Provence, kde Raymond Mladší oblehl křížáckou posádku v městském hradě v Beaucaire. Montfortovo vojsko se pokusilo Beaucaire dobýt, takže došlo ke dvojitému obležení – křížácká posádka byla uzavřena na hradě, město držel Raymond Mladší a před městem leželo křížácké vojsko. Nakonec však došlo k dohodě a posádka hradu byla propuštěna.³⁶⁷ Šimon z Montfortu zaznamenal v Provence částečné úspěchy, zároveň se však dozvěděl o dalším povstání obyvatel Toulouse. Proslýchalo se, že se k městu blíží bývalý hrabě Raymond VI. s početným vojskem.³⁶⁸

Nový hrabě se tedy koncem léta 1216 vydal zpět do Toulouse. Město pověřilo několik vznešených mužů vyjednáváním. Ti však byli zajati. Šimon z Montfortu se nechystal vyjednávat, jeho vojáci vpadli do města a pokusili se je podrobit silou. Měšťané se útoku ubránili a vytlačili křížáky do Château Narbonnais.³⁶⁹ Šimonovi z Montfortu tak v centru nového panství zůstal jako opora pouze tento hrad. Jeho pevností si však byl pravděpodobně jistý a po zbytek roku 1216 i na jaře 1217 se snažil prosadit svou nadvládu v okrajových oblastech hrabství.³⁷⁰ V létě roku 1217 se znovu vydal do Provence a opět se mu podařilo

³⁶⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 115an.

³⁶⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 79.

³⁶⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 116.

³⁶⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 253an.

³⁷⁰ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 116an.

získat přísahy věrnosti několika místních pánů. Stejně jako v předchozím případě jej však brzy zastihla zpráva o potížích v Toulouse.³⁷¹ A situace byla vážnější, než před rokem.

12. září 1217 Raymond VI. s vojskem skutečně dorazil k hradbám Toulouse a ráno následujícího dne vstoupil do města. Jeho bývalí poddaní se chopili zbraní a křižáky i jejich sympatizanty vytlačili z města.³⁷² Posádka věrná Šimonovi z Montfortu se opět udržela pouze v Château Narbonnais.³⁷³ Raymond VI. ovládl Toulouse, obnovil konzulát zrušený na jaře předchozího roku a vydal pokyn k obnovení částečně rozebraných hradeb.³⁷⁴ Město se horečně připravovalo na nadcházející boje a jako již několikrát během křížové výpravy se plnilo zásobami i četnými novými obránci.

S částí křižáckého vojska dorazil k Toulouse nejprve Guy z Montfortu, mladší syn hraběte Šimona. Jeho pokus o útok byl neúspěšný. Brzy však dorazil jeho otec a většina vojska. Toulouse bylo znovu obleženo. Château Narbonnais byl v Šimonových rukou a rozlehlý křižácký tábor obklopil jižní část města a předměstí Saint-Cyprien na levém břehu Garonne, spojené s městem dvěma mosty. Severní a západní brány města však zůstaly volné a Toulouse tedy mělo volné spojení s okolní krajinou. Situace se ustálila a obléhání trvalo celých deset měsíců. První skutečné boje nastaly až po Velikonocích roku 1218 (15. dubna). Obránci Toulouse často vyráželi z městských bran na krátké útočné výpady, někdy až ke křižáckému táboru.³⁷⁵ V květnu 1218 se Šimonovi z Montfortu podařilo po krátké povodni na řece získat předměstí Saint-Cyprien.³⁷⁶ Velká voda však zároveň poškodila mosty, takže postavení křižáckého vojska se o mnoho nezlepšilo.

³⁷¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 258.

³⁷² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 117.

³⁷³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 84.

³⁷⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 259an.

³⁷⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 261.

³⁷⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 119.

Na počátku června se do Toulouse dostavil Raymond Mladší s vojskem z Provence. Obrana Toulouse tak ještě posílila a Šimon z Montfortu se rozhodl pro velký přímý útok, ve kterém spatřoval jedinou naději na vítězství. Křižáci vybudovali mohutné oblévací stroje, aby si usnadnili přístup k hradbám. Na vnitřní straně opevnění však byly také umístěny katapulty, které vytrvale ostřelovaly prostor pod hradbami. První velký útok byl odražen 24. června 1218.³⁷⁷ Následující den se znovu strhl boj, vyprovokovaný tentokrát samotnými obléhanými. Guy, bratr Šimona z Montfortu, byl zasažen kamenem z katapultu. Šimon z Montfortu mu spěchal na pomoc, byl rovněž zasažen a na místě zemřel.³⁷⁸ Boje velice rychle ustaly a město Toulouse oslavovalo. Křižácké vojsko však nadále zůstávalo na svém místě.

Amaury z Montfortu, Šimonův syn, byl 26. června 1218 dosazen na místo svého otce. Začátkem července se s křižáky ještě jednou pokusil dobýt Toulouse. Neúspěch přetrvával, a tak vojsko 25. července zapálilo tábor i Château Narbonnais a odtáhlo.³⁷⁹ Po zbytek roku pak Amaury z Montfortu i Raymond VI. a jeho syn manévrovali se svými vojsky po celém hrabství Toulouse a střídavě získávali a ztráceli jednotlivé opěrné body.³⁸⁰ Nadšení z porážky Šimona z Montfortu u Toulouse obracelo přízeň místní šlechty na stranu sesazeného hraběte a rychlé vítězství Raymonda VI. nad vojsky Amauryho z Montfortu v bitvě u Baziége na jaře roku 1219³⁸¹ k tomu jen přispělo.

Na počátku června roku 1219 se však křižáci dočkali nečekaně velké posily v podobě francouzského vojska v čele s princem Ludvíkem. Dosud neúspěšné obléhání Marmande (mezi Agen a Bordeaux) se proměnilo v křižácké vítězství a v masakr ne nepodobný plenění

³⁷⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 263.

³⁷⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 121.

³⁷⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 122., ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 264.

³⁸⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 265.

³⁸¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 266.

Béziers.³⁸² 17. června již stálo vojsko prince Ludvíka před Toulouse. Nové obléhání však skončilo stejným neúspěchem, jako předchozí, aniž by proběhly nějaké větší souboje.³⁸³

Skutečnost, že původně nábožensky motivované tažení se již dávno přelilo do roviny téměř čistě politické, dokládá dochovaný seznam obránců jednotlivých věží a bran města.³⁸⁴ V Toulouse sice bylo mnoho rytířů z řad katarských věřících, rozhodně však netvořili v posádce většinu. Ortodoxní křesťané i kataři žili ve městě společně a na konfesní rozdíly se neohlíželi. Nyní šlo již čistě o obranu města a hrabství proti opakovanému dobytému tažení. Zdá se, že všichni obyvatelé bez rozdílu spoléhali v určitých obdobích na vyjednávací schopnosti biskupa Fulka a doufali, že bude stát za svým městem nehledě na přítomnost katarů. Stejně tak křížácké vojsko se soustředilo spíše na udržování pozic v krajině, než na systematické pronásledování heretiků. Zatýkání a upalování katarských věřících i Dobrých křesťanů sice provázelo dobývání jednotlivých sídel, nebylo však intenzivní a probíhalo kromě výjimečných případů vlastně i mimo zájem dobových kronik.³⁸⁵

V srpnu roku 1219 zanechal princ Ludvík obléhání Toulouse a s velkou částí vojska, kterému skončila křížácká lhůta, se vracel na sever.³⁸⁶ Situace v Languedocu se poněkud uklidnila a Raymond VI. společně se svým synem se věnovali obnově hrabství, jako by jim stále náleželo. Bylo třeba zejména znovu oživit obchod, který stál za prosperitou města i kraje. Raymond VI. udělil kupcům četná privilegia a odpustil některé daně. Výrazně posílil městský konzulát v Toulouse, do kterého byli poprvé zvoleni měšťané z kupecké vrstvy.³⁸⁷

³⁸² MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 87.

³⁸³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 269.

³⁸⁴ O původní dokument se opírá text *Chanson de la croisade albigeoise*, cituje ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 268.

³⁸⁵ Mezi léty 1213 a 1228 zmiňuje Vilém z Puylaurens ve své kronice pouze oběti vraždění po dobytí Labécède, jinak se věnuje výhradně vojenským akcím a politickým událostem. de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 93-139. Podobně se průběhem křížové výpravy zabývá i anonymní autor druhé části *Chanson*: de TUDÉLE, Guillaume, *La Chanson*, s. 33-157.

³⁸⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 123.

³⁸⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 269an.

Legitimní hrabě Amaury z Montfortu zůstal na hradě Castelnaudary, odkud střežil cestu z Toulouse do Carcassonne pro případ útoku okcitánského vojska. Na jaře roku 1220 Raymond Mladší skutečně vytáhl východním směrem. Amaury z Montfortu opustil Castelnaudary a stáhl se do Carcassonne, aby se vzápětí, když se toulouské vojsko v Castelnaudary usídlilo, vrátil a město oblehl. V tomto bodě se situace ustálila na dalších osm měsíců. Ze zpráv o probíhajících bojích je patrné, že v obleženém městě byla řada katarů, včetně zástupců katarské církevní hierarchie.³⁸⁸ Hereze evidentně neměla potíže znovu zabydlovat sídla původně dobytá a pak opuštěná křižáky. Papež Honorius III.³⁸⁹ prostřednictvím nového papežského legáta Konráda opakovaně vyzýval okcitánskou šlechtu k odmítnutí podpory heretiků a k přísaze svatého míru. Jeho výzvy se však, vzhledem k dávno změněnému charakteru války, nesetkaly s žádným ohlasem.

Obléhání Castelnaudary skončilo neúspěšně v únoru roku 1221. Pro nedostatek pramenů³⁹⁰ nejsou přesně známy další detaily dění, které zahraniční literatura s oblibou jmenuje jako *reconquête occitane* – okcitánskou rekonquistu. Jisté však je, že vojsko pod vedením Raymonda Mladšího postupovalo úspěšně ke Carcassonne a v jeho patách se na opuštěná místa vraceli katarští Dobří křesťané a zcela veřejně obnovovali a znovu otevírali své řeholní domy. Amaury z Montfortu se snažil upevnit svou moc alespoň v kraji Agenais a ve vikomtství Carcassonne a Béziers. Agenais však záhy přešlo na stranu Raymonda Mladšího a v Béziers došlo na jaře roku 1222 k povstání, které prakticky odtrhlo celé okolí města i s oblastí Minervois od Montfortova panství.³⁹¹

V této situaci se Amaury z Montfortu obrátil na francouzského krále a chtěl mu formálně věnovat všechna dobytá (a nyní ztracená) území v Languedocu.³⁹² Znamenalo by to,

³⁸⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 271.

³⁸⁹ Inocenc III. zemřel 16. července 1216, v době, kdy křižáci obléhali Beaucaire. Honorius III. (Cencio Savelli, *1148) byl zvolen papežem 18. července 1216.

³⁹⁰ *Chanson de la croisade albigeoise* končí rokem 1218, kronika Petra z Vaux-de-Cernay v roce 1219. Zdrojem pro toto období jsou tedy pouze zpětně psaná kronika Viléma z Puylaurens a nemnohé diplomatické dokumenty.

³⁹¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 274.

³⁹² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 124.

že král bude muset vojensky zasáhnout ve prospěch obklíčených křížáků. Poselstvo k Filipovi II. Augustovi však vyslal i Raymond Mladší, který spatřoval naději ve faktu, že Amaury z Montfortu dosud osobně nesložil králi vazalskou přísahu a král by tedy mohl přijmout za vazala spíše jeho, syna Raymonda VI. Pro Filipa II. Augusta to představovalo nešťastné dilema. Stále se odmítal přímo vojensky zapojit do bojů na jihu Francie, přijetím návrhu Raymonda Mladšího by si však výrazně zhoršil své již nyní nevalné postavení v očích římské církve. Francouzský král prozatím zamítl oba návrhy.³⁹³

2. srpna roku 1222 zemřel v Toulouse ve špitále johanitů Raymond VI. Jeho syn, nyní Raymond VII., nastoupil „oficiálně“ na jeho místo 21. září 1222. Z pohledu církve však byl legitimním hrabětem z Toulouse stále Amaury z Montfortu. Ten opakovaně žádal prostřednictvím legáta Konráda o pomoc francouzského krále. Filip II. August konečně v květnu roku 1223 svolal do Melun shromáždění šlechty a kleriků, aby s nimi projednal albigenské záležitosti. Není však jisté, zda se tato rada vůbec uskutečnila. V červenci pak legát Konrád svolal koncil do Sens, který měl jednat o tomtéž. Filip II. August zemřel na cestě do Sens 14. července 1223. Koncil nezaznamenal žádné jisté výsledky. Pouze princ Ludvík, nyní král Ludvík VIII. slíbil věnovat na financování křížové výpravy část prostředků z otcovy závěti.³⁹⁴

Na podzim roku 1223 se z katalánského exilu vrátil Raymond Trencavel, syn vikomta Raymonda-Rogera Trencavela poraženého v roce 1209. Bez potíží získal podporu okcitánské šlechty, obsadil Albi, Conques a několik dalších měst než se přidal k vojskům Raymonda VII. a Rogera-Bernarda z Foix, která obléhala Carcassonne. Amaury z Montfortu byl v koncích. Zůstávala s ním již pouhá dvacítká rytířů s nepočetnými jednotkami, mnoho bývalých

³⁹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 275.

³⁹⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 276.

spojenců přešlo na stranu Raymonda VII. Neměl ani prostředky na zaplacení žoldu zbývajícimu vojsku.³⁹⁵

14. ledna 1224 odevzdal Amaury z Montfortu do rukou Raymonda VII. a hraběte z Foix kapitulaci. Následující den opustil se zbytkem vojska Carcassonne a zamířil do Île-de-France.³⁹⁶ Po téměř patnácti letech skončila křížová výprava proti albigenským porážkou na místě jednoho ze svých prvních vítězství.

4.3. Královská křížová výprava

V situaci, která nastala po porážce a odchodu Amauryho z Montfortu z Languedocu, se církevní agitace ve prospěch vojenského tažení proti Raymondovi VII. znovu opřela o náboženské problémy v oblasti. Rozhodně to nebylo neprávem. Kataři obnovili svá dřívější působiště, v jejich církevní hierarchii vystřídala Dobré křesťany z počátku křížové výpravy nová generace. Roku 1226 dokonce katarský biskup z Toulouse Guilhabert z Castres svolal do Pieusse (necelých 20 km jižně od Carcassonne) katarský koncil, aby ustanovil páté katarské biskupství v kraji Razès v čele s Benediktem z Termes.³⁹⁷

Papež Honorius III. již od roku 1223 znovu žádal francouzského krále o přímý zásah v Languedocu. Ludvík VIII. skutečně na počátku roku 1224 tažení slíbil. Kladl však Svatému stolci četné podmínky pro tuto akci. Žádal zejména přiznání úplné a bezvýhradné držby dobytých území přímo francouzské koruně.³⁹⁸ Již předem tak stavěl Řím mimo budoucí dění. Zároveň však francouzský král konečně přijal opakovanou nabídku Amauryho z Montfortu, že mu mladý hrabě všechny své tituly a územní nároky na jihu Francie daruje. Ludvík VIII. se

³⁹⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 124.

³⁹⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 277.

³⁹⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 260 a 262.

³⁹⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 124.

tak stal přímým pánem těchto území a byl nucen dříve nebo později vojensky zasáhnout, stále ovšem s podmínkou, že papež přijme jeho požadavky.³⁹⁹

Není zcela jisté, jaké záměry vedly francouzského krále k těmto, v porovnání s politikou jeho otce, rozhodnějším krokům. Je možné, že za motivací tažení do kraje postiženého herezí stála jeho přísně zbožná manželka Blanka Kastilská. Pravděpodobnější však je králův zájem na získání přímého přístupu ke Středozemnímu moři a jeho obchodu. Získání rozsáhlých panství pod Pyrenejemi by navíc mohlo být podstatným krokem ve snaze vypudit Angličany ze sousední Akvitánie.⁴⁰⁰

Podmínky, které si kladl Ludvík VIII., papež nepřijal. Král totiž Honoriovi III. diktoval i to, kteří francouzští arcibiskupové mají doprovázet královské vojsko a který z nich se má stát papežským legátem. Papež si byl rovněž dobře vědom toho, že po královském zásahu by církve přišla o četné donace a speciální daň z krbu, které ve prospěch Říma v Languedocu ustanovil Šimon z Montfortu.⁴⁰¹

Honorius III. proto informoval francouzského krále, že právě jedná s Raymondem VII., který skutečně nabídl své plné podřízení se požadavkům církve, aby odvrátil hrozbu francouzského tažení. Papež se snažil manévrovat a žádal Ludvíka VIII., aby nadále vyvíjel na Raymonda VII. tlak, který by přiměl mladého hraběte z Toulouse k definitivnímu smíru. Francouzský král dal však v takové situaci od celého vyjednávání ruce pryč a nechal papeže, aby se obešel bez jeho pomoci.⁴⁰²

Složitá diplomatická jednání ponechala samotné objekty zájmu – hrabství Toulouse a vikomtství Carcassonne a Béziers – v relativním klidu. Raymond Trencavel se bez obtíží

³⁹⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 280.

⁴⁰⁰ BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 42.

⁴⁰¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 280.

⁴⁰² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 125.

postavil do čela zemí, které kdysi patřily jeho otci. Raymond VII. nadále upevňoval svou pozici na celém území hrabství Toulouse.⁴⁰³ Spolu s Rogerem-Bernardem z Foix je Arnaud Amaury povolal v červnu roku 1224 na koncil do Montpellier. Šlechtici se zavázali k přísaze věrnosti církvi a požadovali, aby všechny předchozí dokumenty vydané a stvrzené rukou Šimona z Montfortu nebo jeho syna pozbyly platnosti. Proti tomu se postavil Amaury z Montfortu a hájil se tvrzením, že nabízené darování jeho nároků na okcitánská území francouzskému králi nevešlo v platnost, a tedy že je stále právoplatným pánem dané oblasti.⁴⁰⁴ Koncil však z pověření papeže okcitánské šlechtice přijal a na konci srpna 1224 všichni složili svou přísahu.⁴⁰⁵ Zavázali se k vypuzení potulných žoldnéřů ze svých zemí, k navrácení zabraného majetku klerikům a k vytrvalému boji za jednotu církve a potlačení kacířství. Arcibiskup z Arles se pak vydal do Říma, aby stvrzenou přísahu předložil papeži ke konečnému přijetí.

Po patnáctileté křížové výpravě se tak okcitánští pánové podrobili podmínkám míru jen pod hrozbou královské výpravy na jih Francie. Byly jim navráceny tituly a statky, které jejich otcům křížová výprava z pověření papeže legálně odebrala. Papežská kurie však s definitivním smířením otálela a patrně právem pochybovala o upřímnosti slibů z okcitánské strany.⁴⁰⁶ Na dlouhou dobu situace ustrnula na mrtvém bodě. Až v lednu roku 1225 vyslal Honorius III. do Languedocu kardinála ze Sant'Angelo,⁴⁰⁷ který měl záležitost urovnat. Jednalo se mimo jiné o rozhodný krok proti požadavkům francouzského krále, který na postu papežského legáta požadoval arcibiskupa z Bourges.

Papežský legát během jara roku 1225 jednal s králem Ludvíkem VIII.⁴⁰⁸ Z jednání vyplynulo rozhodnutí svolat na listopad koncil do Bourges, kde se mělo rozhodnout, zda bude

⁴⁰³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 282.

⁴⁰⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 283.

⁴⁰⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 125.

⁴⁰⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 88.

⁴⁰⁷ Romano Frangipiani nebo Romano Bonaventura (?-1243) byl jmenován kardinálem v roce 1216.

⁴⁰⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 125.

okcitánským pánům uděleno odpuštění, nebo zda bude proti nim vyhlášena královská křížová výprava.⁴⁰⁹ Vzhledem k následujícímu dění se dá předpokládat, že výsledek koncilu byl předem daný.

Koncil v Bourges byl zahájen 29. listopadu 1225. Účastnilo se ho přes 650 církevních hodnostářů a řada zástupců světské moci. Arnaud Amaury, jeden z vedoucích představitelů křížové výpravy proti albigenským se již dostavit nemohl, zemřel dva měsíce před koncilem. Do Bourges se však dostavil Raymond VII., zopakoval svůj slib a prohlásil, že je připraven přijmout jakékoliv pokání za své hříchy. Ne náhodou se zde nabízí vzpomínka na pokání jeho otce v Saint-Gilles v červnu roku 1209. Koncil byl ochoten poskytnout Raymondovi VII. odpuštění, ten se však měl vzdát všech svých titulů a zemí jménem svým i svých následníků.⁴¹⁰

Raymond VII. abdikovat odmítnul. Zastavil tak jednání o míru, nebylo mu odpuštěno a jeho země se oficiálně staly kořistí k dobytí. Nyní mohl král Ludvík VIII. z pozice skutečného pána „albigenského kraje“ vést proti Raymondovi VII. a jeho spojencům vojenské tažení s požehnáním církve.⁴¹¹ Trvalo však ještě půl roku, než francouzský král sjednal všechny právní náležitosti výpravy a zajistil si neutralitu Anglie a Aragonu. 28. ledna roku 1226 oficiálně přijal v Paříži kříž. Velké množství jeho vazalů se zavázalo k výpravě spolu s ním a poskytlo mu svou pomoc. Církev jim zajistila odpustky i záruku nedotknutelnosti jejich statků a Raymond VII. se svými spojenci byl definitivně prohlášen za exkomunikovaného. Královská křížová výprava byla promyšlena téměř na den přesně – vojsko se mělo shromáždit v Bourges čtvrtou neděli po Velikonocích (17. května), dorazit k Lyonu ve čtvrtek Nanebevstoupení (28. května) a k Avignonu na svatodušní pondělí (7. června).⁴¹²

⁴⁰⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 284.

⁴¹⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 285.

⁴¹¹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 88.

⁴¹² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 286an.

Ačkoliv vojenské síly se k výpravě sbíraly jen pomalu a neochotně, královské tažení sklízelo úspěchy ještě před svým skutečným začátkem. Od března roku 1226 se jednotlivá města jižní Francie a místní drobní šlechtici obraceli na královskou kancelář a ochotně se králi podřizovali.⁴¹³ Snad se snažili na poslední chvíli králově výpravě zabránit, nebo snad z ní učinit jen triumfální tažení nepoznamenané bojem. Potřeba vyhnout se dalšímu vojenskému konfliktu na válkou značně postiženém území byla jednoznačná. Dokonce i konzulové města Béziers, které v roce 1209 odmítlo vydat kacíře ze svého středu, se na konci dubna 1226 podřídili francouzskému králi. Všeobecnou atmosféru paniky z příchodu samotného krále podporoval také nový arcibiskup z Narbonne Petr Amiel rozsáhlou propagandou ve jménu francouzské koruny.⁴¹⁴

Královská křížová výprava se přesto vydala na jih přesně podle plánu. 7. června 1226 stanula před Avignonem. Navzdory tomu, že město již dříve vyslalo ke králi smírné poselstvo, zůstaly nyní jeho brány zavřené. Vojsko Avignon oblehlo a postup královské výpravy se na tři měsíce zastavil. Až 12. září město kapitulovalo. Muselo zaplatit vysoké výkupné, strhnout hradby a řadu domů a vyslat oddíl rytířů do Svaté země, aby se dočkalo odpuštění. Královské vojsko však také sláblo. Tábor opustila řada rytířů, kteří pokládali svou čtyřicetidenní křížáckou službu za dávno splněnou.⁴¹⁵ Během obléhání došlo k řadě střetů, v nichž někteří rytíři padli. Zbytek vojska sužovala epidemie úplavice.⁴¹⁶

Proud slibů podřízenosti králi ze všech koutů Okcitanie však neustával. Řada měst, která dříve stála pevně na straně Raymonda VII., stejně jako velký počet šlechticů, o nichž se vědělo, že jsou spjati s katarskými kruhy, všichni vkládali svůj osud do rukou Ludvíka VIII.⁴¹⁷ Ten dorazil s tříměsíčním zpožděním na podzim roku 1226 do Languedocu. Bez

⁴¹³ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 125.

⁴¹⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 288.

⁴¹⁵ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 88.

⁴¹⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 290.

⁴¹⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 259.

odporu získal Béziers i Carcassonne, který Raymond Trencavel opustil. Dorazil do Pamiers, kde mu Amaury z Montfortu slavnostně předal statuta svého otce.⁴¹⁸ Sezóna vojenských tažení však pozvolna končila a na útok na Toulouse, kde se uzavřel Raymond VII., nebylo možné pomýšlet. Král se rozhodl odložit dokončení svého tažení na jaro příštího roku a vrátit se do Paříže.⁴¹⁹ Již od obléhání Avignonu byl nemocen a jeho stav se zhoršoval. Jeho vojsko se při návratu vyhnulo bezprostřednímu okolí Toulouse, dokázalo však obsadit několik významných opěrných bodů v oblasti – Castelnaudary, Puylaurens, Lavaur, Albi, Rodez atd. Král byl nucen zastavit se cestou na sever na hradě v Montpensier (25 km severně od Clermont-Ferrand). Jeho nemoc se zhoršila a na tomto místě 8. listopadu 1226 zemřel.⁴²⁰

Všeobecná představa budoucího uspořádání dobytých území, které odpovídalo i jmenování královských senešalů v Beaucaire, Carcassonne a Albi, stejně jako výše zmíněná neobvyklá ochota poddat se novému pánovi, zmizela spolu s králem Ludvíkem VIII. Jednalo se z velké části o psychologický vliv postavy pomazaného krále, který přišel v čele svého vojska získat svá právoplatná území. Nyní byl král mrtev, většina rychlých vazalských slibů pomyslně zemřela s ním a novou královskou autoritu představoval teprve dvanáctiletý Ludvík IX. Posvátná královská moc zeslábla a vzdálila se opět do oblasti severní Francie. Francouzského krále i Languedoc tak opět čekalo zcela nové dobovačné tažení.

Již během zimy 1226/1227 získal Raymond VII. zpět řadu míst, kde zůstala jen slabá francouzská posádka. Církev se snažila proti němu zasáhnout a ještě jednou ho společně s hrabětem z Foix a s Raymondem Trencavelem exkomunikovala.⁴²¹ Její pozice však byla velmi slabá. Na její straně stál jen zbytek francouzského královského vojska, které opustila

⁴¹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 291.

⁴¹⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 126.

⁴²⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 292.

⁴²¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 294.

většina významných rytířů. Kardinál ze Sant'Angelo přijímal taková opatření, aby zajistil prostředky k tažení, že jeho kroky musel mírnit i nový papež Řehoř IX.⁴²²

Papež zároveň vytrvale žádal nového francouzského krále o pokračování křížového tažení proti albigenským. Blanka Kastilská, která se stala regentkou království, však musela nejprve obrátit svou pozornost k vnitřní situaci země. Otázka Languedocu zůstávala prozatím stranou. Iniciativy se však chopil bratranec Filipa II. Augusta, Humbert z Beaujeu, kterého král Ludvík VIII. na smrtelné posteli jmenoval do čela svého vojska a udělil mu pravomoci králova zástupce ve vojenských otázkách.⁴²³ S nepatrnou vojenskou silou oblehl v létě roku 1227 Labécède, dobyl je a obyvatelstvo nechal zmasakrovat. Katarští Dobří křesťané, kteří se zde zdržovali, byli upáleni. Vrchní velitel vojska Humbert z Beaujeu pak najal v Albi novou družinu vojáků, oblehl a dobyl Lagrave na řece Tarn a vyplenil oblast Cordes.⁴²⁴

Proti francouzskému vojsku však postupoval Raymond VII., na jehož stranu se vraceli četní pánové, kteří v roce 1226 nabídli svou věrnost francouzskému králi. Hrabě z Toulouse tak získával zpět řadu sídel v Languedocu a podařilo se mu porazit Humberta z Beaujeu i poté, co na jaře roku 1228 získali Francouzi posily od arcibiskupa z Bourges. V létě se však Humbert z Beaujeu rozhodl uplatnit na samotné Toulouse neobvyklou taktiku. Město nebylo obleženo a neprobíhaly žádné vojenské střety. Francouzské vojsko však zdevastovalo okolí města,⁴²⁵ablokovalo přístupy do něj a zejména systematicky ničilo vinice, základ největší části ekonomiky města i hrabství.⁴²⁶ Pod vlivem těchto událostí se spojenci od hraběte z Toulouse znovu odvraceli. Zdálo se, že za těchto podmínek je jeho konečná porážka neodvratná. Je s podivem, že Raymond VII. po celé léto proti tomuto řádění nezasáhl. V září 1228 však Humbert z Beaujeu odtáhl s vojskem na hranice hrabství Foix.

⁴²² Honorius III. zemřel 18. března 1227. Na jeho místo nastoupil 19. března Ugolino di Conti pod jménem Řehoř IX. (datum narození nejisté, kolísá mezi 1145 a 1170).

⁴²³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 89

⁴²⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 295.

⁴²⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 126.

⁴²⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 297.

Náhlou pasivitou Raymonda VII. by bylo možné vysvětlit jeho nedostatečnou oporou ve vojenských silách. Po dlouhých vojenských konfliktech a po fatálním zásahu Humberta z Beaujeu ho již ani významná města jeho hrabství v čele s Toulouse nebyla schopná podporovat.⁴²⁷ Zásadní obrat však nastal na poli diplomatickém. Již od jara roku 1228 se regentka Blanka Kastilská a kardinál ze Sant'Angelo snažili dojít ke smíru s Raymondem VII.⁴²⁸ Jejich plány zahrnovaly myšlenku sňatku mezi toulouskou a francouzskou dynastií a oproti předchozí politice krále Ludvíka VIII. nepředpokládaly sesazení Raymonda VII. ani úplnou anexi jeho zemí.⁴²⁹ Chtěli se vyvarovat extrémních kroků, jaké dříve nastolil koncil v Bourges. Snaha ukončit válku pramenila jistě i z vědomí, že Raymond VII. by v případě konfliktu i nadále vzdoroval, nové královské tažení by bylo finančně nákladné a mohlo by se nečekaně protáhnout na několik dalších let bez vyhlídky na jistý úspěch.

Posledním zásahem, který přiměl Raymonda VII. k jednání s francouzskou korunou, byla blokáda Toulouse a vytrvalá devastace hrabství, kterou prováděl Humbert z Beaujeu. Zprostředkovatelem jednání se stal opat z Grandselve, který s hrabětem z Toulouse uzavřel jménem koruny v Baziège příměří. 10. září pak Raymond VII. podepsal předběžnou smlouvu,⁴³⁰ o kterou se mělo opírat pozdější mírové jednání. Zahrnovala podmínku přijetí oficiálního církevního odpuštění, které z hraběte sejme exkomunikaci, dále slib pronásledování kacířů a příslib vazalské přísahy francouzskému králi, který měl nyní být jeho jediným pánem. Raymond VII. pak svěřil osud svého panství do rukou opata z Grandselve a hraběte Thibauda ze Champagne, kteří měli ustanovit návrh definitivní smlouvy s francouzskou korunou. Tento přípravný text, někdy považovaný za součást konečné smlouvy,⁴³¹ podepsal Raymond VII. v lednu roku 1229 v Meaux.⁴³²

⁴²⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 89.

⁴²⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 127.

⁴²⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 298.

⁴³⁰ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 89.

⁴³¹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 91.

⁴³² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 300.

Finální verze mírové smlouvy však byla ve svých podmínkách přesnější a tvrdší, než předběžný návrh z Meaux. V dokumentu, který byl podepsán a stvrzen 12. dubna 1229 v Paříži, je Raymond VII. jmenován jako hrabě z Toulouse. Absence jeho titulů vévody z Narbonne a markýze z Provence naznačuje, že jeho panství zdaleka nemělo být ponecháno v původním rozsahu.⁴³³ Na prvním místě smlouvy jsou však uvedeny podmínky smíru z oblasti náboženské, aby zůstal zdůrazněn prvotní důvod, pro který vůbec byla vojenská tažení na území Languedocu zahájena. Raymond VII. se znovu zavázal potlačovat herezi a navrátit kléru veškeré zabavené statky. Na znamení pokání měl přijmout kříž a odebrat se nejméně na pět let do Svaté země.⁴³⁴ Smlouva také stanovovala přesné podmínky spolupráce světské a církevní moci při pronásledování kacířů a položila tak základ systému oficiálních udání a inkvizičním tribunálům.⁴³⁵ Na základě tohoto dokumentu byla také založena v Toulouse univerzita s teologickou fakultou, kterou měl financovat hrabě z Toulouse a která měla dohlížet na pravověrný náboženský rozvoj učenců a kleriků v celé oblasti Languedocu.⁴³⁶

Smlouva z Paříže dále stanovovala teritoriální změny v hrabství Toulouse. Z bývalých rozlehlých domén rodu ze Saint-Gilles a Toulouse byl Raymondovi VII. ponechán pouze tzv. horní Languedoc – jeho části, které spadaly do diecézí Toulouse, Agen a Cahors, s výjimkou samotného města Cahors, které připadlo jako přímé královské léno místnímu biskupovi. Z diecéze Albi zůstal Raymondovi VII. pouze pravý břeh řeky Tarn. Celý dolní Languedoc – vikomtství Nîmes, Beaucaire, Lodève, Agde a další drobná panství se dostala přímo do rukou francouzského krále, který tak získal celou pobřežní oblast bývalého panství Raymonda VII. u Středozemního moře. Svatý stolec získal náhradou celé území Provence na východním břehu Rhôny.⁴³⁷ Vikomtství Carcassonne a celé panství rodu Trencavelů se stalo královským

⁴³³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 301.

⁴³⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 92.

⁴³⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 129.

⁴³⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 301an.

⁴³⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 91.

senešalstvím.⁴³⁸ Pro Raymonda Trencavela nebylo v mírovém jednání místo. Jeho území se brzy stalo nárazníkovým pásmem mezi francouzským královstvím a královstvím Aragonu.

Území, která zůstala v držení Raymonda VII., byla v Paříži podrobena tvrdým podmínkám následnictví. Jediný potomek hraběte Toulouse a Sancie Aragonské, dcera Jana, se měla provdat za jednoho z bratrů mladého krále Ludvíka IX. Zároveň byla prohlášena za výhradní dědičku hrabství, i kdyby se Raymondovi VII. a jeho manželce později narodil syn.⁴³⁹ Bylo tak zajištěno, že i zbývající území hrabství Toulouse se dříve či později dostane do držení kapetovské dynastie.⁴⁴⁰

V rámci pařížské smlouvy byla zrušena všechna léna udělená na dobytém území jménem Šimona z Montfortu a jeho syna.⁴⁴¹ Přívržencům různých stran z předchozích konfliktů a zajatcům byla udělena amnestie, která se samozřejmě netýkala heretiků a jejich zatvrzelých ochránců. Regentka Blanka Kastilská i její rádci si byli dobře vědomi hrozby, kterou v jižní Francii ještě stále představovala řada dobře opevněných a strážných míst. Bylo nařízeno stržení hradeb asi třicítky měst včetně Toulouse, kde měl být pro francouzskou posádku zachován pouze Château Narbonnais. Královští rytíři měli obsadit řadu významných hradů nebo bývalých cister. Tato „okupace“ měla trvat deset let. Prvních pět let měl posádky financovat hrabě z Toulouse. Jeho vojenská síla měla být oslabena i řadou podobných finančních závazků (např. již zmiňované financování univerzity v Toulouse a splácení válečných náhrad).⁴⁴²

Z následujícího dění je zřejmé, že ne všechny podmínky smlouvy z Paříže pokládal Raymond VII. za závazné. Rozhodně se nevydal na křížovou výpravu do Svaté země a neměl patrně v úmyslu ani splatit všechny stanovené pokuty. Mírová smlouva však byla stvrzena a

⁴³⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 302.

⁴³⁹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 92.

⁴⁴⁰ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 127.

⁴⁴¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 128.

⁴⁴² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 303an.

bylo třeba ještě získat oficiální církevní odpuštění. Podobně jako v roce 1209 v Saint-Gilles, šlo i nyní o obřad veřejného pokání a ponížení. 12. dubna 1229 na Zelený čtvrtek předstoupil Raymond VII. v oděvu kajícíka za přítomnosti celého francouzského dvora v čele se čtrnáctiletým Ludvíkem IX. před kardinála ze Sant'Angelo. Byla mu udělena milost a byla z něj slavnostně sňata exkomunikace.⁴⁴³

Raymond VII. s devíti členy své družiny pak zůstal u francouzského dvora jako rukojmí do doby, než budou alespoň částečně stržena opevnění okcitánských měst a než budou jihofrancouzské hrady obsazeny královskou posádkou.⁴⁴⁴ Mezitím složili ostatní okcitánští šlechtici a zástupci měst přísahy věrnosti do rukou zástupců krále Ludvíka IX. Během června roku 1229 pak opustil hrabě z Toulouse nucené vězení v Louvru a spolu s francouzským dvorem se zúčastnil zasnub své devítileté dcery Jany (*1220). Jejím manželem se původně měl stát Robert z Artois (*1216), avšak nakonec byla zasnoubena s mladším bratrem krále Ludvíka IX., Alfonsem z Poitiers (*1220).⁴⁴⁵

Hrabě z Toulouse se poté vrátil na své značně umenšené panství. Záhy si nechal složit vazalské přísahy od všech svých poddaných pánů, ovšem bez svolení francouzského krále, což mu bylo ostře vytýkáno.⁴⁴⁶ Situace na jihu Francie se změnila a všichni místní šlechtici, kteří byli doposud zvyklí na relativní samostatnost tohoto kraje, si museli zvyknout, že již nejsou suverénními pány svých zemí.

⁴⁴³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 304.

⁴⁴⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 127., MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 93.

⁴⁴⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 302 a 305.

⁴⁴⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 306.

5. Doba míru

5.1. Vznik papežské inkvizice

Mírová smlouva z Paříže z dubna roku 1229 vešla v Languedocu brzy ve známost. Raymond VII. nechal pořídit její opisy v okcitánštině, aby se s jejími podmínkami mohli seznámit všichni jeho vazalové a poddaní. Reakce byly různorodé. Někteří okcitánští autoři, kteří ve svých dílech komentovali historické dění, potěšeně vítali konec vojenských tažení. Jiní se stavěli proti tvrdým požadavkům francouzské koruny a pokládali mír za velmi drazé vykoupený.⁴⁴⁷

Zpráva o výsledcích jednání v Paříži způsobila také neobvyklý pohyb v řadách katarů. Mnoho věřících a zejména Dobrých mužů a žen hromadně opouštělo města a důležitá opevněná sídla dříve, než dorazily francouzské posádky a zástupci církve, kteří měli dohlédnout na stíhání heretiků. Velké množství katarů zejména z toulouské diecéze směřovalo k opevněnému castru na hoře Montségur.⁴⁴⁸ V kraji vznikla síť útočišť pro tyto uprchlíky a řada obcí i místních pánů jim poskytovala ochranu.⁴⁴⁹

Překotná reakce katarů na výsledky jednání v Paříži byla způsobena velmi rychlým postupem provádění uzavřené smlouvy. Již 24. května 1229 byla v Toulouse v domě Bratří kazatelů otevřena nová univerzita a další kroky k potlačení hereze z církevní strany se daly

⁴⁴⁷ Vilém z Puylaurens se v kronice vyjádřil tak, že hrabě z Toulouse byl „vykoupen“ hned několikanásobně. Trubadúr Vilém Figueira vytýká římské církvi, že hraběte Raymond tvrdě zatěžuje, Bernard z Labarthe se rozčiluje nad „povědeným mírem, mírem církve a Francouzů.“ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 309, de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 141-143.

⁴⁴⁸ Původně opuštěné castrum na strmé hoře Montségur bylo majetkem Raymonda z Péreille. Mezi lety 1204 a 1206 bylo obnoveno a od roku 1209 bylo osídleno skupinou katarů uprchlých z Fanjeaux. V roce 1232 už bylo hlavním sídlem Raymonda z Péreille. Katarští Dobří křesťané se s tímto pánem dohodli, že se místo stane „hlavou a pevností“ katarské církve. Montségur se tedy stal centrem pronásledovaných katarů a jejich útočištěm v přestávkách mezi vytrvalými kazatelskými cestami. ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 317an., DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 271.

⁴⁴⁹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 268-269.

očekávat vzápětí. Na listopad roku 1229 byl do Toulouse svolán koncil, který měl stanovit přesná pravidla a postupy v nadcházejícím novém boji s herezí.⁴⁵⁰

Čtyřicet pět článků koncilu shrnovala pravidla postupu, který měl uspět na místě, kde dvacet let ozbrojených konfliktů nedokázalo herezi vykořenit. V návaznosti na ustanovení pařížské smlouvy měly nadále světská a církevní moc v boji s katary postupovat ve větší jednotě. Koncil v Toulouse poskytl právní základ systému, který z každého člena společnosti činil sílu nápomocnou k odhalení a zničení hereze. V každé farnosti byla pod vedením církevního hodnostáře vytvořena skupina zodpovědná za zjišťování informací o případných kacírích. Jejím úkolem bylo shromažďovat informace, přijímat udání a prověřovat je, předvolávat a vyslýchat podezřelé a obviněné a případně je i zatýkat. V případě, že se podezření potvrdila, byla informace předána místnímu pánovi či nejbližšímu biskupovi nebo opatovi. Vyšetřovací skupina či dvojice⁴⁵¹ byla zodpovědná i za doprovod podezřelého před biskupský tribunál.⁴⁵²

Systém trestů za prohřešky proti pravověří přejal toulouský koncil z předchozích církevních ustanovení, avšak trval na jejich přísném dodržování. Veškerý majetek měl být zabaven každému, kdo by i jen pasivně podporoval kacíře (např. věděl by, že se zdržují na jeho panství a nezakročil by proti nim). Lidé obvinění z kacírství, kteří litovali svého omylu, byli rozděleni do dvou skupin. Ti, jejichž lítost byla upřímná a zdálo se, že se mohou navrátit k pravé církvi, byli přesídleni do jiného kraje či města, získali biskupský list s potvrzením odpuštění a na znamení pokání měli na svém oděvu nosit přišité dva kříže. V případech, kdy se podezřelí obrátili jen ze strachu ze smrti a hrozil jejich návrat ke katarské víře, docházelo k jejich uvěznění, často i doživotnímu. Zatvrzelí věřící a Dobří křesťané, kteří se odmítli své víry vzdát, byli předáváni světské moci a jejich život končil na hranici.⁴⁵³

⁴⁵⁰ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 270

⁴⁵¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 134.

⁴⁵² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 312.

⁴⁵³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 101ann.

Každý poddaný hraběte z Toulouse byl nyní povinen každé dva roky obnovovat přísahu věrnosti pravověří a zavázat se k odvržení a potlačování hereze. To platilo pro muže od čtrnácti a ženy od dvanácti let.⁴⁵⁴ Spolu se systémem biskupských tribunálů, které od podezřelých získávaly informace výměnou za ulehčení případného trestu, tak vznikala v Languedocu specifická atmosféra podporující udavačství a všeobecný strach z nařčení.⁴⁵⁵ Řada věřících i někteří Dobří křesťané se spontánně zřekli své víry, aby unikli trestu. Bývalým členům katarské církevní hierarchie nabízela dokonce římská církev významné posty ve vlastní hierarchii, neboť právě oni měli mnoho cenných informací o katarrech a jejich ochráncích a vyznali se v systému katarské nauky. Příkladem takového obráceného Dobrého muže je Robert le Bougre („Bulhar“), který se stal dominikánem a zástupcem inkvizice v Champagne, nebo známý autor inkvizičních register Rainier Sacconi.⁴⁵⁶

Kroky vyšetřovatelů však vyvolávaly v Toulouse a okolí také značný odpor. Zástupci biskupské inkvizice byli napadáni, někteří byli dokonce zavražděni, stejně jako lidé podezřelí z udavačství. Tyto události znepokojovaly papeže, který vytýkal Raymondovi VII. nedostatečný dohled nad děním v hrabství a rovněž jeho neochotu splácet pokuty stanovené mírovou smlouvou z Paříže. Hrabě z Toulouse se odvolával na nepříznivý stav hospodářství na svém území a žádal Řehoře IX. o odložení povinností včetně plánované cesty do Svaté země. V létě roku 1230 skutečně získal odklad, avšak využil ho zejména k vojenským operacím a k získání některých míst na území východně od Rhône, které smlouvou v Paříži ztratil. Papež tedy své požadavky obnovil a Raymond VII. byl nucen věnovat část svých příjmů na splacení dluhů cisterciáckému řádu a dalším církevním institucím.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 313.

⁴⁵⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 136.

⁴⁵⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 101.

⁴⁵⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 315.

Církev měla výhrady i proti nedostatečně ráznému postupu hraběte z Toulouse proti kacírům. Koncil v Béziers roku 1232 zopakoval výnosy předchozího koncilu a požadoval lepší spolupráci světské moci s vyšetřovateli biskupských tribunálů. Nový biskup z Toulouse Raymond z Fauga⁴⁵⁸ přiměl Raymonda VII., aby ho doprovázel na cestě, jejímž cílem bylo zatknout skupinu Dobrých křesťanů z Montagne Noire. Přestože někteří z těchto udaných katarů unikli hranici, mise byla úspěšná.⁴⁵⁹ Raymond VII. patrně předpokládal, že tímto krokem prokázal svou dobrou vůli a věrnost římské církvi, a pokračoval v předchozím chladném přístupu k pronásledování heretiků.⁴⁶⁰

Podobně se chovali i konzulové města Toulouse. Nejtěživější starostí této městské rady bylo na počátku 30. let 13. století omezit vytrvalá kázání dominikánů o kacířích ve městě a udržet obyvatele v klidu. K bojovné náladě v Toulouse jistě přispěl i nový profesor univerzity Roland z Cremony, který nechal exhumovat ostatky jednoho katarského věřícího a jednoho valdenského z posvěcené půdy, nést je v průvodu městem a spálit na hranici. Situace ve městě se pro dominikány a univerzitní profesory teologie postupně stávala neúnosnou a jeden po druhém Toulouse opouštěli.⁴⁶¹

Společný postup církevních hodnostářů a světské moci proti kacírům, tento mezistupeň mezi biskupskou inkvizicí a inkvizicí papežskou, nedosahoval zřejmých úspěchů. Papež Řehoř IX. proto v dubnu roku 1233 obeslal dominikánské bratry a převory listem,⁴⁶² který bývá spolu s bulou *Ille humani generis* považován za zakládající akt inkvizice závislé pouze na papeži.⁴⁶³ V tomto listu nařídil všeobecné vyšetřování (*enquête, inquisitio*) v církevních provinciích Bordeaux, Bourges, Narbonne a Auch a jeho provedení svěřil právě

⁴⁵⁸ Biskup Foulque zemřel v prosinci roku 1231. de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 151.

⁴⁵⁹ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 155.

⁴⁶⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 316an. DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 110.

⁴⁶¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 139.

⁴⁶² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 273.

⁴⁶³ V tomto smyslu bude v této práci nadále používáno prostého slova "inkvizice".

dominikánům.⁴⁶⁴ Vyšetřovatelé bojující proti herezi měli být nadále naprosto nezávislí na místních světských autoritách a měli přijímat pokyny pouze od papeže.⁴⁶⁵

Výběr dominikánského řádu pro vykonávání této funkce byl podmíněn několika faktory. Jeho zaměření na boj s herezí stanovil již svatý Dominik, ačkoliv patrně nikdy nepředpokládal skutečné soudní tribunály, které by měly kacíře posuzovat. Rozhodující byl také rychlý a úspěšný rozvoj řádu v celé Evropě, díky němuž mohlo být Bratřím kazatelům poskytnuto pevné zázemí pro vyšetřovatelskou činnost. V neposlední řadě pak byla pro jejich nové poslání cenná vysoká vzdělanost členů řádu a jeho všeobecné zaměření na důsledné a vytrvalé studium, takže vyšetřovatelé byli velmi silní v teologických diskuzích a v rozeznávání kacířských názorů.⁴⁶⁶

O svém rozhodnutí informoval papež Řehoř IX. také biskupy v Languedocu a po určitou dobu tito hodnostáři s dominikány ve vyšetřování kacířství různě úspěšně spolupracovali. Brzy však biskupové papežské inkvizici zcela ustoupili, někdy jí dokonce odepírali svou pomoc. Pravomoci dominikánských inkvizitorů byly totiž tak rozsáhlé, že často přesahovaly do pravomocné sféry místních biskupů.⁴⁶⁷

Na počátku roku 1234 byli jmenováni první inkvizitoři. Byli mezi nimi převor toulouského dominikánského konventu Pons ze Saint-Gilles, jeho toulouský spolubratr Petr Seilan a Vilém Arnaud z Montpellier, kteří měli dohlížet na diecézi Toulouse a Cahors. V diecézi Albi byli jmenováni Arnaud Cathala a Vilém Pelhisson, v Carcassonne katalánský bratr Ferrer z Narbonne a Petr z Alès.⁴⁶⁸ V krátké době pak byli jmenováni další inkvizitoři, několikrát byl upravován počet i složení jednotlivých inkvizičních tribunálů.

⁴⁶⁴ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 148.

⁴⁶⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 140.

⁴⁶⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 321.

⁴⁶⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 323.

⁴⁶⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 273an.

První zákroky těchto inkvizitorů se setkaly s velkým odporem obyvatel Languedocu. V Cahors i v Albi totiž přistoupili k relativně snazšímu postupu trestání již zemřelých kacířů. Opět docházelo k exhumacím a upalování ostatků těch, kteří zemřeli v katarské víře. Bratr Arnaud Cathala byl během pokusu o vykopání jednoho ze zesnulých katarů napaden davem a zachránil se jen útekem do katedrály.⁴⁶⁹

Inkvizice se však samozřejmě věnovala i pronásledování živých, jakkoliv zpočátku bez velkých úspěchů. Podezřelí v kraji Quercy před inkvizitory uprchli a nebylo tedy koho stíhat.⁴⁷⁰ V Albi vynesli inkvizitoři tucet kajících trestů pro ty, kteří odvolali svou chybnou víru a světské moci předali dva zatvrzelé Dobré křesťany. Jednalo se o první hranici papežské inkvizice. Bratři dominikáni však přijímali i spontánní odřeknutí se katarské víry. V dubnu roku 1235 svou dosavadní víru odvrhl Raymond Déjean, který se po určitou dobu pohyboval ve společnosti nejvyšších představitelů katarské církve.⁴⁷¹ Po svém obrácení tak mohl poskytnout inkvizici cenné informace o celé řadě heretiků.

Papežská inkvizice, stejně jako dřívější vyšetřovatelé, využívala systém udávání podezřelých. Kvůli takovému udání se mezi upálené Dobré křesťany v Toulouse dostalo i několik místních řemeslníků, kteří prakticky neměli s herezí nic společného. Někdy sahali inkvizitoři i k obratné lsti, aby objevili katarské věřící. V Toulouse se například biskup Raymond z Fauga v doprovodu několika bratří dominikánů dostavil k umírající stařeně, která žádala katarské consolamentum. Představil se jí jako katarský biskup Guilhabert z Castres a vyslechl její vyznání. Poté odhalil svou pravou totožnost a vyzval ženu, aby zavrhl svou víru. Ona však odmítla své vyznání odvolat a byla pak i se svým lůžkem odnesena na hranici a upálena.⁴⁷² Podobné události opakovaně pobuřovaly nejen obyvatele Toulouse, ale i dalších

⁴⁶⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 141.

⁴⁷⁰ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 126.

⁴⁷¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 327.

⁴⁷² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 274. DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 127.

měst. V Carcassonne byl na přelomu let 1234 a 1235 přepaden a vyplněn dominikánský konvent v reakci na vlnu zatýkání heretiků.⁴⁷³

Na přelomu let 1234 a 1235 proběhlo rovněž takzvané „obecné kázání“. Všichni obyvatelé Languedocu byli povoláni k vyznání a případnému odvolání své víry před inkvizicí, naslouchalo se řadě udání. Bylo stanoveno období milosti, kdy mohl každý přednést své vyznání a odvolat jej bez rizika trestu. Mnoho věřících se dostavilo před inkvizitory v obavě, že by je někdo jiný mohl udat. Během období milosti tak bylo shromážděno množství informací o osobách podezřelých z kacířství a po skončení této lhůty došlo k řadě výsledků a zatýkání. Věřící, kteří odvolali, byli po určité době znovu předvoláni. Pokud se v mezidobí vrátili k herezi, byli považováni za nenapravitelné a tvrdě trestáni.⁴⁷⁴ Stejný postup pak byl uplatňován i během následujících let.

Během jara roku 1235 tedy proběhla řada procesů s kacíři, několikrát hořely hranice a znovu byly páleny i ostatky zesnulých. Nespokojenost obyvatel Toulouse narůstala a vyvrcholila na podzim, kdy byl z města nejprve vypuzen inkvizitor Vilém Arnaud a poté i převor dominikánského konventu a další představitelé tribunálu.⁴⁷⁵ Měšťané vyhlásili blokádu dominikánského řádu, zejména prodej zboží bratřím byl zapovězen. Biskup, jehož městské sídlo bylo napadeno, Toulouse opustil. Nakonec byl dominikánský konvent obležen a městský konzulát Bratry kazatele oficiálně z města vypověděl.⁴⁷⁶ Dominikáni odmítli konvent opustit, takže je městští ozbrojenci museli po jednom vyvést z města a na levý břeh Garonne.⁴⁷⁷

Vilém Arnaud, který se uchýlil do Carcassonne, uvalil na město Toulouse interdict a jeho konzulát exkomunikoval, stejně jako na hraběte Raymonda VII.⁴⁷⁸ K jeho rozhodnutí se

⁴⁷³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 328.

⁴⁷⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 100.

⁴⁷⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 147.

⁴⁷⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 275.

⁴⁷⁷ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 133.

⁴⁷⁸ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 105., ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 331. Jeho rozhodnutí potvrdili biskupové z Toulouse, Narbonne a Carcassonne.

připojili i ostatní languedoční biskupové a pověřili toulouské františkány, aby jejich rozhodnutí ve městě vyhlásili. Hněv měšťanů se tak obrátil i proti františkánům, kteří byli rovněž vyhnáni z města. Církevní představitelé se tedy obrátili na papeže, který obratem obvinil Raymonda VII. z nečinného přihlížení nedávným událostem a tedy z účasti na zločinech. Přístup hraběte z Toulouse pokládal za porušení pařížské smlouvy, o celém dění zpravil francouzského krále a Raymondovi VII. důrazně doporučil, aby se konečně odebral na příslibenou výpravu do Svaté země. Během května a června roku 1236 pak papež několikrát zopakoval a ještě zpřísnil své požadavky. Domy, které v Toulouse patřily heretikům, měly být strženy. Všichni kajícíci se měli bezodkladně vydat do Svaté země. Za ty, kteří zemřeli, než své pokání mohli provést, měla být církvi zaplacená suma potřebná k cestě.⁴⁷⁹

Rozhořčení papeže Řehoře IX. je pochopitelné. Rok před vyhnáním dominikánů z Toulouse se domníval, že spolupráce s Raymondem VII. je na dobré cestě. S přispěním francouzského krále přiměl hraběte z Toulouse k novému příslibu tvrdého postupu proti heretikům a vrátil dokonce do jeho rukou území Provence, které pařížská smlouva přikla Svatému stolci.⁴⁸⁰ Nyní se mohl přesvědčit, že Raymond VII. bral své sliby na lehkou váhu a namísto spolupráce s inkvizicí jí spíše kladl do cesty překážky.

Hrabě z Toulouse se však znovu pokusil zmírnit hněv církve a po jednání s Vilémem Arnaudem umožnil návrat dominikánů do Toulouse. Obsah jejich dohody není přesně znám, avšak jejím výsledkem bylo mimo jiné svěření inkvizice v Toulouse do rukou Viléma Arnauda (namísto nenáviděného Petra Seilana) a doplnění druhého inkvizitora pro Toulouse z řad františkánů,⁴⁸¹ kteří byli pokládáni za umírněnější protivníky hereze. Inkviziční tribunál v diecézi Toulouse byl tedy obnoven a pronásledování kacířů bylo obnoveno.⁴⁸²

⁴⁷⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 331an.

⁴⁸⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 333.

⁴⁸¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 148.

⁴⁸² DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 137.

Způsob, jakým inkvizitoři v jednotlivých diecézích pracovali, lze zrekonstruovat na základě dochovaných inkvizičních register a manuálů.⁴⁸³ Pro první léta papežské inkvizice sice tyto prameny postrádáme,⁴⁸⁴ avšak postup inkvizitorů se v průběhu jejich působení výrazně neměnil, takže pozdější manuály mohou být pokládány za platné i pro toto období.

Inkvizitoři se pohybovali krajem ve dvojici, doprovázeni skromnou družinou pomocníků. Ubytovali se v opatstvích či převorstvích v jednotlivých farnostech. Po svém příjezdu na místo nechali shromáždit místní obyvatelstvo a během kázání vyzvali věřící, aby přišli udat kacíře a jejich příznivce. Zároveň vyzvali i samotné heretiky, aby se v období milosti sami před inkvizitory dostavili a zřekli se své víry. Poté inkvizitoři přijímali výpovědi jednotlivců pod přísahou a podrobovali je výslechu. Písař zaznamenával výpovědi v obecném jazyce, které později uspořádal a do latiny převedl notář.⁴⁸⁵ Tímto způsobem vznikala inkviziční registra, která se v případě zachování stala významným pramenem nejen pro studie historické, ale též například sociologické.

Vyslýchání se dělilo do několika skupin. Ti, kteří vyznali pravou víru, a bylo zjevné, že nepřišli do styku s kacíři, byli vyzváni, aby setrvali ve své víře a předem se odřekli všeho kacířství. Pokud svědek před tribunálem vyznal, že straní herezi, že pomáhal Dobrým křesťanům, anebo se o něm vědělo, že se chová jako katarský věřící, avšak uznal, že to byla chyba a litoval jí, byl pokládán za kajícího. Takovému člověku bylo odpuštěno a byl mu uložen lehký trest, neboť se sám dostavil v období milosti. Získal list potvrzující odpuštění a bylo mu uloženo nosit na oděvu přišité kříže a vykonat kratší pout'.⁴⁸⁶

Po skončení období milosti se inkvizitoři ujali iniciativy a na základě shromážděných informací začali vyhledávat osoby podezřelé z kacířství a předvolávat je před tribunál.

⁴⁸³ DOSSAT, Yves, *Les crises*, 239.

⁴⁸⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 335.

⁴⁸⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 141.

⁴⁸⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 336.

Podezřelým byla přečtena svědectví, která je označovala za kacíře, aniž by znali jména těch, kteří je udali.⁴⁸⁷ Málokterému podezřelému se podařilo zcela se z nařčení očistit. Pokud však podezřelý přiznal svůj omyl a litoval ho, bylo mu uděleno pokání. Protože již minulo období milosti, byla tato pokání přísnější, v případě těžkých prohřešků se mohlo jednat i o doživotní vězení.⁴⁸⁸

Podezřelí, kteří se odmítli přiznat, byli zpravidla na určitou dobu uvězněni. Někteří z nich pak při novém výslechu změnili názor, svou chybu přiznali a odvolali. Ostatní byli souzeni jako zatvrzelí kacíři a zpravidla předáni k potrestání světské moci. V případě, že se podezřelý vůbec nedostavil před tribunál nebo dokonce uprchl před inkvizitory za hranice, byl zpravidla prohlášen za odsouzeného za kacířství, jeho byly zkonfiskovány a v případě dopadení byl odsouzen k doživotnímu vězení.⁴⁸⁹

Tyto postupy se týkaly prostých katarských věřících a jejich sympatizantů. Dobří křesťané, tedy členové katarské církevní hierarchie, měli v případě inkvizičního procesu v zásadě tři možnosti. Pokud se sami přiznali a odvrhli svou víru, bylo jim uděleno pokání a často byli přijati do kláštera. Ti, kteří byli zadrženi, přiznali se a litovali svého omylu, získali také odpuštění, ale jejich pokání bylo tvrdší. Mohlo jít opět i o doživotní uvěznění. Zatvrzelí Dobří křesťané, kteří se odmítli vzdát své víry, byli označeni za nenapravitelné kacíře a předáni světské moci. V naprosté většině případů pak byli upáleni.⁴⁹⁰

Je zřejmé, že popsany model nebylo možné uplatnit v každém případě. Situace se měnila s každým novým podezřelým, inkvizitoři nevyhnutelně promítali do výroků tribunálů své subjektivní názory. Během celého století, kdy papežská inkvizice v Languedocu působila,

⁴⁸⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 100.

⁴⁸⁸ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 136.

⁴⁸⁹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 102.

⁴⁹⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 337., papežské inkvizici a jejím postupům se podrobně věnuje GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost*, dále např. RYŠ, Grzegorz, *Inkvizice*, LEA, Henry Charles, *The inquisition of the middle ages* a DACÍK, Tomáš, *Z dějin inkvizice*.

se proměňovaly všechny faktory, místní i osobní, které měly vliv na podobu inkvizičních procesů. S postupem času lze sledovat určité přitvrzení inkvizičních metod,⁴⁹¹ v roce 1252 bylo papežem Inocencem IV. dokonce povoleno mučení v rámci inkvizičních výsledků.⁴⁹² Jeho užití však nebylo v této době příliš časté a mnozí inkvizitoři pochybovali o upřímnosti přiznání získaných tímto způsobem.⁴⁹³ Často totiž stačily extrémně podrobné otázky, které byly svědkům a podezřelým kladeny. Pokud v takové situaci stál před tribunálem nevzdělaný vesničan, úzkost a zmatení z výsledku ho zpravidla přiměly k doznání všeho, co mohl vědět nebo tušit. Opakované výsledky svědků⁴⁹⁴ měly zaručit nejen jejich setrvání na cestě pravé víry, ale též získání a ověření skutečně všech informací, které mohli poskytnout.

Systém inkvizičních výsledků postupně podkopával důvěru mezi obyvateli Languedocu. Během prvních svědeckvů udávali vyslýchání zejména již zemřelé katary anebo heretiky, kteří uprchli za hranice do Aragonu či do Lombardie. Brzy však museli podezřelí udávat i osoby z vlastní obce a dokonce i z vlastní rodiny, aby sami unikli trestu.⁴⁹⁵ Je zřejmé, že tento postup časem rozložil základ okcitánské společnosti, jejíž neobvyklá sounáležitost tvořila dosud pevný základ odporu proti římské církevní hierarchii. Přibližně do poloviny 13. století, či spíše do roku 1244, kdy byl dobyt Montségur, trvala pomyslná jednota obyvatel Languedocu. Poté se však začala vytrácet. V době, kdy nikdo nemohl důvěřovat ani svým nejbližším, stal se společný postup proti představitelům pravověří nemožným.

Závěrečná léta inkvizičních zákroků proti katarům v Okcitanii v první čtvrtině 14. století přinesla poněkud rozporuplné změny v procesech. Zatímco inkvizitor Jakub Fournier poprvé umožnil obviněným, aby je před tribunálem zastupoval obhájce, jeho kolegové Bernard Gui, Jan Duprat a Henri Chamayou přitvrdili v postupu proti obyčejným katarským

⁴⁹¹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 144.

⁴⁹² LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 150.

⁴⁹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 338.

⁴⁹⁴ Například v letech 1277 až 1279 je doloženo osm výsledků Petra Peytavi ze Sorèze a jedenáct výsledků Petra z Beauville, obyvatele Avignonetu. ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 338.

⁴⁹⁵ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 143an.

věřícím. Stačilo, aby je v době pokání po zavržení katarství někdo nařknul z obnovení hereze. Pak s nimi bylo zacházeno jako se zatvrzelými a *relapsi* (tedy osobami, které po návratu od kacířství k ortodoxii opět do kacířství upadly). Byli tedy odsouzeni k smrti upálením.⁴⁹⁶ Posledními obětmi papežské inkvizice v Languedocu se tímto způsobem stali čtyři věřící z Carcassonne v roce 1329.

Vilém Arnaud a Štěpán ze Saint-Thibéry, inkvizitoři diecéze Toulouse, provedli v letech 1236 a 1237 řadu výslechů v kraji Lauragais, v okolí Carcassonne i v Quercy. Listy pro kajícíky dokládají, že posuzovali i členy nejvyšší šlechty – jeden list byl určen například Ponsi Grimoardovi, senešalovi Raymonda VII. v Quercy, o kterém se vědělo, že je celoživotním katarským věřícím. V Toulouse se spontánně zřekl své víry jeden ze známých Dobrých křesťanů Raymond Gros.⁴⁹⁷ Mnoho katarů, včetně bývalých příslušníků toulouského konzulátu, bylo odsouzeno v nepřítomnosti. Září roku 1237 také poznamenala nová vlna upalování ostatků zemřelých heretiků. V zimě roku 1238 pak bylo k doživotnímu vězení odsouzeno pětaticet obyvatel Toulouse, kteří sice zavrhli katarskou víru, ale znovu se k ní vrátili. Byli mezi nimi členové nejvýznamnějších měšťanských rodin – Rouaix, Caraborde, Centoul a dalších. Z pozdějších pramenů je však patrné, že ne všichni byli skutečně uvězněni. Světská moc v čele s Raymondem VII. opět pracovala spíše proti inkvizici než ve shodě s ní.⁴⁹⁸

Evropská politika však v tuto chvíli pracovala pro Raymonda VII. Papež Řehoř IX. se opětovně dostal do konfliktu s císařem Fridrichem II., který byl lenním pánem hraběte z Toulouse za oblast Provence. Papež se snažil udržet Raymonda VII. na své straně a přistoupil na některé podmínky, které si hrabě z Toulouse neváhal klást.⁴⁹⁹ Jeho cesta do Svaté země byla zkrácena na tři roky a odložena na neurčito, byla mu odpuštěna vysoká

⁴⁹⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 339.

⁴⁹⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 148.

⁴⁹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 342an.

⁴⁹⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 149.

částka náhrad, které měl podle smlouvy z Paříže splácet. Pokání udělovaná jeho kajícím poddaným byla zmírněna. Řehoř IX. však stále trval na stržení domů heretiků a také na tom, že tělo Raymonda VI., otce současného hraběte, který zemřel ve stavu exkomunikace, stále nesmí být uloženo do posvěcené půdy.⁵⁰⁰ Raymond VII. rovněž požadoval odvolání papežského legáta Jana Bernina a odebrání inkvizice z rukou dominikánů, kteří podle jeho názoru postupovali příliš tvrdě. Papeži se podařilo dosáhnout kompromisu, když Janu Berninovi již neprodloužil trvání funkce legáta (skončilo v březnu roku 1238) a řadou dopisů přiměl inkvizitory k mírnějším metodám, alespoň na určitou dobu.⁵⁰¹

V souvislosti se jmenováním nového legáta Jakuba z Pecoraria pak Řehoř IX. na půl roku zastavil činnost inkvizice v Languedocu. Vzhledem k bouřlivé situaci v Itálii totiž nebylo zřejmé, kdy se papežský legát do Toulouse dostaví a papež trval na tom, že inkvizitoři musí pracovat pod legátovým dohledem. Místo šesti měsíců však byla činnost inkvizice zastavena na celé tři roky.⁵⁰² Odmilku způsobila nejen složitá politická situace, ale také řada náhod a dílčích událostí.

5.2. Pokusy o odpor

Na konci roku 1239 zasáhl Raymond VII. na území Provence proti Raymondovi Berengarovi V., vazalovi Fridricha II. za hrabství Provence.⁵⁰³ Tento katalánský šlechtic si činil nárok i na zbylou část Provence (tzv. *marquisat de Provence*), která patřila hraběti z Toulouse a byla lénem římské říše. Za zákrok proti ambicióznímu hraběti z Provence však byl Raymond VII. znovu exkomunikován. Po krátkém plenění v kraji Camargue se Raymond VII. vrátil do Toulouse. Nevyslyšel ani žádost královského senešala v Carcassonne, který vyhledal jeho pomoc proti Raymondovi Trencavelovi.⁵⁰⁴

⁵⁰⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 344.

⁵⁰¹ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 141.

⁵⁰² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 150.

⁵⁰³ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 163.

⁵⁰⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 347.

Dědic již neexistujícího vikomtství Carcassonne a Albi byl odhodlaný získat svá panství zpět z rukou francouzského krále. Nemusel vynaložit velké úsilí, aby získal na svou stranu řadu svých bývalých vazalů. Správa senešalství v Carcassonne byla špatně organizovaná a ještě hůře placená. Jakmile Raymond Trencavel překročil v roce 1240 Pyreneje, připojila se k němu řada pánů z oblasti Corbières, města z údolí Aude a z oblasti Razès, z pohoří Montagne Noire a řady dalších míst. Řady jeho vojska doplnili četní šlechtici vyhnaní ze svých panství za podporu katarů.⁵⁰⁵

Raymond Trencavel oblehl v září 1240 Carcassonne, kde se uzavřel senešal Vilém z Ormes.⁵⁰⁶ Obléhání trvalo více než měsíc, než přitáhly záchranné oddíly vyslané francouzským králem. Trencavelovo vojsko se stáhlo na hrad Montréal. Spolu s početnou družinou okcitánských šlechticů se sem uchýlilo i velké množství katarů a Dobrých křesťanů.⁵⁰⁷ Královské vojsko Montréal oblehlo a vytrvale na něj útočilo, dokud se nedostavil Raymond VII. a hrabě z Foix, kteří přiměli obě strany k vyjednávání. Vojsko Raymonda Trencavela bylo propuštěno i se zbraněmi.⁵⁰⁸ Montréal však byl vypleněn a majetek jeho obyvatel, kteří poskytli přístřeší rebelující šlechtě, byl zkonfiskován. Raymond Trencavel se se svým vojskem vracel do Katalánska, královské vojsko vedené Janem z Beaumontu mu však bylo v patách. Podařilo se mu zlomit odpor šlechty v Corbières a postupně získat zpět oblasti, které se připojily k revoltě.⁵⁰⁹ Většina šlechticů pak získala u krále odpuštění, avšak na obyvatelstvo bývalého vikomtství Trencavelů dopadla vlna zatýkání a pokut.⁵¹⁰

V této epizodě okcitánské historie hrál Raymond VII. zvláštní roli. Nepostavil se na stranu rebelů, což by byl jistě velmi neprozíravý krok. Nepřispěchal však ani na pomoc

⁵⁰⁵ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 165.

⁵⁰⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 154.

⁵⁰⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 280.

⁵⁰⁸ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 108.

⁵⁰⁹ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 167ann.

⁵¹⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 349.

královskému vojsku, jak mu měla velet vazalská povinnost. Není jisté, zda byl hrabě z Toulouse po Trencavelově vzpouře povolán k francouzskému dvoru jménem krále Ludvíka IX., nebo zda se tam v zimě roku 1241 vydal z vlastní vůle.

Raymond VII. se totiž snažil obejít podmínky následnictví v hrabství Toulouse, které stanovila smlouva v Paříži – totiž že jedinou dědičkou jeho panství je jeho dcera Jana, která se má provdat za Alfonse z Poitiers, bratra francouzského krále. Spoléhal na to, že pokud by se mu narodil legitimní syn, mohl by zpochybnit nástupnická ustanovení pařížské smlouvy. Sancier Aragonská, manželka Raymonda VII. a matka Jany, již nemohla mít děti. Již po nějakou dobu navíc panovaly mezi manžely neshody.⁵¹¹ Hrabě z Toulouse tedy potřeboval toto manželství anulovat a znovu se oženit. Aby však dosáhl anulování sňatku, musel urovnat své vztahy s papežem. Složil tedy novou přísahu naprosté věrnosti a poslušnosti římské církve do rukou papežského legáta. V Provence se smířil s Raymondem Berengarem a podařilo se mu také znovu odpřisáhnout své sliby francouzskému králi.⁵¹² Doufal, že se mu podařilo urovnat politickou situaci natolik, aby se mohl věnovat řešení nástupnické otázky.

Druhou manželkou Raymonda VII. se měla stát Sancier z Provence, třetí dcera hraběte Raymonda Berengara. Prostředníkem v jednání se stal aragonský král Jakub, syn Petra II. Zvláště pro něj se situace stala velmi komplikovanou. Sancier Aragonská, první manželka Raymonda VII., byla jeho tetou. Byla však také prinetou Sancier z Provence. Případné anulování sňatku a nové manželství by tak vlastně proběhlo v rámci rodiny, což ještě komplikovalo získání dispense od papeže. Spojení s rodem Raymonda Berengara však mohlo významně přispět k diplomatickým kontaktům hraběte z Toulouse s významnými evropskými dvory. Sestry Sancier z Provence totiž byly manželkami krále Ludvíka IX. a anglického krále Jindřicha III.⁵¹³

⁵¹¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 156.

⁵¹² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 351.

⁵¹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 361.

Papež přislíbil anulování sňatku vzhledem k tomu, že otec Raymonda VII. byl kmotrem Sencie Aragonské. Jednalo se tedy o duchovní příbuzenství a sňatek mohl být považován za neplatný.⁵¹⁴ K novému sňatku však bylo potřeba získat další papežské svolení, neboť Raymond VII. se vlastně chystal oženit s praneteří své první ženy. Poselstvo vyslané do Říma však dorazilo ke Svatému stolci v době, kdy byl již Řehoř IX. mrtev.

Hrabě z Toulouse mezitím změnil své plány a tajně jednal s Jakubem Aragonským a Hugem z Lusignan, hrabětem z Angoulême a Marche.⁵¹⁵ Tato aliance byla namířena proti francouzskému králi, neboť šlechta kraje Poitou s Hugem z Lusignan v čele odmítla přijmout svrchovanost Alfonse z Poitiers. Bratr krále Ludvíka IX. a zeť Raymonda VII. obdržel Poitou z rukou francouzského krále. Tato oblast však podle práva náležela anglickému hraběti Richardovi z Cornwallu, bratrovi Jindřicha III. Anglického.⁵¹⁶ Jejich matka se po smrti Jana Bezzemka provdala za Huga z Lusignan a bylo tedy pouze logické, že se tento šlechtic postavil na stranu Anglie. V rámci aliance s hrabětem z Toulouse mu Hugo z Lusignan nabídl ruku své dcery Markéty.⁵¹⁷

Pod záštitou krále aragonského, který ve stejné době přijal lenní přísahu za ztracené vikomtsví od Raymonda Trencavela, tak vznikl plán nevídaného povstání proti francouzské koruně. Raymond VII. se ujistil, že na jeho straně stojí většina okcitánské šlechty, která bude ochotná vypovědět svou věrnost francouzské koruně, až se v Royanu vylodí anglický král a na Francii zaútočí.⁵¹⁸

Raymond VII. se rovněž snažil omezit moc inkvizitorů na svém panství. Během léta roku 1241 znovu zahájila svou činnosti papežská inkvizice. Revolta Raymonda Trencavela, která poukázala na nebezpečí odbojné šlechty stranící katarům, a zejména rychlé střídání

⁵¹⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 157.

⁵¹⁵ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 175ann.

⁵¹⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 364.

⁵¹⁷ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 109.

⁵¹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 365.

papežů na římském stolci⁵¹⁹ přispěly k obnovení inkvizičních tribunálů, na které nyní téměř dva roky nikdo nedohlížel. K oficiálním inkvizitorům se ještě na několika místech přidali místní faráři a klerici, kteří se sami snažili vykořenit herezi. Místní obyvatelé se však zpravidla postavili improvizované inkvizici na odpor a představitele církve vyhnali nebo dokonce zabili.⁵²⁰ Vilém Arnaud a Štěpán ze Saint-Thibéry však pokračovali ve svém putování na území hrabství Toulouse a ve vyslýchání celých vesnic v kraji.

Kataři a zejména Dobří křesťané vstoupili v této době do naprosté ilegality. Jejich řeholní domy, volně přístupné a dříve běžné v každém okcitánském městečku, již nemohly fungovat. Přesto, jak již bylo zmíněno, zde byla stále řada jejich příznivců z řad šlechty i prostých obyvatel Languedocu, kteří byli ochotni jim poskytnout přístřeší a úkryt, případně i ozbrojený doprovod na cestách. Hlavním cílem katarských Dobrých mužů a žen totiž zůstávalo vytrvalé kázání, učení nových uchazečů o *consolamentum* a služba umírajícím. Kataři se proto i nyní vydávali na cesty po celé Okcitanii a jejich stále funkční biskupství byla na sobě navzájem nezávislá.⁵²¹ Centrem katarů, kde sídlila i početná družina jejich ozbrojených ochránců, však byl Montségur.

Hrabě z Toulouse se snažil přimět biskupy v Agen, Cahors a Rodez, aby převzali inkvizici zpět do svých rukou a odňali ji dominikánskému řádu. V době nejistého papežství by byl podobný krok jistě jen nevýznamnou událostí mimo oblast zájmu italského kardinálského sboru. Raymond VII. záměrně nezapojil do těchto plánů biskupa z Toulouse, který byl sám členem dominikánského řádu. Je pravděpodobné, že hrabě z Toulouse počítal s prostou fyzickou likvidací inkvizitorů pro diecézi Toulouse. Psychologický efekt jejich smrti na obyvatele herezí nejsilněji zasažené diecéze mohl dokonce přispět k následně plánovanému povstání v Okcitanii.⁵²²

⁵¹⁹ Řehoř IX. zemřel 21. srpna 1241, Celestin IV. byl zvolen až v listopadu téhož roku, ale jeho pontifikát trval jen dva týdny. Inocenc IV. byl zvolen až po osmnácti měsících sedisvakance.

⁵²⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 352.

⁵²¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 280.

⁵²² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 366.

Anglický král se vylodil v Royanu 20. května roku 1242. O šest dní později obdržel Petr-Roger z Mirepoix na Montséguru list s pokyny od hraběte z Toulouse.⁵²³ Shromáždil družinu bojovníků a vydal se k Avignonetu, kde přebývali inkvizitoři Vilém Arnaud a Štěpán ze Saint-Thibéry.⁵²⁴ V předvečer Nanebevstoupení 28. května vyčkávali ozbrojenci před městem. Byli v dokonalém kontaktu s obyvateli Avignonetu, kteří je informovali, že inkvizitoři jsou právě u večeře a později, že se celá skupina vyšetřovatelů uložila ke spánku. Místní rovněž otevřeli družině Petra-Rogera z Mirepoix bránu města i hradu a se zbraní v ruce se k ní připojili.⁵²⁵ Skupina jedenácti vyšetřovatelů – dva inkvizitoři, dva dominikáni a jeden františkánský mnich, arciděkan z Lézatu a jeho pomocník, notář, dva soudní zřizenci a převor z Avignonetu – byla přepadena ve spánku v hlavním sále donjonu. Všichni byli bez milosti pobiti a jejich majetek se stal kořistí ozbrojenců. Knihy inkvizičních register byly na místě zničeny.⁵²⁶ Rytíři pak opustili Avignonet a většina se jich vrátila na Montségur.⁵²⁷

Takzvaný masakr v Avignonetu způsobil v celém hrabství Toulouse pozdvižení. Zatímco římská církev uspořádala důstojný pohřeb obětem, které záhy prohlásila za mučedníky, obyvatelé Languedocu se radovali a oslavovali „osvobození“. Týden po události byl Raymond VII. znovu exkomunikován, ačkoliv ho církevní hodnostáři oficiálně s incidentem nespojovali.⁵²⁸ Hrabě z Toulouse vyzval svá města k obraně, a zatímco vikomt z Narbonne a Raymond Trencavel podněcovali povstání na jihu Languedocu, Raymond VII. táhl proti královskému senešalovi v Carcassonne. V půli července roku 1242 již vstoupilo hraběcí vojsko do Narbonne a záhy oblehlo senešala Viléma z Ormes a narbonského arcibiskupa Petra Amiela, kteří se stáhli do Béziers. Petr Amiel znovu exkomunikoval strůjce

⁵²³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 109.

⁵²⁴ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 148.

⁵²⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 170.

⁵²⁶ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 281.

⁵²⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 367an.

⁵²⁸ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 150.

a původce atentátu v Avignonetu a do svého obvinění tentokrát zahrnul i hraběte z Toulouse a jeho spojence.⁵²⁹

Společná akce Raymonda VII., Huga z Lusignanu a anglického krále skončila neúspěchem. Král Ludvík IX. se dozvěděl o podezřelých aktivitách hraběte z Marche a v době vylovení anglického krále v Royanu zde již bylo přítomno francouzské vojsko. Angličané byli několikrát poraženi, Jindřich III. se stáhl do Bordeaux a Hugo z Lusignanu přešel na stranu krále Ludvíka IX.⁵³⁰ Francouzské vojsko se pak obrátilo do Languedocu. Raymond VII. je sice oblehl v Penne-d'Agenais, jeho spojenci se však od něj začali odvracet.⁵³¹ Mezi prvními, kdo postavili svou lenní přísahu králi nad poslušnost hraběti z Toulouse byl hrabě Roger IV. z Foix.⁵³²

Raymond VII. záhy uznal, že další boj nemá smysl. Prostřednictvím biskupa z Toulouse se snažil sjednat s francouzským králem alespoň trochu příznivé podmínky míru. Jednání probíhala po celou zimu na přelomu let 1242 a 1243. Raymond VII. se zavázal k přísnému dodržování podmínek pařížské smlouvy z roku 1229, k tvrdému pronásledování kacířů a k potrestání viníků masakru v Avignonetu. Ve prospěch francouzské koruny ztratil několik dalších hradů a opevněných míst a řada jeho vazalů obnovila svou lenní přísahu francouzskému králi.⁵³³

Na počátku roku 1243 se Raymond VII. oženil s Markétou z Marche. Sňatek proběhl, avšak manželství bylo zatím formálně pod podmínkou, neboť mu stále ještě nebyl udělen dispens. Markéta z Marche se oficiálně nikdy nestala manželkou Raymonda VII., protože papežská kurie nikdy dispens neudělila.⁵³⁴

⁵²⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 368.

⁵³⁰ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 112.

⁵³¹ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 179.

⁵³² WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 161.

⁵³³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 112.

⁵³⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 370.

Hrabě z Toulouse pak nechal vyhledat některé spoluúčastníky incidentu v Avignonetu. Tři z nich byli oběšeni, ale další viníci nebyli nikdy vyhledáni. Někteří z nich uprchli za hranice, jiní se skrývali v kraji anebo na Montséguru.⁵³⁵ Spíše než proti atentátníkům, snažil se Raymond VII. znovu zakročit proti církvi. Před koncilem v Béziers na jaře roku 1243 tvrdil, že exkomunikace, která na něj byla uvalena, je bez opory v papeži neplatná a snažil se znovu přenést práva inkvizice z rukou jmenovaných inkvizitorů zpět do držení místních biskupů.⁵³⁶ Jakmile byl na jaře roku 1243 papežem zvolen Inocenc IV., vydal se hrabě z Toulouse do Říma, aby si ho získal na svou stranu.⁵³⁷ Ve stejnou dobu však předstoupili před papeže i zástupci dominikánského řádu z Languedocu a žádali nápravu příkoří, která jim hrabě činil. Inocenc IV. se postavil na stranu Bratří kazatelů. Inkvizice zůstala v jejich držení a pravomoci jim byly ještě posíleny.

Na koncilu v Béziers bylo pravděpodobně rozhodnuto také o pokusu dobýt nejpevnější opěrný bod katarské církve na Montséguru, kde se též ukrývali pachatelé masakru v Avignonetu. Místo měla oblehnout francouzská královská vojska i jednotky složené z obyvatel Languedocu. Senešal z Carcassonne Hugo d'Arcis se věnoval shromáždění těchto oddílů a často musel budoucí vojáky ke službě přimět silou.⁵³⁸ Okcitánci se do královských řad nehrnuli. Pod strmými svahy Montséguru se tak obklíčení uzavíralo jen pomalu. Zprvu byly jen ustanoveny hlídky na přístupových cestách k hoře. Pokud navíc sestávaly z místních obyvatel, často nechávaly ještě po zahájení obléhání obránce Montséguru, katarské věřící a Dobré křesťany procházet tam i zpět.⁵³⁹

Obhájci Montséguru tak měli dostatek příležitostí doplnit před obléháním zásoby a opatřit si dostatek zbraní a materiálu pro katapulty. Délku obléhání však nebylo možné

⁵³⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 283.

⁵³⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 372.

⁵³⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 162.

⁵³⁸ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 113.

⁵³⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 172.

předem odhadovat.⁵⁴⁰ Dobře opevněné *castrum* na nejvyšším vrcholu hory (asi 1200 m. n. m.) obývalo v době obležení asi 360 osob. Jejich počet i příslušnost k různým společenským skupinám je dobře známá díky pozdějším výsledkům obléhaných. Bylo zde přibližně 150 laiků, z nichž přes devadesát činilo bojeschopnou posádku pevnosti. Monségur však obývaly i ženy, dcery a další ženské příbuzné jednotlivých rytířů.⁵⁴¹ Do očekávaných bojů nemohlo zasáhnout přes dvě stě Dobrých mužů a žen, kteří se však podíleli na běžném chodu městečka, vytrvale kázali i během obléhání a udělovali *consolamentum* zraněným a umírajícím během útoků.⁵⁴²

Castrum na Montséguru je dnes zničeno a jeho stopy překrývá stavba hradu z konce 13. století. Částečně dochované terasy bývalého městečka dovolují jen odhadovat jeho přesnou rozlohu na nejvyšším bodě hory. Kromě opevnění *castra* byl však Montségur chráněn ještě obrannou věží na nižším vrcholu hory, zvaném Roc de la Tour⁵⁴³ (asi 800 m. n. m.). Ze svědectví obléhaných vyplývá, že uvnitř městečka se kromě běžných domů a dřevěných stavení nacházel také hrad či snad opevněný palác Raymonda z Péreille.⁵⁴⁴

Jak již bylo zmíněno, armáda oblehatelů se scházela pomalu a trvalo téměř celé léto roku 1243, než byl Montségur úplně odříznut od svého okolí. Zdá se však, že probíhaly alespoň nepatrné pokusy o útok na pevnost nebo ostřelování jejích zdí, neboť několik obránců bylo zraněno, často smrtelně, patrně kameny z katapultů. Každému z nich bylo uděleno *consolamentum*.⁵⁴⁵ Obléhání však trvalo až do zimy roku 1243 bez jakékoliv změny. Francouzské vojsko se právem obávalo příchodu zimních měsíců, které mohly být v okolí Montséguru velice nepříznivé. Bylo však obvyklé, že sníh se zde objevoval až na konci ledna či v únoru, takže cílem bylo získat Montségur do Vánoc roku 1243.⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 379.

⁵⁴¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 288.

⁵⁴² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 375ann.

⁵⁴³ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 171.

⁵⁴⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 383an.

⁵⁴⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 290 a 293.

⁵⁴⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, 380.

V prosinci se podařilo, jak popisuje Vilém z Puylaurens,⁵⁴⁷ vyslat během jedné noci lehce ozbrojený oddíl doprovázený místními obyvateli, kteří horu znali, na Roc de la Tour. Posádka, která tuto předsunutou věž držela, byla pobita, a tím královské vojsko provedlo rozhodující krok v dobývání Montséguru. Cesta na Roc de la Tour byla upravena tak, aby byl přístup sem snazší pro ozbrojence. Montségur byl nadále ostřelován z katapultů. Obránci však, soudě podle nalezených kamenů z praků a katapultů, odpovídali podobným způsobem.⁵⁴⁸

Na počátku roku 1244 se královské vojsko několikrát pokusilo o přímý útok na *castrum*. V příkrém terénu jistě nešlo o masivní akci, přesto však francouzští vojáci dosáhli hradeb městečka a poničili jeho předsunutá opevnění.⁵⁴⁹ Řada obránců přišla během prvních měsíců roku 1244 o život. Situace v *castru* se navíc citelně zhoršovala.⁵⁵⁰ Jakkoliv mohly být zpočátku zásoby potravin velké, nyní z nich již nemohlo mnoho zbývat. Domy a přístřešky byly poničeny vytrvalým ostřelováním pevnosti a i přes duchovní podporu Dobrých křesťanů musela morálka obránců upadat. Byli si vědomi, že pokud bude Montségur dobyt, budou jeho obyvatelé téměř jistě do posledního pobiti.

Petr-Roger z Mirepoix, který stál po celou dobu v čele obránců Montséguru, požádal 2. března 1244 po dohodě s katarským biskupem Bertrandem Martym o vyjednávání. Senešal Hugo z Arcis, který vedl francouzské vojsko, brzy přijal podmínky kapitulace, které Petr-Roger předložil. Byla vyhlášena lhůta dvou týdnů, po kterých měl Petr-Roger odevzdat Montségur do rukou „krále a církve.“⁵⁵¹ Pachatelé vražd v Avignonetu měli být ušetřeni stíhání a trestu. Vítězní Francouzi si však samozřejmě také kladli podmínky. Montségur musel okamžitě odevzdat rukojmí a Dobří křesťané byli vydáni do rukou římské církve. Byli

⁵⁴⁷ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 185.

⁵⁴⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 384.

⁵⁴⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 172.

⁵⁵⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 386.

⁵⁵¹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 115.

vyzváni k odvržení katarské víry. Všichni ostatní obyvatelé Montséguru byli podrobeni inkvizičnímu výslechu.⁵⁵²

Po celou dobu obléhání očekávali obránci Montséguru pomoc ze strany hraběte Raymonda VII. Jeho příchod byl původně přislíben již na zimu na přelomu let 1243 a 1244. Dokonce i závěrečná dvoutýdenní lhůta snad měla být poslední možností, kdy měl Raymond VII. Montségur zachránit.⁵⁵³ Složitá diplomatická jednání s papežem Inocencem IV. a s císařem v Římě mu však zabránila ve včasném návratu do Languedocu.⁵⁵⁴

Během posledních dvou týdnů katarského Montséguru se odehrála nevídaná událost. Přes dvacet katarských věřících požádalo Bertranda Martyho, aby jim bylo uděleno *consolamentum* a aby byli přijati mezi Dobré křesťany.⁵⁵⁵ Sami se tak rozhodli pro nevyhnutelnou smrt na hranici. Ve středu 16. března 1244 senešal Hugo z Arcis převzal jménem francouzského krále městečko na Montséguru. Arcibiskup Petr Amiel nechal shromáždit Dobré křesťany a vyzval je ke konverzi k pravověří. Své víry se nevzdal žádný z nich. Na úpatí hory byla tedy vystavěna vysoká ohrada naplněná dřevem – hromadná hranice, kde byli všichni katarští Dobří křesťané upáleni.⁵⁵⁶

V tomto případě se nejednalo o inkviziční zásah proti katarům, ani neproběhl tribunál, ačkoliv inkvizitoři byli přítomni a věnovali se později systematickému výslechu obyvatel Montséguru. Hranice byla zapálena na pokyn arcibiskupa Petra Amiela a jménem římské církve tak, jak to bývalo běžné v době křížové výpravy proti albigenským.⁵⁵⁷

⁵⁵² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 293.

⁵⁵³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 292.

⁵⁵⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 388.

⁵⁵⁵ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 115.

⁵⁵⁶ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 173.

⁵⁵⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 389.

Castrum na Montséguru měli těsně před dobytím tajně opustit někteří Dobří křesťané. Jejich jména jsou doložena a objevují se později v prostředí katarských církví v Lombardii. Je tedy pravděpodobné, že útěk, provedený snad v noci a pomocí lana spuštěného po nejstrmějším svahu hory, se zdařil.⁵⁵⁸ Jeho spojení s odnesením a případným ukrytím pokladnice katarské církve je však předmětem dohadů. Kataři na Montséguru jistě disponovali určitými finančními prostředky a část z nich byla z hradu vynesena ještě před úplným uzavřením obležení.⁵⁵⁹ Teorie o pokladu zachráněném na poslední chvíli však nejsou dostatečně podloženy.

Montségur byl v roce 1244 předán do rukou Guye II. z Lévis, který za něj složil lenní přísahu francouzskému králi. Stavby na skalnatém ostrohu byly srovnány se zemí. Syn či snad vnuk Guye II. nechal pak na místě katarského městečka postavit koncem 13. století hrad, který se stal významným opěrným bodem francouzského vojska v této oblasti.⁵⁶⁰ Podobný osud potkal již během křížové výpravy a krátce po ní řadu *caster* v Languedocu. Na jejich místě a na dalších strategicky významných bodech vznikly na přelomu 13. a 14. století hrady, které měly střežit hraniční linii mezi francouzským královstvím a Aragonem. Tyto pevnosti, často ve spojitosti s místní oficiální značkou „Pays cathare“,⁵⁶¹ bývají často nesprávně jmenovány pod shrnujícím názvem „katarské hrady“, ačkoliv katarům nikdy nesloužily.⁵⁶²

Raymond VII. se vrátil ze své cesty do Říma až půl roku po pádu Montséguru. Jednání s papežem a s císařem však mohl pokládat za velmi úspěšná. Podařilo se téměř dojít ke smíru, Raymond VII. byl zbaven exkomunikace a císař mu opět udělil lenní území v Provence. Urovnal vztahy téměř se všemi svými dřívějšími oponenty, včetně francouzského krále a

⁵⁵⁸ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 113an.

⁵⁵⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 384.

⁵⁶⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 390.

⁵⁶¹ Značka „Pays cathare“ (katarský kraj) vznikla v roce 1989 v souvislosti s vlnou zájmu o dějiny katarů v oblasti Aude a Corbières pro specifický okruh památek. Její použití se rozšířilo i na řemeslné výrobky a další lokální produkty. BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 56.

⁵⁶² BRENON, Anne, *Kataři*, s. 116. Mezi nejznámější „katarské hrady“ patří samozřejmě Montségur, dále hrady Quéribus, Peyrepertuse, tzv. čtyři hrady v Lastours, kde je archeologicky doložena přítomnost *castra*, Aguillar a další.

církevních hodnostářů v hrabství Toulouse.⁵⁶³ Své úspěchy oslavil na Vánoce roku 1244 pasováním dvou stovek nových rytířů v Toulouse a slavnostní cestou po hrabství, během které přijal nové lenní sliby od svých vazalů.

Jediným zjevným neúspěchem požadavků Raymonda VII. bylo zachování inkvizice v rukou dominikánského řádu. Papež Inocenc IV. trval na svém, potvrdil papežskou inkvizici a církevním hodnostářům v Okcitánii přikázal, aby s ní bezvýhradně spolupracovali. Raymond VII. tak byl obratně vyřazen z politických bojů kolem inkvizice a papež navíc spoléhal na to, že místní biskupové budou dohlížet na patřičně mírný přístup inkvizitorů k podezřelým.⁵⁶⁴ Vyšetřování a tribunály tak pokračovaly bez omezení. Jen na podzim roku 1244 byla uvězněna řada podezřelých a kajícníků v diecézích Toulouse, Cracassonne i Albi a opět proběhlo i několik „procesů“ s mrtvými katary. Záznamy výsledků podezřelých a svědků, které se zachovaly, jsou cenným historickým pramenem pro konkrétní události. Jen díky výsledkům obyvatel Montséguru, které vedl katalánský inkvizitor Ferrer, jsou známy podrobné osudy katarského městečka v době jeho obléhání.⁵⁶⁵

Inkvizitoři si však po incidentu v Avignonetu byli vědomi nebezpečí, které jim může na cestách po venkovských oblastech hrozit. Spolehli se tedy na síť bezpečných klášterů, kam nechávali povolát hromadně obyvatele z jednotlivých obcí.⁵⁶⁶ I nadále probíhaly opakované výsledky a tribunály mimo spontánních doznání a zavržení katarské víry shromažďovaly stále nové informace o katarských věřících a Dobrých křesťanech. Během několika let po pádu Montséguru bylo odsouzeno velké množství katarských věřících ke kajícím trestům a k uvěznění. Méně četné soudy s Dobrymi křesťany mají své opodstatnění – na hranici pod Montségurem zahynulo mnoho členů katarské církevní hierarchie.⁵⁶⁷ Ostatní Dobří křesťané

⁵⁶³ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 169.

⁵⁶⁴ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 118.

⁵⁶⁵ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 173.

⁵⁶⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 395.

⁵⁶⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 297ann.

se měli před inkvizitory velmi na pozoru, a pokud neuprchli do Lombardie či za Pyreneje, pohybovali se po Languedocu velmi opatrně a skrývali se.

Dobytí Montséguru neznamenal okamžitý konec katarské církve.⁵⁶⁸ Vytrvalý postup inkvizice však pozvolna podrypal základy, na kterých bylo společenství Dobrých křesťanů a jejich věřících postaveno. Nastupující nedůvěra, vynucená či dobrovolná udání a zákroky proti ochráncům katarů z řad drobné šlechty přispěly k pomalému zániku hereze.⁵⁶⁹

V roce 1245 pokračoval Raymond VII. v odvážných plánech na zpochybnění nástupnických podmínek pařížské mírové smlouvy. Jeho sňatku s Markétou z Marche stále ještě nebyl udělen dispens. Hrabě z Toulouse uvažoval o tom, že by bylo patrně lepší obnovit alianci s hrabětem Rayondem-Berengarem z Provence a oženit se s jeho čtvrtou dcerou Beatrix, sestrou dříve zmiňované Sancie.⁵⁷⁰ Papež na žádost Raymonda VII. zrušil jeho nepovolený sňatek s dcerou Huga z Lusignan. Ve stejné době však zemřel Raymond-Berengar. O jeho dceru se rázem ucházeli syn aragonského krále Jakuba a bratr krále Ludvíka IX. Karel z Anjou. Beatrix z Provence se nakonec stala manželkou bratra francouzského krále.⁵⁷¹

Poslední možnost řešení nástupnického problému tak Raymondovi VII. unikla. Král Ludvík IX. jeho záměry prohlédl a na počátku roku 1247 přiměl hraběte z Toulouse k definitivnímu přijetí kříže a k příslibu cesty do Svaté země, kterou mu ukládala pařížská smlouva již od roku 1229. Samotný francouzský král se chystal ke křížové výpravě. K jeho doprovodu se v roce 1248 v novém přístavu Aigues-Mortes⁵⁷² připojila řada okcitánských kajcníků, včetně Raymonda Trencavela a nechvalně známého ochránce katarů Oliviera

⁵⁶⁸ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 118.

⁵⁶⁹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 145.

⁵⁷⁰ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 119.

⁵⁷¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 413.

⁵⁷² Král Ludvík nechal tento přístav na pravém břehu Rhôny vybudovat právě pro potřeby nalodění křížové výpravy a pro pozdější obchodní využití. Jeho záměrem bylo získat opěrný bod na pobřeží Středozemního moře, který by mohl konkurovat přístavům na levobřežní části Provence, která patřila Římské říši.

z Termes. Rok 1247 tak proběhl ve znamení příprav k výpravě a v atmosféře neobvyklé přízně papeže i francouzského krále vůči hraběti z Toulouse, kterému byla dokonce navracena řada hradů obsazených podle pařížské smlouvy francouzským vojskem.⁵⁷³

Raymond VII. se však opět snažil ze svých slibů vycouvat. V srpnu roku 1248 se sice setkal s Ludvíkem IX. v Aigues-Mortes, k nalodění však putoval až do Marseille. Tam usoudil, že doba již pokročila a že v nadcházejícím období špatného počasí by bylo příliš nebezpečné vyplout. Svůj odjezd na křížovou výpravu tak odložil na následující rok⁵⁷⁴ a nadále se věnoval správě hrabství. V létě roku 1249 měl údajně vydat příkaz k upálení osmdesátky katarských věřících z Agen, kteří v jeho přítomnosti přiznali svůj omyl.⁵⁷⁵ Není jasné, jaké měl tento krok opodstatnění a zda nejde o nějaký omyl kronikáře. Ačkoliv by se mohlo jednat o způsob, jak upozornit papeže na nesprávnou činnost inkvizice, hromadná hranice určená prostým katarským věřícím neměla obdoby a rozhodně neodpovídala dřívějším stížnostem Raymonda VII. na příliš přísný postup inkvizitorů.

V srpnu roku 1249 se hrabě z Toulouse dostavil do Aigues-Mortes, kde se jeho dcera Jana a zeť Alfons z Poitiers chystali k cestě do Svaté země.⁵⁷⁶ Raymond VII. se ani tentokrát k oddílům křížové výpravy nepřipojil. Cestou zpět na svá panství byl nucen se zastavit v Millau. Postihla ho horečka a byl upoután na lůžko. V krátké době se k němu dostavili languedočtí biskupové, konzulové z Toulouse, hrabě z Comminges a další významné osobnosti Okcitanie. Bylo zřejmé, že hrabě z Toulouse se již neuzdraví. 23. září roku 1249 nadiktoval svou poslední vůli, v níž potvrdil následnictví své dcery Jany a udělil několika klášterům významné donace. O dva dny později přislíbil, že pokud se uzdraví, odebere se okamžitě do Svaté země. 27. září však zemřel a byl pohřben v opatství Fontevrault.⁵⁷⁷

⁵⁷³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 414.

⁵⁷⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 164.

⁵⁷⁵ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 195.

⁵⁷⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 121.

⁵⁷⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 165.

5.3. Okcitánie v rukou kapetovců a úspěch inkvizice

V letech 1249 a 1250 aktivita papežské inkvizice zeslábla. První generace inkvizitorů se postupně vzdávala své funkce a jednotliví inkvizitoři se na zbytek života uchýlili do klášterů. Papež Inocenc IV. prozatím nejmenoval nové inkvizitory a jejich dosavadní povinnosti svěřil zpět do rukou biskupů v Languedocu.⁵⁷⁸ Četnost vyšetřování tak zákonitě poklesla, neboť církevní hodnostáři se museli věnovat především svým obvyklým povinnostem v diecézích. Přesto však výslechy v menší míře pokračovaly. Objevilo se několik spontánních přiznání k herezi, který jsou mezi lety 1254 a 1256 zaznamenána i u šesti Dobrých křesťanů.⁵⁷⁹

Církev Dobrých křesťanů tak dostala příležitost k obnově.⁵⁸⁰ Uvolněná místa biskupů a jejich pomocníků byla obsazena, samotných Dobrých mužů a žen však patrně stále ubývalo. Například v hrabství Foix jich bylo již před rokem 1250 velmi málo a kontinuita katarské nauky se držela spíše v lidové formě mezi prostými věřícími, kteří si víru již tradičně předávali z generace na generaci. V hrabství Toulouse bylo ještě během výslechů inkvizitora Bernarda z Caux do roku 1246 odsouzeno k smrti na hranici třiatřicet Dobrých mužů a třicet sedm Dobrých žen.⁵⁸¹ Řada dalších byla uvězněna a někteří z nich se své víry zřekli. Někteří uprchli před inkvizitory do Lombardie.⁵⁸² Je tedy zjevné, že vrstva katarských představených, na nichž celá církev stála, byla značně oslabena. Po polovině 13. století se stávalo, že katarští věřící, kteří si přáli stát se Dobrymi křesťany, museli odplout do Itálie, aby se mohli zúčastnit příslušného obřadu vedeného katarskými děkany či vyššími hodnostáři.

Když na podzim roku 1249 zemřel Raymond VII., jeho dědička byla se svým manželem Alfonsem z Poitiers na cestě do Svaté země. Blanka Kastilská z titulu francouzské

⁵⁷⁸ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 176.

⁵⁷⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 418.

⁵⁸⁰ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 186

⁵⁸¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 421.

⁵⁸² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 307.

královny-matky, které byla po dobu křížové výpravy Ludvíka IX. svěřena vládě nad královstvím, vyslala okamžitě do Languedocu komisaře, kteří se postarali o převedení hrabství pod přímou svrchovanost koruny.⁵⁸³ Vše proběhlo ve jménu nástupnických podmínek smlouvy z Paříže. Závět' Raymonda VII. se stala ve své podstatě nadbytečnou a Alfons z Poitiers ji dokonce po svém návratu do Toulouse nechal prohlásit za neplatnou a zabavil ve svůj prospěch donace, které bývalý hrabě z Toulouse připsal některým klášterům.⁵⁸⁴

Alfons z Poitiers nastolil v hrabství Toulouse zcela nový směr vlády. Pod záminkou náhrady výdajů na křížovou výpravu zavedl velmi tvrdou daňovou politiku. Nový zdroj finančních prostředků spatřoval i v možnosti konfiskace majetků odsouzených heretiků.⁵⁸⁵ Dalo se tedy očekávat, že bude trvat na přísném a intenzivním pronásledování osob podezřelých z kacířství. Již cestou do Toulouse se setkal na jaře roku 1251 v Lyonu s papežem a patrně ho přiměl k obnovení papežské inkvizice. Nedostatek dochovaných pramenů nedovoluje podrobné sledování kroků papežské kurie v této otázce. Jisté však je, že k definitivnímu převzetí inkvizice dominikánskými bratry došlo v Toulouse až v roce 1255 a v Carcassonne dokonce až roku 1259. Za zpožděním mohl stát mimo jiné vleklý spor Alfonse z Poitiers a církevních hodnostářů o majetky zabavené kacířům. Nepanovala totiž shoda v tom, komu by měly náležet. Bratři kazatelé se nechtěli do těchto sporů zapojit, a proto zatím neodpovídali na opakované papežské výzvy k převzetí inkvizičních tribunálů.⁵⁸⁶

Převor dominikánů v Paříži, který měl jmenovat inkvizitory pro Toulouse, zareagoval na papežské listy až koncem roku 1254. Papež Inocenc totiž ztratil s Bratry kazateli trpělivost a chystal se inkvizici svěřit do rukou františkánů.⁵⁸⁷ Záležitosti se náhle daly do pohybu a

⁵⁸³ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 123.

⁵⁸⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 430.

⁵⁸⁵ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 129.

⁵⁸⁶ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 183.

⁵⁸⁷ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 188.

v roce 1255 převzali dominikáni Renaud z Chartres a Jan ze Saint-Pierre funkce inkvizitorů v Toulouse.⁵⁸⁸

Situace v hrabství Toulouse, které nyní prostřednictvím bratra krále Ludvíka IX. spadalo pod francouzskou korunu, a v senešalství Carcassonne, které bylo pod přímou francouzskou správou, se příliš nelišila. Alfons z Poitiers se dlouho v Toulouse nezdržel a hrabství kontroloval na dálku prostřednictvím řady úředníků a správců.⁵⁸⁹ Stejným způsobem spravoval francouzský král své domény v Okcitánii a oba bratři se snažili zejména vytěžit ze svých panství dostatek financí pro přípravu nové křížové výpravy do Svaté země. V celém Languedocu vznikaly během 50. let 13. století pokusy o ozbrojený odpor vůči církevním i světským autoritám, zpravidla však byly potlačeny již v zárodku.⁵⁹⁰

Diplomatické potíže vznikaly i v souvislosti s tím, že královská doména nyní bezprostředně sousedila se zeměmi aragonské koruny. Jakub Aragonský si stále činil nároky na některé enklávy na bývalém území rodu Trencavelů. Spory byly definitivně vyřešeny po bleskovém dobytí hradu Quéribus v roce 1255,⁵⁹¹ který držel s podporou aragonského krále odbojný šlechtic Chabert z Barbaira. V červenci roku 1258 byla po dlouhých jednáních v Corbeil podepsána smlouva, která stanovovala přesnou hranici mezi královstvími a zaručovala oboustranné odstoupení ode všech nároků na panství, která z pohledu jednoho či druhého krále ležela za ní. Tato hranice zůstala neměnnou až do Pyrenejského míru z roku 1659.⁵⁹²

Po půl století překotných událostí se situace na jihu Francie relativně uklidnila. Spíše než politické zvraty mělo nyní dějiny Okcitánie znovu psát systematické pronásledování kacířů. Alfons z Poitiers byl pánem hrabství Toulouse až do srpna roku 1271, kdy zemřel.

⁵⁸⁸ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 185.

⁵⁸⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 166.

⁵⁹⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 431an.

⁵⁹¹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 173.

⁵⁹² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 435.

Jeho manželka, která byla nositelkou toulouského dědictví, zemřela pouhé tři dny po něm.⁵⁹³ Jejich manželství zůstalo bezdětné. Francouzský král Filip III. Smělý, který nastoupil v roce 1270 na trůn po smrti svého otce Ludvíka IX., tak získal do svých rukou přímou vládu nad hrabstvím Toulouse. Posledním krokem francouzské koruny, který přímo zasáhl do dějin languedocké oblasti, byla amnestie, kterou tento král udělil v roce 1279 obyvatelům Okcitanie obviněným ze zločinů světské i náboženské povahy.⁵⁹⁴ Část konfiskovaných majetků se tak vrátila do rukou šlechtických rodů, které dříve podporovaly katarskou církev. Oslabená síť ochránců Dobrých křesťanů však již nebyla schopna využít této výhody ke znovuzrození pronásledované církve. Je možné, že panovník rovněž soudil, že urozené rodiny se již znovu nepostaví na stranu kacírů, aby svou pozici neohrozily.

Jak již bylo zmíněno, papežská inkvizice se po polovině 13. století znovu vrátila do rukou dominikánů. Její systém byl již víceméně ustálený a postupovala i nadále podle zavedených principů. Nezávislost inkvizice na veškerých autoritách kromě papeže byla nyní všeobecně respektována a církevní hodnostáři s inkvizitory v mnoha případech ochotně spolupracovali. K oběma tribunálům – v Toulouse a v Carcassonne – byli jmenováni dva inkvizitoři, jejich funkce byla dlouhodobá a v případě úmrtí či odchodu do ústraní kteréhokoliv z nich byl nový inkvizitor jmenován ve velmi krátké době. V čele toulouského a carcassonského tribunálu se mezi lety 1259 a 1328 vystříдалo přes třicet inkvizitorů.⁵⁹⁵

Během necelých sedmdesáti let se několikrát proměňovaly sféry působnosti tribunálů. Toulouský tribunál dohlížel zpočátku jen na země náležející Alfonsovi z Poitiers. V letech 1268 až 1273 byly oba tribunály z důvodu finanční nouze sloučeny v jeden. Kvůli nedostatku prostředků nebo snad kvůli absenci vhodných kandidátů pak od roku 1286 respektive 1289

⁵⁹³ de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique*, s. 211.

⁵⁹⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 444.

⁵⁹⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 437.

vedl carcassonský a toulouský tribunál vždy jen jeden inkvizitor. Na vynášení rozsudků však spolu měli spolupracovat.⁵⁹⁶

Systém tribunálů, pečlivě vypracovaný a přitom velmi prostý, zajišťoval úspěšný boj s herezí, jejíž vykořenění však mělo trvat více než půl století. Naprostá většina inkvizitorů byla vybrána z dominikánských konventů z oblasti Okcitánie tak, aby znali společnost a prostředí, kde se měli pohybovat. Velká část záznamů z procesů, které inkvizitoři v druhé polovině 13. století vedli, se bohužel nezachovala. Útržkovité informace, které nám dochovaná registra a popsání výslechy poskytují, však postačují alespoň k obecné představě o průběhu pronásledování kacířů na jihu Francie v tomto období.

V 70. letech 13. století jsou v diecézi Toulouse zmiňováni jen dva Dobří křesťané – Vilém Prunel a Bernard z Tilhols. Zdá se, že se skutečně jednalo o jediné dva Dobré muže v celé oblasti.⁵⁹⁷ Z dochovaných výslechů vyplývá, že všichni katarští věřící v širokém okolí Toulouse je znali a příležitostně je podporovali. Pouze na ně se obraceli, když bylo třeba některému věřícímu udělit *consolamentum* před smrtí. Inkvizitoři sledovali jejich stopu a vyslechli několik udání na jejich adresu i výpovědi věřících, u kterých se Dobří muži kdysi skrývali. Vilém Prunel a Bernard Tilhols však včas uprchli do Lombardie. Oblast Toulouse a Lauragais tak na nějakou dobu přišla o poslední Dobré křesťany. Katarští věřící, prostí obyvatelé, kteří zde zůstali, již neměli možnost poslouchat kázání katarské víry, dočkat se před smrtí odpuštění hříchů nebo být sami vysvěceni na Dobré křesťany. Během následujících let došlo k řadě spontánních odvržení katarské víry u těchto věřících,⁵⁹⁸ ačkoliv lze spekulovat o tom, zda nešlo jen o neupřímné konverze, které měly od obyvatel diecéze odvrátit zájem inkvizitorů.

⁵⁹⁶ DOSSAT, Yves, *Les crises*, s. 189ann.

⁵⁹⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 308ann.

⁵⁹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 442.

Uprchlí Dobří křesťané i katarští věřící nacházeli útočiště zejména v Lombardii.⁵⁹⁹ Zdejší katarské církve měly dlouhou tradici. Existovaly mezi nimi věroučné spory, avšak byly si vědomy své sounáležitosti mezi sebou i s původně vzdálenými diecézemi jihofrancouzskými. Hereze se zatím nedočkala v této oblasti severní Itálie cíleného pronásledování. Biskupové sice měli právo inkvizice, uprostřed bojů mezi guelfy a ghibeliny, tedy mezi stranou papežskou a císařskou, však nezbývalo mnoho prostoru na řešení problému hereze.⁶⁰⁰

Je příznačné, že příslušníci okcitánské katarské církve nesplynuli s místními církvemi. Zůstali i zde v Lombardii samostatným společenstvím. Katarská církev z Toulouse, která se prakticky celá usadila v Cremoně a v Pavii, zde byla zastoupena kompletní hierarchií a bezpočtem Dobrých křesťanů.⁶⁰¹ Kontakty s Itálií byly pro okcitánské katary běžné již od 20. let 13. století. Zejména Dobří křesťané sem přicházeli ve vlnách po každém větším úspěchu křížové výpravy a později zejména po zavedení papežské inkvizice, po incidentu v Avignonetu a po pádu Montséguru.

V době intenzivního pronásledování ve druhé polovině 13. století je následovali i katarští věřící, kteří si přáli nechat se vysvětit a někdy se pak jako Dobří křesťané vraceli do Languedocu. Cesty tam i zpět byly nebezpečné a nákladné. Odchod katarů z Languedocu často zaštiťovali příslušníci drobné languedocké šlechty, kteří mohli poskytnout utečencům prostředky i doprovod na cestu. Pokud byl takový ochránce katarů dopaden inkvizicí, uzavřela se Dobrým křesťanům a jejich věřícím vždy další možnost, jak se vyhnout pronásledování.⁶⁰²

⁵⁹⁹ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 188.

⁶⁰⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 445.

⁶⁰¹ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 304ann.

⁶⁰² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 450.

V letech 1268 a 1269 po úspěchu papežské strany v Itálii vznikl i zde prostor pro působení inkvizice.⁶⁰³ Došlo k zatýkání a upalování heretiků v Piacenze, Veroně a v Miláně.⁶⁰⁴ Přesto do Lombardie přicházeli stále další Dobří křesťané a katarští věřící z Languedocu. Jejich představení se podobně jako kdysi v případě Montséguru snažili najít pro svou církev bezpečné útočiště. Tím se stalo Sirmione, opevněné město na poloostrově v jezeře Garda.⁶⁰⁵

Osud Sirmione ve své podstatě odpovídá osudu Montséguru. V roce 1276 si lombardská inkvizice ve spolupráci s vládci Verony Albertem a Mastiniem della Scala a s biskupem Timoteem z Verony uložila za cíl Sirmione zničit. Poloostrov byl odříznut od pevniny vojenským ležením. 12. listopadu 1276 obléhání kapitulovali a museli vydat přes šedesát Dobrých křesťanů, kteří však byli upáleni až 13. února roku 1278 ve veronské aréně.⁶⁰⁶ Okcitánská katarská církev v Lombardii však nebyla ani po dobytí Sirmione zcela zničena. Severní Itálie byla i nadále útočištěm Dobrých křesťanů, ačkoliv okcitánská katarská církev zde přetrvala již jen v nevelké míře a v pramenech již dále není zmiňován její biskup.⁶⁰⁷ Ti, kteří se odsud vrátili do Languedocu, byli zpravidla dříve či později inkvizicí dostiženi a po procesu před tribunálem předáni světské moci.⁶⁰⁸

Inkvizice v Languedocu mezitím postupovala vytrvale dál. Zatímco v 70. letech 13. století se jí podařilo prakticky rozložit funkční základ katarské církve v diecézi Toulouse, z dochovaných výsledků před tribunálem vyplývá, že v Oblasti Carcassonne a Corbières aktivně působili Dobří křesťané a na svou stranu získávali nové věřící i během let osmdesátých.⁶⁰⁹ Inkvizitoři z Carcassonne však uplatnili na svědky a zatčené podezřelé

⁶⁰³ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 202., BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 46.

⁶⁰⁴ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 305.

⁶⁰⁵ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 451.

⁶⁰⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 452.

⁶⁰⁷ LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*, s. 202.

⁶⁰⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 310ann.

⁶⁰⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 453an.

specifickou formu výslechu, která vedla ke zjištění obrovského množství údajů o dalších katarských věřících a Dobrých křesťanech.⁶¹⁰ Během opakovaných předvolání se zaměřili na to, aby jim vyslyšení popsali všechny obřady udílení *consolamenta*, kterých se v minulosti zúčastnili a aby uvedli všechny osoby, které byli obřadům přítomny. Tímto způsobem zjistili jména a původ více než osmi set katarů v oblasti Carcassonne. Řadu z nich tvořili příslušníci rodů drobné šlechty. Patřili k nim však i někteří královští úředníci a správci a dokonce i opat z Montolieu a jeden z kanovníků carcassonské katedrály.⁶¹¹

Soustředěnou prací se tak carcassonským inkvizitorům podařilo narušit katarskou církev ve svěřené oblasti natolik, že k roku 1290 známe již jen jednoho Dobrého muže na tomto území – Bernarda Coste. Zejména inkvizitor Jan Galand, který v Carcassonne v 80. letech 13. století působil, měl na tomto faktu velký podíl.⁶¹² Není zcela jisté, nakolik překračoval své pravomoci. Zdá se však, že některé pasivní příznivce katarů úmyslně označil za aktivní přívržence církve, aby proti nim mohl zakročit tvrdším způsobem. Na jeho cíleném postupu namířeném proti rodině královských úředníků Morlanů,⁶¹³ ve které objevil několik katarských věřících, je patrné, jak se mohly osobní zájmy a pohnutky jednotlivců v inkvizitorských funkcích promítnout do vykonávání jejich povinností.

Jan Galand byl pro vzrůstající nespokojenost ve městě donucen roku 1285 Carcassonne opustit. Měšťané si prostřednictvím konzulů stěžovali na jeho chování u krále i u papeže.⁶¹⁴ Tvrdili, že uvěznil řadu osob věrných římské církvi a některé dokonce podrobil mučení. V Carcassonne již nebylo pro Jana Galanda bezpečno. Inkvizitor se tedy uchýlil do Albi, kde ve spolupráci s biskupem Bernardem z Castanetu pokračoval ve své činnosti.⁶¹⁵ Když o rok později přišel jeho vyšetřování prověřit královský kancléř Petr Chalus, neshledal

⁶¹⁰ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 179.

⁶¹¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 455an.

⁶¹² MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 131.

⁶¹³ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 459.

⁶¹⁴ WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 189.

⁶¹⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 317.

na něm nic neobvyklého.⁶¹⁶ Další varování proti překračování pravomocí inkvizitorů přišlo z královské strany (tentokrát již od Filipa IV. Sličného) po vlně stížností v roce 1290. Francouzský král striktně zakázal zatýkání podezřelých, kterým nebylo prokázáno, že by setrvali v herezi.⁶¹⁷

Inkvizice v Carcassonne však pracovala i nadále. V souladu s královským nařízením byli podezřelí, které nebylo možné uvěznit, prohlášeni za exkomunikované. V roce 1298 pak král své nařízení zrušil v souladu s výzvou papeže Bonifáce VIII., který trval na zadržení a střežení všech kacírů a jejich ochránců.⁶¹⁸ Stížnosti na postup inkvizitorů však přetrvávaly a Filip IV. Sličný musel ještě několikrát přímo či nepřímo zasahovat do dění v Albi a v Carcassonne. Nespokojenost trvala i nadále, takže když francouzský král na přelomu let 1303 a 1304 navštívil Toulouse a cestoval přes Languedoc do Nîmes, snesla se na něj lavina stížností. Nepřátelskou atmosféru vůči dominikánům a inkvizici v Languedocu podněcovala i kázání carcassonského františkána Bernarda Délicieux, který byl odhodlaný dosáhnout odnětí tribunálů z rukou Bratří kazatelů a napravení přehmatů, kterých se podle jeho názoru dopouštěli.⁶¹⁹

K tvrdému zákroku však Filipa IV. Sličného přimělo až odhalení spiknutí, které měl Bernard Délicieux připravovat v roce 1304 spolu s dědicem krále z Malorky. Tomuto panovníkovi patřilo na pevnině pouze město Montpellier, avšak někteří nespokojení obyvatelé Languedocu doufali, že by jeho jménem mohlo být vedeno povstání, které by odňalo jih Francie francouzskému králi. Samotný malorský král Jakub však spiknutí odhalil a ohlásil Filipovi IV. Sličnému, který nechal většinu účastníků popravit na šibenici. Bernard Délicieux byl předán papežské kurii, která momentálně sídlila v Lyonu. Papež ho nechal trvale střežit.⁶²⁰

⁶¹⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 133.

⁶¹⁷ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 462.

⁶¹⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 464.

⁶¹⁹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 133., WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition*, s. 189.

⁶²⁰ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 468ann.

O dvanáct let později byl tento nenapravitelný buřič postaven před soud, když se postavil za františkány spirituály obviněné z kacířství.⁶²¹

Na samém počátku 14. století došlo k nepozorovanému pokusu o obnovu katarské církve v hrabství Foix. Bratři Petr a Vilém Authié z vážené rodiny notářů, která kdysi stála na straně katarů, se odebrali do Lombardie a nechali se vysvětit na Dobré muže.⁶²² Katarská církev v Lombardii již nebyla příliš početná a oba bratry přijal do společenství Dobrých mužů Bernard Audouy, který byl pouze „starším“, tedy uznávanou hlavou malé obecní jednotky církve. Na počátku roku 1300 se bratři Authié vrátili spolu s dalšími třemi Dobrymi muži do hornatých oblastí hrabství Foix a snažili se získat si podporu u místní drobné šlechty a katarských věřících.⁶²³

Brzy se pěti katarským představeným podařilo oživit mezi lidmi katarskou víru. Věřící jim ochotně nabízeli pomoc, když zde nyní byl někdo, kdo mohl udělit *consolamentum* umírajícím a vykládat katarskou víru v kázání. Pierre Authié z titulu „staršího“ brzy vysvětil další tři Dobré muže včetně svého syna Jakuba.⁶²⁴ Ve dvou skupinách se pak tito odvážlivci vydali znovu evangelizovat oblast Corbières i okolí Toulouse, dostali se dokonce i na dolní tok řeky Tarn. Nešlo o nějaké chaotické kázání, ale o skutečný pokus o obnovu církve. Dobří křesťané ze skupiny Petra Authié se pravidelně scházeli k poradám. V roce 1301 byla jejich skupina posílena o Dobrého muže a Dobrou ženu, jedinou v tomto společenství, vysvěcené u katarského staršího jáhna Raymonda Isarna na Sicílii. Dobrých křesťanů nyní bylo deset. Petr Authié a další dva z nich se usadili přímo v Toulouse, odkud podnikali cesty po Lauragais i do Gaskoňska, které nikdy dříve nebylo katarstvím výrazněji zasaženo.⁶²⁵

⁶²¹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 487ann.

⁶²² DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 322an.

⁶²³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 324.

⁶²⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 478.

⁶²⁵ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 325.

Jejich kázání nebylo zaměřené jen na vyšší vrstvy obyvatelstva, ale i na prosté vesničany. U šlechty a bohatých městských rodin, které se již přiklonily na stranu římské církve a prosperovaly z navrácených majetků, se obnovená katarská církev podpory nedočkala. Dobří křesťané kolem Petra Authié mnohem častěji vysvětlovali katarskou víru na základě živě evokovaného mýtu o stvoření dobrého světa a špatného světa a nevěnovali se příliš rozborům úryvků z Písma. Svědkové, kteří pamatovali Dobré křesťany z konce 13. století, později vypovídali před inkvizicí, že nauka Petra Authié a jeho přívrženců byla od původní katarské víry vzdálená anebo byla oproti ní velmi zjednodušená.⁶²⁶ Skutečnou podobu kázání těchto Dobrých mužů nelze dostatečně zrekonstruovat a některé prvky naivního chápání dualismu je třeba přičíst spíše prostému vnímání světa v podání vyslýchaných vesničanů. Určitá zjednodušení nauky jsou však v tomto kritickém období katarské církve jistě pochopitelná.

V září roku 1305 byl Jakub Authié s jedním z Dobrých mužů na základě udání zadržen toulouským inkvizitorem v Limoux, podařilo se jim však ze zajetí uprchnout. Inkvizitoři byli překvapeni existencí malé katarské církve, o které dosud neměli tušení. Okamžitě byly zahájeny nezbytné kroky k jejímu zničení. Během následujících pěti let se dařilo hrstce Dobrých mužů skrývat se v kraji, kázat a udělovat *consolamentum*,⁶²⁷ avšak inkvizice jim byla v patách a věřící, kteří jim poskytli přístřeší, posílala do vězení. Dobří křesťané však stále dokázali přežívat a vysvětili minimálně dalších pět mužů.⁶²⁸

V lednu roku 1307 nastoupil na místo inkvizitora v Toulouse Bernard Gui. Téměř padesátiletý rodák z Limousinu, který studoval teologii a filozofii v Limoges a v Montpellier,⁶²⁹ pokračoval v tvrdém postupu proti posledním ohniskům hereze. Během prvního roku svého působení uložil několika podezřelým pokání, nechal strhnout dva domy

⁶²⁶ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 480.

⁶²⁷ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 151.

⁶²⁸ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 326.

⁶²⁹ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 475.

kacířů, tři zatvrzelé katarské věřící a *relapsi* nechal upálit. Ani on se nevyhnul upalování ostatků zemřelých Dobrých křesťanů a jejich příznivců. Během následujících let počet jeho rozsudků rostl takřka geometrickou řadou. Podařilo se mu dosáhnout většinu katarských představených a až do roku 1323⁶³⁰ pak systematicky trestal i katarské věřící, takže za jeho působení hereze prakticky zanikla.

Během léta a podzimu roku 1309 toulouská inkvizice zajala tři Dobré muže včetně Petra Authié. Již v říjnu byl první z nich předán světské moci k upálení. Během jara roku 1310 byli zadrženi další. V dubnu byl v Toulouse upálen Petr Authié, v Carcassonne byl světské moci předán jeho bratr Vilém a syn Jakub spolu s dalším Dobrým mužem.⁶³¹ Zbylých sedm Dobrých křesťanů ještě inkvizici unikalo. Jeden byl však dopaden a upálen záhy po Petrovi Authié, další spáchal sebevraždu. Filip z Alayracu, poslední, o kterém existují zmínky, uprchl do Katalánska. Brzy se však vrátil za věřícími do Donezanu, byl zajat a pravděpodobně upálen. O zbývajících Dobrých křesťanech se již prameny nezmiňují.⁶³² Soudí se, že byli dopadeni anebo utekli přes Pyreneje do Katalánska, kde dožili v ústraní.

Filip z Alayracu však měl společníka, kterého sám vysvětil na Dobrého muže, aniž by na to měl formálně právo. Zanikající církev jistě umožňovala výjimky. Teprve tento muž, Vilém Bélibaste byl posledním doloženým Dobrým křesťanem,⁶³³ můžeme-li jeho svěcení považovat za platné. V letech 1310 až 1320 se pohyboval po katalánské straně Pyrenejí. Setkal se tu s malými enklávami katarských věřících, kteří uprchli přes hory z hrabství Foix. Jediný Dobrý muž pro ně představoval jistou naději na přežití církve a jeho kázání prokazovala, že se dobře vyzná v písmu i v katarské nauce. Avšak Vilém Bélibaste osobně nedodržoval přísná životní pravidla, která byla určena Dobrým křesťanům. Putoval po kraji se

⁶³⁰ Bernard Gui se stal v roce 1323 biskupem v Tuy v Galicii. Již v roce 1324 však byl biskupem v Lodève – v původním úřadu patrně nebyl spokojen.

⁶³¹ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 137.

⁶³² ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 483., BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, s. 46.

⁶³³ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 326.

ženou, kterou původně jen doprovázel a kterou v případě podezření prohlašoval za svou manželku. Jejich soužití však překročilo morální i náboženská pravidla a Raymonda Piquierová čekala Bélibastova potomka.⁶³⁴

Vilém Bélibaste byl na počátku roku 1321 vylákán pod záminkou udělení *consolamenta* umírající stařeně do hrabství Foix a zatčen.⁶³⁵ Za promyšlenou lstí stál biskup z Pamiers Jakub Fournier, budoucí papež Benedikt XII., který byl v těchto letech dohlízejícím členem inkvizičních tribunálů v Toulouse i v Carcassonne.⁶³⁶ Vilém Bélibaste předstoupil před tribunál, odmítl zavrhnout svou víru a byl upálen ve Villerouge-Termenés na podzim roku 1321.⁶³⁷

Na počátku 20. let 14. století si tedy inkvizice v Languedocu mohla být jistá, že kontinuita katarské církve byla přetržena. Žádný katarský věřící již nemohl získat *consolamentum*, neboť nebyl naživu nikdo, kdo by mu je mohl udělit. Přesto se inkvizitoři dál soustředěně věnovali likvidaci i těch nejmenších náznaků hereze. Bylo třeba zabránit návratu konvertitů ke katarské víře a zničit každou vzpomínku na zesnulé Dobré křesťany. Proběhlo několik posmrtných procesů a upalování ostatků mrtvých, patnáct z nich ještě v roce 1328.

V roce 1329 posuzoval široký poradní sbor inkvizičního tribunálu v Carcassonne případ čtyř *relapsi*. Žena z Narbonne, Raymonda Arrufatová, Isarn Raynaud z Albi, Adam Baudet z Conques a stařec Vilém Serre byli odsouzeni jako nenapravitelní kacíři a upálení na břehu řeky Aude pod hradbami Carcassonne. Jde o poslední katarskou hranici, o poslední katarské věřící, o nichž se dochovaly záznamy.⁶³⁸

⁶³⁴ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 491.

⁶³⁵ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 151.

⁶³⁶ MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade*, s. 137.

⁶³⁷ DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 332.

⁶³⁸ ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares*, s. 495., DUVERNOY, Jean, *Histoire*, s. 333.

Sto let od konce křížové výpravy proti albigenským, sto dvacet od jejího zahájení, skončil boj římské církve s katarskou herezí vítězstvím ortodoxie. Vytrvalý a dlouhodobý postup inkvizice, který podrypal základy soudržnosti mezi obyvateli Languedocu, uspěl tam, kde zbraně selhaly. K zániku katarství však přispěla i celková změna struktury společnosti v Okcitánii, kterou přineslo pevné připojení jihofrancouzských domén k francouzské koruně a jejich proměnu na královská senešalství a vikariáty. Dříve pevná síť šlechtických a zámožných ochránců katarů se rozpadla, neboť osud urozených byl jistější a bezpečnější ve službě králi.

Katarská církev doplatila na pevnou hierarchii svého společenství a na pravidla, která byla jejím základem. Dobří křesťané věřili, že mají kontinuitu svěcení od apoštolů. Doba učení, kterou musel absolvovat každý uchazeč o toto svěcení, trvala více než dva roky. V době, kdy se mohla církev nerušeně rozvíjet, nešlo o podstatnou překážku. V podmínkách pronásledování však byla formace nových Dobrých křesťanů nesnadná a představených katarské církve tak zákonitě ubývalo. Jen oni směli kázat a vykládat Písmo, jen od nich mohl věřící přijmout *consolamentum*. Naděje vkládaná do Dobrých křesťanů v exilu zanikla v prvních desetiletích 14. století, kdy se i lombardské církve rozpadly pod tlakem inkvizice a kázání žebravých řádů. Jakmile tedy nezůstal v Languedocu žádný Dobrý křesťan, opuštěné společenství věřících bylo předurčeno k zániku. Víra nemohla být předávána dál.

Období rozkvětu i potlačení hereze v Languedocu se stalo součástí místního historického a kulturního dědictví. Jak již bylo zmíněno, z odkazů na katary zde dnes těží řada řemesel a zejména turistický průmysl. Přestože se na katarskou církev odvolávají dokonce i některé moderní sekty, rozhodně nelze předpokládat, že by jejich proklamovaná návaznost na Dobré křesťany byla reálně podložená. Ačkoliv stopy některých Dobrých mužů z 1. čtvrtiny 14. století se v pramenech ztrácejí, není pravděpodobné, že by v skrytu kdesi v exilu dokázali oživit svou církev, která by pak přetrvala nepovšimnuta následující staletí. Několikrát během dějin, nejdříve v době rozkvětu protestantství na jihu Francie v 17. století a nejpozději po

vyhlášení náboženské svobody během Velké francouzské revoluce v roce 1789, by měla možnost vystoupit z ilegality.⁶³⁹ Nic takového se však nestalo. Dědictví katarů je tak patrně čistě ideové a jeho skutečná váha by měla spočívat v důkladném poznání jejich dějin.

⁶³⁹ BRENON, Anne, *Kataři*, s. 161.

6. Závěr

Je zřejmé, že dějiny katarské hereze, problematika její nauky a specifika katarské církve jsou materiálem, který by bylo možné rozvést do řady obsáhlých samostatných studií. Dokládá to i množství zahraniční literatury, která se těmito tématy zabývá. Absence podobných titulů v našem prostředí je evidentní. Tato práce si nemůže činit nárok na zacelení tohoto volného prostoru, je však jedním z prvních kroků k rozšíření zájmu o katarskou tematiku v české akademické obci a mezi odbornou veřejností. Předkládá řadu podnětů k diskuzi o dějinách středověké hereze a historii jejího zániku. Některým teologickým otázkám se již u nás pozornosti dostalo, avšak i tento okruh problémů je možné rozšiřovat.

Tato diplomová práce přináší poznání průběhu rozvoje hereze, boje římské ortodoxie s ní a postupného zániku katarství. Její jádro spočívá v podrobném podání historických událostí, které tento téměř dvousetletý proces provázely. Sleduje společenské, náboženské a politické fenomény, které do něj zasahovaly a změny, které přinesl.

Historie katarského hnutí je nepochybně důležitou kapitolou v dějinách středověkého křesťanství a v dějinách herezí v západní Evropě. Nejedná se o historický přelom prvního řádu, přesto však události, ze kterých se dějiny katarství skládají, přinesly změny, které přesahují prostor lokálního dění. Následky mírové smlouvy z Paříže, která ukončila křížovou výpravu proti albigenským, představují důležité kroky v historickém územním vývoji francouzské královské domény. Vznik dominikánského řádu, přímo ovlivněný katarstvím a potřebou boje proti němu, je událostí dosahu celosvětového a trvajících do dnešních dnů. Historický význam vzniku papežské inkvizice jako funkčního systému boje s kacířstvím je nezpochybnitelný. Fenomény spojené s dějinami katarské hereze jsou samy o sobě velmi podstatnými kapitolami evropských dějin.

Sledovat historii katarského hnutí znamená zároveň poznat dějiny zániku specifické regionální společnosti Okcitánie 12. a 13. století. Rozvoj katarství stál z velké části na zvláštním charakteru společnosti, která mu byla oporou, a na jejích pevných vnitřních vazbách. Jakmile došlo k jejich narušení v důsledku změny systému správy daných území po jejich přechodu po francouzskou korunu i soustředěným nátlakem inkvizice, která postupně zničila soudržnost okcitánské společnosti, katarská církev byla odsouzena k pozvolnému a nevyhnutelnému zániku. Přispěl k tomu i její vlastní pevný systém učení a to, že kazatelská činnost byla u katarů stále svěřena pouze duchovním – Dobrým křesťanům. Sami věřící neměli právo předávat Písmo, zatímco některé jiné církve svým posluchačům kázání dovolovaly, jak to činili například již s katary soudobí valdenští. V okamžiku, kdy zemřel poslední Dobrý křesťan, se osud katarské církve uzavřel.

Díky dochovaným pramenům je však možné katarskou nauku i dějiny hereze nadále pozorovat a pokládat si otázky. Je třeba pochopit motivace konkrétních osob s individuálním náhledem na svět, které do této etapy dějin zasáhly. Je možné sledovat samostatnou historii jednotlivých jihofrancouzských panství a držav, jejichž status se během boje s katarskou herezí často několikrát změnil. Nepřeberné množství námětů skýtají diplomatické vztahy mezi jednotlivými účastníky bojů v této oblasti a proměnlivý postoj papežské kurie ke každému z nich. Rovněž katarské náboženské učení podněcuje řadu otázek. Existuje několik variant mýtu o stvoření světa, jejichž vzájemné souvislosti vyžadují podrobné studium. Katarská hierarchie s velkým počtem známých osobností biskupů, jejich pomocníků, jáhnů a starších byla samostatným okruhem, v jehož rámci probíhaly učené debaty, tvořila se vlákna spolupráce i vznikaly věroučné a osobní spory. V neposlední řadě je stále aktuální otázka hloubky vztahu katarství s jinými evropskými herezemi, v čele s bogomilstvím, které, zdá se, nestálo přímo u zrodu jihofrancouzského kacírství. Souvislosti skutečného původu katarské hereze tak prozatím nejsou uspokojivě popsány.

Soudím tedy, že je třeba se nadále věnovat nastíněným otázkám. Dějiny katarské hereze vedou k řadě z nich. Samostatným problémem je charakter Okcitánské společnosti a její proměny pod vlivem mocenských změn v jižní Francii a působením inkvizice. Je zřejmé, že v tomto případě došlo k postupnému narušení a zániku struktur, které byly pro danou oblast specifické. Velmi podstatným okruhem pro budoucí diskuzi je pátrání po skutečném původu katarské hereze, jehož možná východiska jsem naznačila. Vznik katarství nelze pevně a trvale spojovat s působením bogomilů, neboť jakkoliv byly obchodní a další kontakty mezi Okcitánií a ostatní Evropou intenzivní, bogomilská hereze naopak nevykazovala tendence k většímu územnímu šíření a patrně nevysílala na Západ misie, které někteří autoři předpokládali. Je nutné přehodnotit dosavadní přístup k této tématice a zabývat se hlouběji katarským hnutím samotným, ale též jeho historií, která u nás dosud není uspokojivě probádána a zpracována.

7. Seznam prostudované a zkráceně citované literatury

Prameny

AUGUSTINUS, Aurelius, *Vyznání* — AUGUSTINUS, Aurelius, *Vyznání*, Praha 1999

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, Praha 1995.

ČERNÝ, Václav, *Templáři, křižáci a kacíři* — ČERNÝ, Václav, *Templáři, křižáci a kacíři ve starých francouzských kronikách*, Praha 2009

DUS, Jan A. (ed.), *Proroctví a apokalypsy* — DUS, Jan A. (ed.), *Proroctví a apokalypsy. Novozákonní apokryfy III*. Praha 2012

de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique* — de PUYLAURENS, Guillaume, *Chronique 1145-1275*. ed. Jean Duvernoy, Toulouse 1996

de TUDELE, Guillaume, *La Chanson* — de TUDELE, Guillaume, *La Chanson de la Croisade contre les Albigeois*, Paris 1924

ZBÍRAL, David, *Zrod „katarské sekty“* — ZBÍRAL, David, *Zrod „katarské sekty“*. Ekbert ze Schöнау v boji proti herezi v Porýní, in: *Religio*, 15, 2007, s. 211-231

ZBÍRAL, David, *Niquintova listina a historiografie katarství v 17. století* — ZBÍRAL, David, *Niquintova listina a historiografie katarství v 17. století*, in: *Religio*, 13, 2005, s. 307-328

ZBÍRAL, David, *Protikacířské pojednání* — ZBÍRAL, David, *Protikacířské pojednání „Odhalení albigenské a lyonské hereze“*, in: *Religio*, 16, 2008, s. 241-250

Literatura

ALBARET, Laurent, *L'Inquisition. Rempart de la foi?* Paris 1998

ARTETA, Antonio Ubieto, *Dějiny Španělska* — ARTETA, Antonio Ubieto, *Dějiny Španělska*, Praha 1995

- AUBARBIER, Jean-Luc, BINET, Michel, *Land der Katharer* — AUBARBIER, Jean-Luc, BINET, Michel, *Land der Katharer*, Rennes 1994
- BRENON, Anne, *Kataři* — BRENON, Anne, *Kataři. Život a smrt jedné křesťanské církve*, Brno 2001
- BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié* — BRENON, Anne, DALMAU, Antoni a kol., *Royaume oublié*, Bellaterra 2009
- CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu* — CULIANU, Ioan P., *Dualistické gnóze západu*, Praha 2008
- DACÍK, Tomáš, *Z dějin inkvizice*, Brno 1997
- DOSSAT, Yves, *Les crises* – DOSSAT, Yves, *Les crises de l'inquisition toulousaine au XIIIe siècle (1233 – 1273)*. Bordeaux 1959
- DUBY, Georges, *Rytíř, žena a kněz* — DUBY, Georges, *Rytíř, žena a kněz. Manželství ve Francii v době feudalismu*, Praha 2003
- DUVERNOY, Jean, *Histoire* — DUVERNOY, Jean, *L'Histoire des Cathares: le Catharisme*. Toulouse 1979
- DUVERNOY, Jean, *Religion* — DUVERNOY, Jean, *La Religion des Cathares: le Catharisme*. Toulouse 1986
- FRANZEN, August, *Malé dějiny církve* — FRANZEN, August, *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří 2006
- GELMI, Josef, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994
- GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost* — GIVEN, James B., *Inkvizice a středověká společnost. Moc, kázeň a odpor v Languedocu*. Neratovice 2008
- GRIFFE, Élie, *Les débuts* — GRIFFE, Élie, *Les débuts de l'aventure Cathare en Languedoc (1140 – 1190)*. Paris 1969

- HONZÁK, František, PEČENKA, Marek, STELLNER, František, VLČKOVÁ, Jitka, *Evropa v proměnách staletí* — HONZÁK, František, PEČENKA, Marek, STELLNER, František, VLČKOVÁ, Jitka, *Evropa v proměnách staletí*, Praha 1997
- JIMÉNEZ-SANCHEZ, Pilar, *Les catharismes* — JIMÉNEZ-SANCHEZ, Pilar, *Les catharismes. Modèles dissidents du christianisme médiéval (XIIe – XIIIe siècles)*. Rennes 2008
- LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze* — LAMBERT, Malcolm, *Středověká hereze*. Praha 2000
- LEA, Henry Charles, *The inquisition of the middle ages* — LEA, Henry Charles, *The inquisition of the middle ages. Its organization and operation*, New York 1954
- LOOS, Milan, *Dualist Heresy in the Middle Ages* — LOOS, Milan, *Dualist Heresy in the Middle Ages*. Praha 1974
- MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade* — MADAULE, Jacques, *The albigensian crusade: an historical essay*. New York 1967
- MARKALE, Jean, *Montségur et l'énigme cathare*. Paris 1986
- MAZEL, Florian, *Féodalités 888 – 1180* — MAZEL, Florian, *Féodalités 888 – 1180*. Paris 2010
- MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští* — MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští*. Praha 1991
- MOORE, Robert Ian, *The Formation of a Persecuting Society* — MOORE, Robert Ian, *The Formation of a Persecuting Society*. Oxford 2007
- MOORE, Robert Ian, *The origins of european dissent* — MOORE, Robert Ian, *The origins of european dissent*. Toronto 1985
- MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku* — MUNDY, John H., *Evropa vrcholného středověku 1150 – 1300*. Praha 2008
- NELLI, René, *Dictionnaire* — NELLI, René, *Dictionnaire du catharisme et de ses hérésies méridionales*. Toulouse 1994

- NELLI, René, *La vie quotidienne des cathares du Languedoc au XIIIe siècle*. Paris 1969
- NELLI, René, *Les cathares* — NELLI, René, *Les cathares*. 1972
- PATERSON, Linda M., *Le monde* — PATERSON, Linda M., *Le monde des troubadours. La société médiévale occitane 1100 – 1300*. Montpellier 1999
- PEGG, Mark Gregory, *A most holy war* — PEGG, Mark Gregory, *A most holy war. The albigensian crusade and the battle for christendom*, Oxford 2008
- POUX, Didier, *Das Land der Katharer. Der Katharismus* — POUX, Didier, *Das Land der Katharer. Der Katharismus*, Albi 1995
- ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares* — ROQUEBERT, Michel, *Histoire des cathares. Hérésie, croisade, inquisition du Xe au XIVe siècle*. Paris 2002
- ROQUEBERT, Michel, *L'épopée* — ROQUEBERT, Michel, *L'épopée cathare*. Paris 2007
- RUNCIMAN, Steven, *The Medieval Manichee* — RUNCIMAN, Steven, *The Medieval Manichee. A study of the Christian Dualist Heresy*. Cambridge 1982
- RYŚ, Grzegorz, *Inkvizice* — RYŚ, Grzegorz, *Inkvizice*, Praha 2004
- de SÈDE, Gérard, *Le secret des cathares* — de SÈDE, Gérard, *Le secret des cathares*, Paris 1974
- SMITH, Damian, *Crusade, heresy and inquisition in the lands of the crown of Aragon (c. 1167-1276)* — SMITH, Damian, *Crusade, heresy and inquisition in the lands of the crown of Aragon (c. 1167-1276)*, Leiden, Boston, 2010
- WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition* — WAKEFIELD, Walter L., *Heresy, Crusade and Inquisition in Southern France*. London 1974
- ZBÍRAL, David, *Největší hereze* — ZBÍRAL, David, *Největší hereze*. Praha 2007